

VALTIO---OPPI
YHTEISKUNTATIETEIDEN TIEDEKUNTA
LAPIN YLIOPISTO

Aktiivisen kansalaisen jäljillä:
Kansallisen Kokoomuksen kansalaisuuskäsitys

Annu Perälä (0333528)
Pro gradu --- tutkielma
Valtio---oppi
2015
Ohjaaja: Tapio Nykänen

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Aktiivisen kansalaisen jäljillä: Kansallisen Kokoomuksen kansalaisuuskäsitys.

Tekijä: Annu Perälä

Koulutusohjelma/oppiaine: Valtio---oppi

Työn laji: Pro gradu ---työ_x_Sivulaudaturtyö Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 104

Vuosi: 2015

Tiivistelmä:

Yhteiskuntatieteissä on esitetty, että kansalaisuuden hegemoniseksi muodoksi on noussut aktiivinen kansalainen. Aktiivinen kansalaisuus on kansalaisuuden muoto, jossa korostetaan yksilön omaa aktiivisuutta suhteessa omaan ja läheistensä elämään. Pro gradu ---tutkielmassani tarkastelen sitä, millaista kansalaisuutta Kansallista Kokoomusta edustavat kansanedustajat luovat puheissaan. Tutkielmani tarkoituksena on paikantaa kokoomuksen asema suomalaisessa aktiivisen kansalaisuuden diskurssissa. Aineistona käytän YLE Puhe ---radiokanavan Päivän kansanedustaja ---sarjan haastatteluita vuosilta 2011–2015.

Aineiston analysoimiseksi olen kehittänyt analyyttisen työkalun, eli kansalaisuuden kuusijaon. Kansalaisuuden kuusijako on klassisten kansalaisuuskeskustelujen pohjalta syntynyt tapa jäsentää kansalaisuutta. Kansalaisuuden kuusijako sisältää nimensä mukaisesti kuusi kansalaisen käsitteeseen liittyvää ulottuvuutta: millaisia toimijoita kansalaiset ovat, millaisia toimijoita heidän tulisi olla, mihin tilalliseen ulottuvuuteen heidät sijoitetaan, mikä on heidän suhteensa niin valtioon kuin markkinoihin ja eroavatko kansalaiset toisistaan. Sovellan kansalaisuuden kuusijakoa teorialähtöiseen sisällönanalyysiin. Analyysia tehdessäni huomioin myös sen diskursiivisen rakenteen, jonka puitteissa kansanedustajat toimivat.

Kokoomuksen kansanedustajien kansalaisuuskäsityksien pohjalla on vahva käsitys kansalaisista omaa taloudellista etuaan tavoittelevina, rationaalisina toimijoina. Kansalaisuuden ensisijaiseksi muodoksi tarjotaan työ--- ja yrittäjäkansalaisuutta, eli kansalaisuutta, joka velvoittaa yksilön työhön. Kansanedustajien mukaan yhteiskunnan institutionaaliset rakenteet pitäisi järjestää niin, että ne kannustavat rationaalista valitsijaa työntekoon ja yrittäjyyteen. Kansalaisuuden pääasiallinen areena nivoutuu yhteen työkansalaisen kanssa – kansalaisen pitää joko työskennellä työmarkkinoilla tai ainakin aktiivisesti pyrkiä kohti työmarkkinoita. Lisäksi kansalaiselta edellytetään yksityisen elämän alueella tapahtuvaa hoivaa ja välittämistä. Valtion ja kansalaisen välistä suhdetta pidetään monin paikoin kansalaisia passivoivana: epäkannustava työpolitiikka, raskas sääntely ja oikeuksien ja velvollisuuksien epäsuhta ovat omiaan passivoimaan kansalaisia. Markkinoiden ja kansalaisten hyvinvoinnin välillä taas rakennetaan vahva yhteys: yhtäältä markkinoiden tahtoon on sopeuduttava hyvinvoinnin vuoksi ja toisaalta markkinat ja hyvä taloudenpito ovat tapoja tuottaa uutta hyvinvointia.

Avainsanat: Kansallinen Kokoomus; kansalaisuus; aktiivinen kansalainen; kansalaisuuden kuusijako

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi__
(vain Lappia koskevat)

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Tutkimusongelma--- ja kysymys.....	4
2.1. Tutkimusongelma	4
2.2. Tutkimuskysymys--- ja asetelma.....	9
3. Teoria, metodit ja aineisto.....	10
3.1. Kansalaisuuskeskustelut	10
3.1.1. Liberaali(t)--- ja uusliberaali kansalaisuus.....	10
3.1.2. epublikaaninen ja kommunitaristinen kansalaisuus	19
3.2. salaisuuden kuusijako ja metodit	24
3.3. Aineisto	30
4. Kokoomus tutkimuskohteena.....	34
4.1. Puoluetutkimus	34
4.2. yksi kokoomus?.....	35
4.3. okoomuksen lyhyt historia	36
4.4. Vaalikausi 2011–2015	39
5. Työ kansalaisuuden jäsentäjänä	42
5.1. Työ--- ja yrittäjäyyskansalaisuus	42
5.1.1. Työvelvollisuus	42
5.1.2. Työhön kannustava valtio	44
5.1.3. Markkinaehtoinen sosiaalinen kansalaisuus	47
5.1.4. 2000---luvun normaalit, epänormaalit työsuhteet	53
5.2. Työn ulkopuolella?.....	54
5.2.1. Vastikkeellinen sosiaaliturva	54
5.2.2. Hoivakansalaisuus	59
5.3. sanedustajien henkilökuvat tarinoina työmoraalista	61
6. Kokoomuslainen yhteiskuntafilosofia.....	66
6.1. Vastuullinen kansalainen	66
6.1.1. Vastuunkantaja	66
6.1.2. Yhteisöllinen olento	72
6.1.3. Oikeusajattelun eroosio	75
6.2. hteiskuntamentaliteetti.....	77
6.2.1. Liberaali vai konservatiivi?	77
6.2.2. enestymisen aakkoset	78
6.3. Markkinat	80
6.3.1. rkkinamekanismi	80
6.3.2. Kuluttajana sosiaali--- ja terveystarkkinoilla	81
7.1. Keskustelu: suomalainen aktiivinen kansalaisuus muutoksessa?	89
Lähdeluettelo.....	92

1. Johdanto

Vuonna 2004 Kansallisen Kokoomuksen puheenjohtajaksi valittu Jyrki Katainen on rakentanut kokoomuksen imagon positiivisuuden ja vastuunkannon varaan. Linja on kantanut hedelmää ainakin vaalivoitoilla mitattuna – vuoden 2007 eduskuntavaaleista lähtien kokoomus on liihottanut vaalivoitosta toiseen. Kokoomus on herättänyt paljon huomiota vaalikampanjoillaan, jotka on laadittu yhteistyössä mainostoimisto Bob Helsingin kanssa. Kokoomuksen visuaalisesti näyttävät ja brändätyt kampanjat ovat olleet ennennäkemättömiä Suomessa.

Vuoden 2007 vaaleissa kokoomus kampanjoi vastuullisen markkinatalouden teemalla. Ennen vaaleja kokoomus kiersi ympäri Suomen kuuntelemassa suomalaisia *korva---* kahviloissaan, ja ”kuulemansa perusteella” loi kuviteltujen ihmishahmojen ympärille hyvin konkreettisia toimenpide---ehdotuksia. Eduskuntavaalikampanjan kuuluisin hahmo oli Sari Sairaanhoidaja, jolle kokoomus lupasi reilua palkankorotusta. Muita hahmoja olivat muun muassa Elli Eläkeläinen, Kirsti Kotitalousyrittäjä, Liisa ja Lars Lapsiperhe, Matti ja Malla Maanviljelijä sekä Tapani Työtön. Kampanja ylsi jopa markkinointiviestinnän Toimistojen Liiton (MTL) järjestämän markkinoinnin tuloksellisuutta mittaavan kilpailun voittoon. ”Kampanjastrategiaksi valittiin positiivisuus, rakentavuus vastakkainasettelun sijaan sekä vuoropuhelu äänestäjien kanssa.” perusteluissa todettiin. (Ks. MTL 2007; Kokoomuksen eduskuntavaaliohjelma 2007, ks. POHTIVA 2007.)

Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa kokoomus kampanjoi paremmivointivaltion teemalla. Kokoomus toivotti äänestäjensä mukaan matkalle hyvinvointivaltiosta paremmivointivaltioon. ”Meistä on tullut turisteja hyvinvointivaltioon.” puolueen eduskuntavaaliohjelma linjasi viitaten siihen, miten ihmiset ovat vieraantuneet oman hyvinvointinsa rakentamisesta kaiken valmiina tarjoilevan valtion edessä. Paremmivointivaltion avaimet olivat löydettävissä työstä, yrittämisestä ja välittämisestä – mutta myös innostuksesta, eteenpäin katsomisesta ja suvaitsevaisuudesta. Sen sijaan matkustajia pyydettiin jättämään pois matkasta hillitön

muutosvastarinta, kyynisyys, kateus, itsekkyyys, ylimielisyys ja muut happamet ainekset. (Kokoomuksen eduskuntavaaliohjelma 2011, ks. POHTIVA 2011.)

Vaalikauden 2007–2011 valtiovarainministerin pestiä hoitanut ja sittemmin pääministeriksi noussut Jyrki Katainen on pyrkinyt itsekin henkilönä edustamaan positiivisuutta ja vastuunkantamista. Erityisesti elämään jäi Jyrki Kataisen kokoomuksen paikallisjohtajille pitämä puhe vuoden 2009 maaliskuulta. Puheessaan Katainen ylisti fantastiseksi niin elvytystoimien kokonaisuutta, yliopistouudistusta kuin puolueensa eurovaaliehdokkaita¹. Vastuunkanto oli niin ikään Kataisen suosima termi: Katainen kuulutti vastuunkantoa niin vaikeissa EU---tukupäätöksissä kuin kotimaan kipeissä talouspäätöksissä². Toivottipa Katainen perussuomalaisetkin tervetulleiksi hallitukseen, mikäli vastuunkanto onnistuu³. ”Vastuunkanto ei ole hirveän muodikasta, mutta minusta se on kivaa”, Katainen kommentoi Helsingin Sanomille vuoden 2012 kunnallisvaaligallupia, jossa muut puolueet olivat kirineet lähemmäksi gallup---ykkösenä olevaa kokoomusta – ja samalla kieltäessään kokoomuksen lähtevän mukaan vaalitaktikointiin⁴.

Jyrki Kataisen jätettyä kokoomuksen puheenjohtajuus ja pääministerin tehtävät kesken vaalikauden kokoomuksen tehtäväksi tuli valita uusi pääministeri Suomelle. Kisassa mukana olivat sosiaali--- ja terveysministeri Paula Risikko ja ulkomaankauppa--- ja eurooppaministeri Alexander Stubb sekä kisan ennakkosuosikki elinkeinoministeri Jan Vapaavuori. Kesäkuun 15. päivä kokoomus valitsi kuitenkin vastoin ennako---odotuksia uudeksi puheenjohtajaksi ja Suomen pääministeriksi Alexander Stubbin. Leveästä hymystään tunnettua Alexander Stubbia henkilönä voidaan pitää eräänlaisena menestymisen ruumiillistumana: urallansa menestynyt valtiotieteiden tohtori, moderni ja suurta kansansuosiota nauttiva poliitikko, kansainvälinen ja kielellisesti lahjakas, urheilullinen ja tyylikäs, supliikki ja sosiaalinen seuramies sekä läheisilleen aikaa antava perheenisä – kaiken puolin *hyvä tyyppi*. Stubb niin ikään jatkoi Kataisen

¹ Ks. puhe katsottavissa MTV 3:n Katsomo ---palvelusta (ks. Katsomo 14.3.2009).

² esim. Kokoomus 12.4.2012; 12.2.2013; 19.6.2013.

³ esim. YLE 11.1.2011.

⁴ HS 22.8.2012.

osoittamalla positiivisuustiellä. ”Haluan tuoda uuden, positiivisen tavan tehdä politiikkaa.” Stubb totesi heti ensimmäisessä linjapuheessaan⁵.

Pro gradu ---tutkielmassani tarkastelen menestyksekkään ja positiivisuus--- ja vastuullisuusretoriikkaa luottavan kokoomuksen kansalaisuuskäsitystä. Tarkoitukseni on tutkia sitä, millaista kansalaisuutta kokoomuksen kansanedustajat tuottavat puheissaan. Yhteiskuntatieteissä on esitetty, että kansalaisuuden hegemoniseksi muodoksi on viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana vakiintunut *aktiivinen kansalainen* (esim. Dean 1999; Rose 1999; Rose & Miller 2010, ks. tarkemmin seuraava luku). Aktiivinen kansalaisuus on kansalaisuuden muoto, jossa korostetaan yksilön omaa aktiivisuutta suhteessa omaan ja läheistensä elämään (esim. Miller 2000, ks. seuraava luku). Tarkoitukseni on tutkia sitä, miten aktiivisen kansalaisuuden idea ilmenee kokoomuskansanedustajien puheissa.

Esittelen seuraavaksi työni rakenteen. Johdannon jälkeisessä luvussa käyn läpi sitä, mitä aktiivisella kansalaisuudella tarkoitetaan ja sitä miten aktiivinen kansalaisuus on ilmennyt suomalaisen valtakunnan politiikan tasolla aiemmin. Samassa yhteydessä esittelen tutkimuskysymykseni sekä ---asetelman. Kolmannessa luvussa käyn läpi teorian, metodit sekä aineiston. Teoriaosuudessa esittelen klassiset kansalaisuustraditiot sekä niiden pohjalta rakentuvan analyysimetodini, *kansalaisuuden kuusijaon*. Kansalaisuuden kuusijaon kanssa sovellan sekä sisällönanalyysia sekä diskurssianalyysia, jotka esittelen myös. Aineistonani olen käyttänyt YLE Puhe ---radiokanavan Päivän kansanedustaja ---sarjaa, jossa toimittaja haastattelee jokaista eduskunnan kansanedustajaa vuorollaan. Neljännessä luvussa esittelen tutkimuskohteeni valintaa sekä käyn läpi kokoomuksen historiaa sekä kuluva vaalikautta 2011–2015, jolle tutkimukseni ajallisesti sijoittuu. Viidennessä ja kuudennessa luvussa esittelen analyysini tulokset. Seitsemännessä luvussa esitän vielä tiivistetysti tulokseni suhteessa kansalaisuuden kuusijakoon, ja pohdin tuloksieni mahdollisia vaikutuksia tulevaisuuden näkökulmasta.

⁵ Aamulehti 15.6.2014.

2. Tutkimusongelma--- ja kysymys

2.1. Tutkimusongelma

Politiikan tutkija David Miller erottaa teoksessaan *Citizenship and National Identity* (2000) toisistaan aktiivisen kansalaisuuden kolme eri merkitystä. Ensimmäisenä on sosio---liberaali tapa jäsentää aktiivista kansalaisuutta. Tällöin kansalaisuus ymmärretään etupäässä yksilön ja valtion välisenä suhteena, jossa molemmilla on oikeuksia ja velvollisuuksia toisiaan kohtaan. Aktiivisuus tässä yhteydessä merkitsee kansalaisten aktiivisempaa velvollisuuksien noudattamista. Toisena on libertaarinen tapa ymmärtää kansalaisuutta. Tällöin korostetaan yksilön autonomisuutta ja vastuuta itsestään, ja jätetään kansalaisen ja valtion välinen suhde vähemmälle huomiolle. Aktiivisuus on saavutettavissa takaamalla kansalaiselle entistä suurempi vapaus toteuttaa itseään haluamallaan tavalla. Kolmantena aktiivista kansalaisuutta voidaan jäsentää republikaanisessa hengessä. Tällöin aktiivisuus merkitsee yksilön aktiivista osallistumista yhteisön hyvinvoinnin tuottamiseen, jolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi yhteisön dialogiin osallistumista tai vapaaehtoistoimintaa.

Hallinnan analytiikan parissa työskentelevät tutkijat ovat esittäneet, että aktiivinen kansalaisuus on noussut hallitsevaksi tavaksi jäsentää subjektiua läntisessä maailmassa (esim. Dean 1999; Miller & Rose 2010; Rose 1999). Peter Millerin ja Nikolas Rosen (2010, 32, 303) mukaan 1900---luvun viimeisinä vuosikymmeninä läpi läntisen maailman nousi uusi hallintamentaliteetti, kehittynyt liberalismi (*advanced liberalism*). Hallintamentaliteetti on ajatusjärjestelmä, jonka mukaisesti hallinnan luonne ymmärretään (Gordon 1991, 2–3). Kehittyneessä liberalismissa lähtökohtana on se, että hallittava subjekti on autonominen ja vastuullinen subjekti, joka voi valita vapaasti. Valtio ei pyri kansalaisten suvereeniin hallintaan, vaan hallitsee heitä heidän oman vapautensa kautta. Erilaisin hallinnan tekniikoin kansalaisten subjektiutta muokataan vastuulliseksi ja autonomiseksi toimijaksi. (Miller & Rose 2010, 32; Dean 1999, 164–165, 168.) Hallinnan tekniikoita ovat muun muassa kansalaisten oikeuksien sitominen

velvollisuuksiin sekä yhteisöjen kautta hallitseminen (vrt. Millerin aktiivisen kansalaisuuden kolme merkitystä). (Rose 1999, 164; Miller & Rose 2010, 129.)

Edellä mainittujen hallinnan analytiikan tutkijoiden havainnot pätevät erityisesti englanninkieliseen maailmaan. Peter Miller, Nikolas Rose ja Mitchell Dean ovat kaikki kotoisin Iso-Britanniasta. Miller ja Rose myös toimivat professoreina Iso-Britannian huippuyliopistoissa, Dean Australiassa. Millerin, Rosen ja Deanin käyttämät lukuisat esimerkit tulevat pääasiassa Iso-Britanniasta ja Yhdysvalloista. Vaikka Miller, Rose ja Dean puhuvat teoksissaan myös yleisesti länsimaista, heidän teoksiensa maantieteellinen viitekehys on otettava vakavasti Suomeen sijoittuvassa tutkimuksessa. Iso-Britannia ja Yhdysvallat ovat hyvinvointijärjestelmiltään hyvin toisenlaisia kuin Suomi (esim. Espingen-Andersen 1990; Fraser & Gordon 1998). Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa myös poliittinen retoriikka on huomattavasti värikkäämpää ja sävyltään moralisoivampaa kuin Suomessa (esim. Rahkonen 2000; Julkunen 2006, 211).

Iso-Britanniassa uudeksi oikeistoksi (*The New Right*) kutsutut ajatukset alkoivat ravistella toisen maailman sodan jälkeen perustetun hyvinvointivaltion perusteita 1960- ja 1970-lukujen taitteessa. Uusoikeistolaisten mukaan hyvinvointivaltion osittainen alasajo toimisi positiivisena ja progressiivisena voimana. Uusoikeistolaisen retoriikan mukaan laaja hyvinvointivaltio uhkasi ihmisten vapautta määritellä oma kohtalonsa markkinoilla. Tämän lisäksi hyvinvointivaltio toimi huono-osaisimpia kansalaisia vastaan, vaikka sen oli alunperin tarkoitus auttaa juuri heitä. Sen sijaan, että valtio passivoi kansalaisensa sosiaalituin, kansalaisilta tulisi vaatia aktiivisuutta ja vastuullisuutta suhteessa omaan elämään. Sosiaalitukien tulisi olla vastikkeellisia ja harkinnanvaraisia. Uusoikeistolaiset ideat ohjasivat pääministeri Margaret Thatcherin johtaman konservatiivihallituksen (1979–1990) toimintaa: hyvinvointivaltiomenoja leikattiin tai jäädytettiin ja sosiaalitukia muutettiin ehdollisiksi ja harkinnanvaraisiksi. Hyvinvointipalveluiden osittainen ulkoistaminen johti uudenlaiseen ajatukseen kansalaisista hyvinvointipalveluiden kuluttajina tai asiakkaina. (Dwyer 2004, 61–62, 65.)

Konservatiivien jälkeen (1997–) valtaan noussut vasemmistopuolue *New Labour* oli niin ikään tyytymätön vanhaan hyvinvointivaltiomalliin, vaikkei suhtautunutkaan siihen

lähtökohtaisen kielteisesti, kuten konservatiivipuolue. New Labourin retoriikan mukaan vanhan hyvinvointivaltiomallin täytyi uudistua vastaamaan tämän päivän haasteita. Tony Blairin luotsaaman New Labourin vastaus vanhan mallisen hyvinvointivaltion kriisiin oli niin sanottu kolmas tie (*The Third Way*), jonka luonnostelemisessa oli mukana kuuluisa brittisosiologi Anthony Giddens. Keskeistä kolmannen tien mallille on palkkatyön kannattavuus – "*make work pay*", kuten slogan kuului. Kansalaisten siirtymistä sosiaaliturvan piiristä takaisin työhön alettiin tukea pörkkäin ja kepein. Sosiaaliset oikeudet sidottiin velvollisuuksiin: ne tuli lunastaa kovalla työllä, vastuullisella käyttäytymisellä ja antamalla vastavuoroinen panoksensa yhteiskunnalle. Vastavuoroisesti valtio otti oman vastuunsa työttömien aktivoinnista ja kannustamisesta kohti palkkatyötä. (Dwyer 2004, 71–74.)

Monet suomalaiset tutkijat ovat vahvistaneet idean aktiivisesta kansalaisuudesta saaneen jalansijaa myös Suomessa niin sosiaalipolitiikan käytännöissä (ks. esim. Selkälä 2013; Saari, Taipale & Kainulainen 2013; Saastamoinen 2006 & 2010; Rahkonen 2000) kuin poliittisessa kielenkäytössä (ks. esim. Kantola 2006; Björklund & Sarlio---Siintola 2010; Saarinen, Salmenniemi & Keränen 2014). Suomalaisessa aktiivisuuskurssissa on samoja elementtejä kuin Iso---Britanniassa, mutta samalla sitä ei pidä eikä voi käsittää identtisenä projektina brittiläisen projektin kanssa. Tutkimukseni tavoitteena on paikantaa kokoomuksen asema suomalaisessa aktiivisuuskurssissa. Tarkoitukseni on tarkastella, miten aktiivisen kansalaisuuden eri merkitykset ilmenevät kokoomuksen kontekstissa.

Suomalaisten hallitusohjelmien tutkimus on osoittanut, että myös suomalaisen poliittisen järjestyksen subjektiksi on muotoutunut aktiivinen kansalainen. Hallituksen ja ministeriöiden hyvinvointipoliittisia linjauksia ja tavoitteita sekä hallitusohjelmia analysoineet Liisa Björklund ja Sari Sarlio---Siintola (2010) toteavat, että asiakirjojen taustalla vaikuttaa aktiivisen kansalaisen ihanne:

Ihanneyksilö huolehtii itsestään ja läheisistään, toimii aktiivisesti työ--- ja kuluttajamarkkinoilla sekä osallistuu yhteiskunnan uudistamiseen ja kehittämiseen. Hän on aktiivinen, vastuullinen, työ--- ja toimintakykyinen, oppiva, luova ja yhteisöllinen. (Björklund & Sarlio---Siintola 2010, 48.)

Suomalaisia hallitusohjelmia niin ikään tutkineet Arttu Saarinen, Suvi Salmenniemi ja Harri Keränen (2014) vahvistavat edelliset havainnot. He ovat tarkastelleet vuosien 1979–2014 välillä laadittuja hallitusohjelmia. Saarisen, Salmenniemen ja Keräsen (2014, 610–611) mukaan hallitusohjelmat heijastavat 1990-luvulla tapahtunutta muutosta hyvinvointivaltioetoksesta kohti uusliberaalia eetos – valtiokeskeisestä hyvinvoinnin tuottamisesta kohti markkinalogiikan mukaista hyvinvointia. Ensimmäiset merkit paradigman muutoksesta ovat nähtävissä Harri Holkerin hallituksen (1987–1991) ohjelmassa. 2000-luvun hallitusohjelmissa markkinalogiikka on jo huomattavasti merkittävämmässä roolissa. Paradigman muutos on tarkoittanut muutosta myös kansalaisuuskäsityksessä: vuoteen 1987 saakka kansalaiset ovat valtiollisen politiikan objekteja, kunnes heistä kuoriutuu oman hyvinvointinsa subjekteja.

Hallitusohjelmat kutsuvat esiin kansalaissubjektin, joka on aktiivinen, rationaalinen, vastuullinen ja taloudellisesti tuottava yksilö, jota valmentajavaltio mentoroi, kasvattaa ja kannustaa. (Saarinen, Salmenniemi & Keränen 2014, 607.)

Ajatuksen valtiosta *valmentajavaltiona* on jo aikaisemmin tuonut esiin politiikan tutkija Anu Kantola. Kantolan (2006, 156–174) mukaan Suomi on kilpailu- ja markkinalogiikkaa noudattava kilpailuyhteiskunta, jossa valtio on omaksunut eräänlaisen valmentajan roolin. Valmentajavaltio tai mahdollistajavaltio motivoi ja kannustaa kansalaisia taloudellisen potentiaalin maksimoimiseen. Kantolan mukaan ylipäätensä valtion keskeisin poliittinen sanasto on lainattu liike-elämän puolelta: muutos, jousto, osaaminen, innovaatiot ja kannustaminen.

Useat tutkijat ovat suhtautuneet kriittisesti aktiivisen kansalaisuuden ideaan. Sosiaalipolitiikan emeritusprofessori John Clarken artikkelissa *New Labour's citizens: activated, empowered, responsabilized, abandoned?* (2005) tiivistyy hyvin aktiiviselle kansalaisuudelle esitetty kritiikki. Clarken (2000, 245) mukaan kansalaisten vastuullistaminen merkitsee nimenomaan moraalista vastuullistamista. Kyse ei ole vapaudesta tai siitä, että kansalaiset toteuttaisivat omia intressejään vapaasti markkinoilla – vaan vastuullisuudesta ja järkevyydestä. Esimerkiksi ylensyönnin sijaan kansalaisten tulisi jokapäiväisillä valinnoillaan edistää terveyttään ja hyvinvointiaan. Kyse on modernien hallitsijoiden suuresta haaveesta saada kansalaiset omaehtoisesti hallitsemaan itse itseään – omaksumaan kalkyloiva suhde itseensä ja omaan elämäänsä

(Miller & Rose 2010, 293, 306). Vastuullistamiseen voi liittyä myös se, että yhteiskunnallinen huono---osaisuus halutaan käsittää yksilön omana syynä (Selkälä 2018, 86). Clarken (2005, 452–453) mukaan poliittinen aktivointipuhe kätkee taakseen sen, miten valtio todellisuudessa monella tapaa hylkää kansalaisensa. (Ks. myös Rose 2000a.)

Arttu Saarinen, Suvi Salmenniemi ja Harri Keränen (2014, 613) kyseenalaistavat aktiivisen kansalaisen aktiivisuuden. Heidän mukaansa aktiivisuuden korostaminen merkitsee implisiittisesti sitä, että hallitusohjelmien muotoilusta vastaavat tahot olettavat hyvin pessimistiseen sävyyn kansalaisten olevan varsin passiivisia. “ – – miksipä muuten hallitusohjelmissa toisteltaisiin itsestäänselvyyttä työn tekemisen tärkeydestä, johon modernit yhteiskunnat ovat nojautuneet läpi historiansa.” he kysyvät ironiseen sävyyn. Valtion rooli nähdään peräti vanhempain kaltaisena kaitsijana, jonka tehtävä on laittaa kansalaiset kuriin. Saarinen, Salmenniemi ja Keränen kuitenkin huomauttavat, että hallitusohjelmista heijastuu paternalistisen asenteen ohella vankkumaton optimismi valmentajavaltion kykyyn motivoida ja aktivoida kansalaisia.

John Clarke, Kathleen Coll, Evelina Dagnino ja Catherine Neveu muistuttavat teoksessaan *Disputing Citizenship* (2014, 11–13), että kansalaisuus on lukuisten poliittisten kiistojen ja konfliktien kohde. Eri toimijoiden erilaiset näkemykset kansalaisuudesta kiistelevät ja koettelevat toisiaan. He muistuttavat, että kansalaisuus on sosiaalinen ja poliittinen konstruktio, joka muodostuu poliittisten projektien kautta tiettyssä kulttuurisessa kontekstissa. Kokoomuksen artikuloima kansalaisuus on samalla lailla poliittinen projekti, eli omanlaisensa yhdistelmä uskomuksia, pyrkimyksiä, toiveita, intressejä ja käsityksiä maailmasta ja yhteiskunnasta (ks. Clarke et al. 2014, 15), joka kilpailee ja kamppailee toisenlaisten kansalaisuuskäsityksien kanssa. Kyse on siis vallasta ja valtaosuuksista. Kokoomus eduskuntapuolueena käyttää diskursiivista valtaa niin lainsäädännön kuin retoriikan kautta.

2.2. Tutkimuskysymys--- ja asetelma

Varsinainen tutkimuskysymykseni on *millaista kansalaisuutta kokoomuksen kansanedustajat tuottavat puheissaan?* Lähestyn kansanedustajien artikuloimaa kansalaisuutta kuuden eri ulottuvuuden kautta. Ensimmäiseksi olen kiinnostunut siitä, millaisiksi toimijoiksi puolue käsittää kansalaiset. Toiseksi olen kiinnostunut siitä, millaisia toimijoita puolue haluaisi kansalaisten olevan. Kolmanneksi tarkastelen siitä, mihin tilaan puolue kansalaiset toimijoina sijoittaa. Neljänneksi tutkin sitä, miten puolue artikuloi kansalaisten ja valtion välisen suhteen. Viidenneksi tutkin sitä, miten puolue artikuloi kansalaisten ja markkinatalouden välisen suhteen. Ja lopulta kuudenneksi tarkastelen vielä sitä, nähdäänkö kansalaisten välillä eroja.

Lähtökohtani tutkimuksessa on, että poliittinen ideologia ja käytännön politiikka perustuvat aina enemmän tai vähemmän jäsentyneeseen ihmiskuvaan. Vaikka politiikassa on muitakin ulottuvuuksia, kuten henkilökohtainen tai eturyhmien välinen kamppailu valtaosuuksista, kytkeytyy politiikka aina pohjimmiltaan käsitykseen ihmisenä olemisesta. Ajatuksena on, että poliittisella toimijalla on jonkinlainen käsitys ihmisestä – siitä millainen hän on, millainen hänen pitäisi olla ja mikä on hänelle tai hänen elämälleen hyväksi. Jokainen politiikkamuotoilu rakentuu tällaisen käsityksen päälle. Tämä suhde ei kuitenkaan ole mekaaninen tai edes tiedostettu syy---seuraussuhde (*kansalaiskäsitykseni on tämä ja tämä, joten esitän A*). Poliitiikkakäsitys on varsin idealistinen: kantavana ajatuksena on se, että poliittisilla toimijoilla aito halu muuttaa yhteiskuntaa parempaan suuntaan – mitä se sitten ikinä kellekin tarkoittaa.

3. Teoria, metodit ja aineisto

3.1. Kansalaisuuskeskustelut

3.1.1. Liberaali(t)--- ja uusliberaali kansalaisuus

Klassinen liberalismi

Liberaalin poliittisen teorian perusajatus on se, että yksilö on kaiken ajattelun lähtöpiste. Kaikki muut käsitteet seuraavat loogisesti yksilön käsitettä. Liberaalissa teoriassa poliittinen tila rakentuu transsendentaalisista yksilöistä eli kaikesta erityisestä puhdistetuista yksilöllisistä subjektiuksista. Transsendentaalisen yksilön perusominaisuuksia ovat yksilöllinen intressi ja kyky valita. (Pulkinen 1998, 10–11.) Liberalismin synty voidaan jäljittää 1600-luvun Englantiin ja niin sanottuihin sopimusteoreetikoihin Thomas Hobbesiin (1588–1679) ja John Lockeen (1632–1704). Hobbesin ja Locken molempien mukaan yhteiskunta ja valtiovalta ovat syntyneet sopimuksen myötä. Sopimuksen jäljittäminen lähtee liikkeelle yhteiskuntaa ja valtiovaltaa edeltävän luonnontilan abstrahoinnista. Luonnontilan abstrahoinnissa ei ole kyse valtion syntymisen historiallisen prosessin esittämisestä, vaan ajatuksellisesta fiktiosta. (Wiberg 1984, 82.)

Liberaalissa traditiossa politiikan tutkimuksen kaksi keskeisintä käsitettä – vapaus ja valta – määrittyvät yksilön ja hänen yksilöllisten ominaisuuksien pohjalta. Liberaalin tradition käsitys vapaudesta periytyy Thomas Hobbesilta. Klassikkoteoksessaan *Leviathan* Hobbes (1999, 189–190) määrittelee vapauden yksinkertaisesti liikkeeksi, joka on vapaa ulkoisista esteistä. Toisin sanoen ihminen on vapaa, mikäli kykenee tekemään tahtomallaan tavalla ilman, että joku toinen häntä siinä estää. Vastaavasti valtaa on kykyä estää vapaa liike. Vapaus--- ja valtakäsityksistä juontuu se, että traditiossa

järjestäytynyt yhteiskunta merkitsee välttämättä vapauden rajoittamista (Pulkkinen 1998, 23).

Filosofi John Locken (1632–1704) mukaan yhteiskuntasopimusta edeltäneessä luonnontilassa vallitsee täydellinen vapauden tila. Locken mukaan tämä merkitsee sitä, että yksilö on vapaa päättämään teoistaan ja käyttämään omaisuuttaan ja henkilöönsä ilman ulkopuolisia esteitä. Locken luonnontilassa yksilöiden on työnteolla mahdollista muuttaa yhteismaa yksityisomaisuudeksi, ja jopa raha vaihdonvälineenä on osa luonnontilaa. Täydellisen vapauden kannalta olennaista on, että luonnontila on myös tasavertaisuuden tila. Toisin sanoen kukaan ei ole riippuvainen toisesta tai alistettu toiselle. Locken mukaan tämän kaltainen vapauden tila ei kuitenkaan tarkoita kurittomuutta: luonnontilassa noudatetaan luonnollista lakia, järkeä. Tämä merkitsee sitä, ettei yksilöllä ole vapautta tuhota itseään tai loukata toisten yksilöiden oikeuksia. Jokaisella yksilöllä on oikeus rangaista luonnollisen lain rikkojaa, eli toisin sanoen luonnollisen lain toimeenpanovalta kuuluu luonnontilassa jokaiselle. (Locke 1995, 46–49, 67, 85–86.)

John Locken mukaan siirtymä luonnontilasta poliittiseen yhteiskuntaan voi tapahtua vain yksilöiden yhteisestä suostumuksesta. Kysymys tietysti kuuluu, miksi yksilöt vapaaehtoisesti jättävät luonnontilan vapauden valtakunnan ja alistuvat jonkun toisen valtaan? Locken mukaan syy on hyvin käytännöllinen: luonnontilassa luonnollisten oikeuksien toteutuminen on jatkuvan epävarmuuden alaista. Locken mukaan ”suurin ja pääasiallinen tarkoitus” yhteiskuntasopimuksen solmimisessa on omaisuuden suojeleminen, joka edellyttää vakiintunutta lainsäädäntöä. Toiseksi poliittisessa yhteiskunnassa on mahdollista nimittää tunnettu ja puolueeton tuomari, joka ratkaisee yksilöiden väliset kiistat, toimeenpanee tuomiot ja toimii tunnettuna auktoriteettina, johon jokainen kansalainen voi vedota. Luonnontilassa jokainen yksilö on tuomari omassa asiassaan – valtion kansalaiseksi siirtyessään yksilö luopuu vallastaan yksilöllisesti rangaista luonnonlain rikkojaa. (Locke 1995, 117, 126, 150–151.)

Lockelaisen valtion on nähty edustavan niin sanottua yövärtijavaltiota, eli valtiota, jonka tehtäviin kuuluvat pelkästään yksilöiden oikeuksien turvaaminen (Yrjönsuuri 1995, 31). Locken omien sanojen mukaan yhteiskuntasopimuksen solmivilla yksilöillä on vakaa

pyrkimys säilyttää mahdollisimman suuri vapaus ja omaisuus – yhteiskunnan valta ei voi ulottua yhteistä hyvää laajemmalle. Nykyisin valtio voi tehdä paljon erilaisia asioita yhteisen hyvän nimissä, mutta Lockelle yhteinen hyvä tarkoitti nimenomaan luonnollisten oikeuksien tehokasta suojelemista. Locke korostaa, ettei ylimmän vallan haltialla ole oikeutta ottaa keneltäkään henkilöltä osaa hänen omaisuudestaan ilman kyseisen henkilön suostumusta. (Locke, 154, 164–165.)

Thomas Hobbesin ja John Locken poliittinen filosofia elää vahvasti liberaalin tradition kansalaisuuskäsityksessä. Liberaalissa traditiossa kansalaisuus on oikeuksia korostava status (Heater 1999, 4). Kansalaisella on oikeus kansalaisoikeuksiksi kutsuttuihin oikeuksiin: henkilökohtaiseen vapauteen, sanan--- ja mielipiteenvapauteen, uskonnonvapauteen, omaisuudensuojaan, sopimusvapauteen ja oikeuteen tulla kohdelluksi oikeudenmukaisesti. Lisäksi kansalaisella on oikeus osallistua poliittisen vallankäytön harjoittamiseen joko äänestämällä tai toimimalla poliittisessa virassa. Oikeuksia yhdistää se, että ne ovat negatiivisia oikeuksia, jotka mahdollistavat yksilön henkilökohtaisen intressin tavoittelun ilman, että jokin yksilön ulkopuolinen taho siihen puuttuisi. (Heater 1999, 5–6; Marshall 1998, 94.)

Liberaalin tradition korostamien oikeuksien takaamisesta vastaa valtio. Tarkemmin sanottuna valtio takaa yksilön oikeudet nimenomaan kansalaisen statuksen kautta. (Heater 1999, 7.) Huomionarvoista on se, että valtion takaamat oikeudet suojaavat yksilöitä nimenomaan valtiolta (Kartal 2001–2002, 127). Oikeuksien turvaamisen ohella valtion odotetaan puuttuvan yksilöiden elämään mahdollisimman vähän. Esimerkiksi valtion tehtäviä laajentava hyvinvointivaltio näyttäytyy yksilön vapauksia ja autonomiaa rajoittavana järjestelynä (Heater 1999, 25). Valtiollisten järjestelyjen sijaan ihmisten keskinäinen kanssakäyminen tapahtuu sopimuksin. Sopimus edustaa rationaalisuutta, yksilöllistä etua sekä molemminpuolista vaihdantaa ja hyötyä. Sopimukseen perustuvan kanssakäymisen täydentää täydelliseen vapaaehtoisuuteen perustuva ja yksisuuntainen hyväntekeväisyys. (Fraser & Gordon 1998, 122–123.)

Liberaalissa traditiossa yksilöillä on oikeus osallistua politiikkaan halutessaan (Oldfield 1998, 77). Minkäänlaista moraalista velvoitetta osallistumiselle ei ole, mikäli yksilö ei koe osallistumista itselleen mielekkääksi. Toisin sanoen poliittinen osallistuminen ei ole

arvo sinänsä (Pulkkinen 1998, 42). Itse poliittinen kenttä ymmärretään neutraaliksi tilaksi, jossa poliittiset intressit ja niiden ympärille järjestäytyvät ryhmät kilpailevat keskenään (Pulkkinen 1998, 155). Toisin sanoen politiikka on tyhjennetty etiikasta pelkiksi intresseiksi (Kartel 2001–2002, 127). Yleinen etu määräytyy intressiryhmien välillä käytävän poliittisen kaupankäynnin tuloksena, eikä sille ole siis asetettu minkäänlaisia sisällöllisiä kriteerejä. Ainoa vaatimus on prosessin oikeudenmukaisuus. (Schuck 2002, 135.)

Poliittisen osallistumisen sijaan liberaali traditio suosii varallisuuden ja materiaalistien nautintojen hankkimista (Schuck 2002, 137). Julkisen osallistumisen sijaan suositetaan siis aktiivisuutta kansalaisyhteiskunnassa. Kansalaisyhteiskunta on vapaa, markkinalogiikan mukaan toimiva inhimillisen toiminnan alue, joka on valtiolle vastakkainen voima (Pulkkinen 1998, 29). Kansalaisyhteiskunta on alue, jossa vapaat ja rationaaliset yksilöt käyvät kauppaa, kilpailevat ja tekevät sopimuksia keskenään tavoitellen omaa, yksilöllistä etuaan. Kansalaisyhteiskunta ymmärretään esipoliittiseksi tilaksi, joka rakentuu poliittisten oikeuksien sijaan luonnollisille oikeuksille. Näin ollen myös kansalaisuus ymmärretään esipoliittiseksi ja yksityiseksi statukseksi. (Delanty 2000, 13–14.)

Liberaali traditio on saanut osakseen paljon kritiikkiä. Ensinnäkin kritiikkiä on saanut liberaalin tradition oletus yksilöstä asosiaalisena olentona. Liberaali traditio kohtelee identiteettejä yksilön vapaasti valittavana ominaisuutena – ja poliittisesti marginaalisena kysymyksenä. Ihmisten väliset kulttuuriset ja uskonnolliset erot saatetaan kyllä tunnustaa, mutta niitä pidetään kontingenteina, privaatteina ja siten poliittisesti merkityksettöminä. (Pulkkinen 1998, 161–162; Squires 2008, 132.) Toiseksi liberaali traditio samaistaa autonomian ja vapauden. Autonomia ja vapaus eivät kuitenkaan tarkoita samaa asiaa. Se, että yksilö on vapaa ulkoisesta pakosta ja hänellä on vapaus erilaisiin mahdollisuuksiin, ei vielä tarkoita sitä, että hän olisi myös autonominen (Tarkki 1996, 210–211.) Ollakseen autonominen yksilöllä täytyy olla myös kompetenssi tehdä itsenäisiä ratkaisuja (Hautamäki 1996, 25). Liberaalissa traditiossa kyllä implisiittisesti oletetaan yksilön olevan vastuullinen ja autonominen toimija, joka kehittyy moraaliseksi toimijaksi valinta- ja toimintakykynsä kautta (Oldfield 1998, 67). Näiden taitojen kartuttaminen itsessään ei ole kuitenkaan osa liberaalia kansalaisuutta

(Isin & Wood 1999, 7).

Sosiaalinen liberalismi

Negatiivisten oikeuksien rinnalla jokainen länsimäinen valtio tarjoaa kansalaisilleen myös positiivisia oikeuksia eli sosiaalisia oikeuksia, jotka luovat kansalaiselle oikeuden johonkin. Teoreettisesti kansalaisuuden jakaminen kansalais---, poliittisiin---, ja sosiaalisiin oikeuksiin on brittiläisen sosiologin ja kansalaisuusteoreetikko T. H. Marshallin (1893–1981) käsialaa. Hän esitteli kansalaisuusteoriaansa vuonna 1949 taloustieteilijä Alfred Marshallin muistoksi pitämässään luennossaan, jonka pohjalta hän julkaisi vuotta myöhemmin teoksen *Citizenship and Social Class and other essays* (1950). (Johansson 2010, 24; Heater 1999, 12.) Marshallin kansalaisuusteoriaa on pidetty modernin kansalaisuuskeskustelun alkupisteenä, ja sitä on kommentoitu valtavasti (Saari 2013, 285). Samalla Marshallia on myös kritisoitu valtavasti (ks. esim. Heater 1999; Barbalet 1993; Saari 2013; Johansson 2010; Delanty 2000; Isin & Wood 1999; Fraser & Gordon 1998).

T. H. Marshall esittää, että kansalaisoikeudet ovat kehittyneet lineaarisesti 1700---luvun kansalaisoikeuksista, 1800---luvun poliittisiin oikeuksiin ja sieltä aina 1900---luvun sosiaalisiin oikeuksiin⁶. Marshall itse korostaa sosiaalisten oikeuksien merkitystä, sillä ilman niitä kansalais--- ja poliittisten oikeuksien todellinen merkitys jää toteutumatta niiden nimellisestä universaaliudesta huolimatta. Marshall käyttää esimerkkinä sananvapautta: sananvapaudella on vain vähän merkitystä niille, jotka eivät osaa lukea ja joilla ei koulutuksen puutteen vuoksi ole todellisuudessa mitään sanottavaa.

⁶ T. H. Marshallia on kritisoitu paljon juuri hänen käsityksestään kansalaisten oikeuksien lineaarisesta evoluutiosta. Tulkintaa on pidetty epähistoriallisena (esim. Heater 1999, 19). Epäselvää on myöskin kytkeytyykö Marshallin kuvaama oikeuksien evoluutio ainoastaan hänen omaan kotimaahansa Iso---Britanniaan vai onko sen tarkoitus olla universaalimpi kuvaus oikeuksien laajentumisesta (esim. Saari 2013b, 287). Lisäksi Marshallin kuvaus kansalaisten oikeuksien lineaarisesta laajentumisesta vastaa etupäässä valkoisen, hyvin toimeen tulevan miehen kokemusta – naisten kansalaisuuden Marshall sivuuttaa kokonaan (esim. Fraser & Gordon 1999; Dwyer 2004, 46).

Sosiaaliset oikeudet takaavat myös sen, että kansalaisilla on oikeus markkina---arvosta riippumattomiin tuloihin, jotka mahdollistavat elämisen. Marshallin mukaan sosiaalisilla oikeuksilla täydennetty kansalaisuus mahdollistaa kaikille kansalaisille mahdollisuuden inhimillisesti hyvään elämään. Hän itse puhuu oikeudesta vallitsevan yhteiskunnan standardien mukaiseen sivilisoituneen (*civilized*) ihmisen elämään. (Marshall 1998, 94, 96–101, 104–105, 107.)

Sosiaaliset oikeudet ovat valtion takaamia oikeuksia, siinä missä kansalaisoikeudet ovat oikeuksia valtiota vastaan (Heater 1999, 21). Marshallin sosiaalinen kansalaisuus vaatii rinnalleen suhteellisen suurta valtiota. Valtion tehtäviä ei minimoida yksityisyyden suojelemiseksi, vaan niitä laajennetaan kattamaan kansalaisten kompetenssin kehittäminen (Hautamäki 1995, 26). Samalla sosiaaliset oikeudet haastavat markkinatalouden perustalla olevan omistusoikeuden. Toisaalta sosiaaliset oikeudet voivat myös hyödyttää kapitalistista markkinataloutta. Markkinat tarvitsevat jonkinasteista sosiaalista solidaarisuutta, jotta järjestys ja koheesio säilyisivät. (Turner 1993, 7, 16.) Markkinat myös hyötyvät koulutetusta ja hyvinvoivasta työvoimasta.

Sosiaalisia oikeuksia korostavassa teoriassa kansalaisen osallistumisen areena on hyvinvointivaltio (Saunders 1993, 70). Marshallin sosiaalista kansalaisuutta voidaan pitää erittäin passiivisena kansalaisuuden muotona. Marshallin kansalaisesta voidaan hädin tuskin puhua toimijana: kansalaisen pääasialliseksi rooliksi jää pelkästään valtion takaamien sosiaalisten oikeuksien vastaanottaminen. Sosiaalisista oikeuksien vastineeksi Marshall edellyttää kansalaisilta vain minimaalisia velvollisuuksia, joita hän ei eksplikoitunut kovinkaan tarkasti. (Delanty 2000, 19.) Klassiseen liberalismiin verrattuna kansalaisten osallistumisen areena perustuu luonnollisten oikeuksien sijaan poliittisille oikeuksille. Sosiaaliset oikeudet ovatkin aina sidoksissa aikansa poliittisiin ideoihin ja vallanrakenteisiin (Koistinen 2014, 298). Itse osallistumisen on kuitenkin luonteeltaan enneminkin privatistista kuin poliittista (Delanty 2000, 19).

Sosiaalisten oikeuksien vaikutus tosiasialliseen yhteiskunnan tasa---arvoistumiseen ei ole itsestään selvää. Sosiologian professori J. M. Barbalet (1993, 38) on esittänyt kysymyksen siitä, voiko sosiaalinen distribuutio auttaa heikko---osaisempia ilman, että syvempiin epätasa---arvoisuutta ylläpitäviin tekijöihin puututaan. Hänen mukaansa

huono---osaisten elämään on tullut todellisia parannuksia sosiaalisten oikeuksien myötä, mutta itse epätasa---arvoon niillä on ollut varsin vähän vaikutusta (Barbalet 1993, 41). Marshallin puolustukseksi tosin voi todeta, että hänen mukaansa tasa---arvoistuminen ei tapahtuisi niinkään luokkien välillä, vaan yhtenä luokkana kohdeltavien yksilöiden välillä heidän statuksiensa tasa---arvoistumisen myötä (Marshall 1998, 108). Myös uusliberaalit kriitikot ovat nähneet passivoivien sosiaalisten oikeuksien johtavan pikemminkin lisääntyneeseen köyhyyteen kuin epätasa---arvoisuuden vähentymiseen (Heater 1999, 26).

Aktiivinen kansalaisuus

Uusliberaali traditio eli aktiivinen kansalainen eroaa klassisesta liberalismista ja sosiaalisesta liberalismista siinä, ettei sen voi katsoa edustavan normatiivista politiikan teoriaa, vaan aikalaismiinoja 1970---luvulta eteenpäin englanninkielisessä maailmassa vaikuttaneista uusliberalistisista ajatuksista. Uusliberaalin tradition kohdalla tuleekin ottaa huomioon, että sen havainnot ja teoretisoinnit perustuvat lähinnä Yhdysvaltojen ja Iso---Britannian poliittiseen todellisuuteen (ks. luku 2.1. Tutkimusongelma). Vaikka myös Suomessa on havaittavissa uusliberaaleja kehitystendenssejä niin politiikan instituutioissa kuin poliittisessa retoriikassa, samalla täytyy muistaa, että Suomi on yhteiskuntajärjestelmältään ja poliittiselta kulttuuriltaan erilainen valtio kuin englanninkielisen maailman valtiot.

Nykyisissä aikalaistulkinnoissa kansalaisuus on saanut uuden muodon yhteisöllisenä statuksena. Kansalaisuus ei enää tyhjenny liberaalin tradition mukaisesti pelkiksi yksilön universaaleiksi oikeuksiksi ja velvollisuuksiksi. Sen sijaan kansalaisuudesta on tullut aktiivisella lunastamisella saavutettava status, joka ei enää automaattisesti avaudu jokaiselle poliittisen yhteisön jäsenelle. Kansalaisuuden aktiivinen lunastaminen on jatkuvassa käymistilassa oleva prosessi: kansalaisuuden statuksen voi menettää hetkenä minä hyvänsä. Käytännössä yksilö saavuttaa aktiivisuuden ja siten myös kansalaisuuden statuksen omaksumalla vastuun omasta elämästään. (Saastamoinen 2006, 69; Saastamoinen 2010, 230, 238.)

Aktiivisuutta korostava kansalaisuus linkittyy yhteen hyvinvointivaltiokritiikin kanssa (Saastamoinen 2006, 54). Hyvinvointivaltiokritiikki voidaan pääpiirteissään jakaa taloudelliseen ja moraaliseen kritiikkiin sekä hyvinvointivaltion toimivuutta koskevaan kritiikkiin. Ensinnäkin useat tahot – erityisesti oikealla – ovat kritisoineet hyvinvointivaltion suurta hintalappua (Culpitt 1992, 11). Toiseksi oikeuksien ja velvollisuuksien vastavuoroisuuden ei nähdä toteutuvan hyvinvointivaltiossa (Culpitt 1992, 6; Heater 1999, 26; Saunders 1993, 77). Esimerkiksi verovaroin rahoitetut sosiaaliset tuet eivät edellytä minkäänlaista vastavuoroisuutta niiden saajilta (Saunders 1993, 76–77). Kolmanneksi byrokraattisen hyvinvointivaltion on nähty estävän yksilöiden vallinnanvapaus (Culpitt 1992, 8). Neljänneksi hyvinvointivaltion toimivuus sinänsä on kyseenalaistettu, sillä hyvinvointivaltion on nähty edistävän passiivisuutta ja luovan riippuvuutta (Rose 1999, 141).

Kansalaisten aktiivisuuden edistämisen vaatii uudenlaista roolia valtiolta. Byrokraattisen ja passivoivan hyvinvointivaltion tulee väistyä, ja valtion tulee keskittyä vain lain ja järjestyksen ylläpitämiseen. Hyvinvointivaltion vanhat tehtävät ulkoistetaan yksityiselle tai kolmannelle sektorille. Samalla yksilöiden tulee itse ottaa enenevissä määrin vastuuta omasta hyvinvoinnistaan. (Rose 1999, 139; Rose 2000a, 1405.) Toisin sanoen valtion ja kansalaisten välinen suhde järjestetään pitkälti uusliberalistisen teorian mallin mukaisesti valtion roolia pienentämällä ja kansalaisten vastuullisuutta lisäämällä. (Harvey 2008, 81–83). Muutos on merkittävä: sosiaalisia oikeuksia ei pyritä enää laajentamaan entisestään, vaan oikeudet sidotaan vastavuoroisiin velvollisuuksiin (Saari 2013, 168). Toisaalta supistuva valtio voi tuoda mukanaan myös uuden ongelman. Mikäli valtio ei pysty entiseen tapansa huolehtimaan kansalaisistaan – eli takaamaan mahdollisimman monelle työtä ja vastaavasti turvaa niille, joilla ei ole työtä – valtion legitimiteetti ja kansalaisten sitoutuminen valtioon voivat heiketä (Heater 1999, 162–163).

Aktiivisen kansalaisen viitekehyksessä vapaus saa uuden tulkinnan. Vapautta on yksilöllisen aktiivisuuden kautta tapahtuva itsensä toteuttaminen. (Rose 1999, 145.) Toisin sanoen vapaus käsitetään samanlaisena positiivisena vapautena kuin kansalaisrepublikaanisessa ja kommunitaristisessa traditiossa (ks. seuraava luku).

Aktiivinen kansalainen on vapaa valintoja ja sopimuksia tekevä subjekti, siinä missä passiivinen kansalainen on vain sosiaaliturvan vastaanottaja ja sanktioiden ja karenssien kaltaisten kurinpidollisten toimien kohde (Saastamoinen 2006, 75; Saastamoinen 2010, 240). Vapaa ja aktiivinen kansalainen saa kaksi erityistä muotoa: yrittäjän ja kuluttajan.

Aktiivisen kansalaisen ideaalityyppi on yrittäjä (Rose 1999, 164). Tämä ei tarkoita yrittäjyyttä tavanomaisessa merkityksessä omaa liiketoimintaa pyörittävänä henkilönä, vaan yksilön uudenlaista suhdetta itseensä. Yksilöstä tulee itsensä yrittäjä, joka johtaa omaa ja perheensä elämää niin kuin kyseessä olisi yritys (Rose 1999, 164). Yhtäältä yrittäjyyskilöitä kehoitetaan ottamaan riskejä, sillä vain riskejä ottamalla ihmiset voivat vaurastua (Saastamoinen 2006, 61; Saastamoinen 2010, 236). Toisaalta yrittäjyyskilön tulee olla päätöksissään rationaalinen ja harkitseva (*prudent*). Yrittäjyyskilön tulee itse huolehtia itsensä ja perheensä turvaamisesta mahdollisten vastoinkäymisten varalta. (Rose 1999, 158.) Esimerkiksi yksilöllinen säästäminen ja yksityiset vakuutukset ovat tapoja, jolla yrittäjyyskilö voi varautua pahimman varalle.

Aktiivinen kansalainen on myös kuluttaja, joka toteuttaa aktiivisuuttaan markkinoilla (Rose 1999, 164–165). Kuluttajuus mahdollistaa yksilön yksilöllisyyden ja valinnanvapauden. Markkinoilla rakennettu identiteetti antaa mahdollisuuden erilaistumiseen. (Hautamäki 1996, 39.) Kuluttajuus ilmentää myös kansalaiselta edellytettyä aktiivisuutta. Liberaalin passiivisen kansalaisen sijaan kuluttaja on aktiivisesti valintoja tekevä subjekti. Samalla kuluttajuus on kuitenkin nimenomaan taloudellinen konstruktio ja sinänsä täysin depoliittinen. (Clarke et al. 2007, 2, 29.)

3.1.2. epublikaaninen ja kommunitaristinen kansalaisuus

Republikaaninen kansalaisuus

Liberaalista kansalaisuuskäsityksestä poiketen kansalaisrepublikaanisessa traditiossa kansalaisuus ei ole niinkään yksilön status, vaan käytäntö tai aktiviteetti (Oldfield 1998, 79). Yhtäältä kansalaisrepublikaaninen kansalaisuus on kyllä myös laillinen status (Dagger 2002, 149). Liberaalista traditiosta eroten kansalaisrepublikaaninen traditio huomioi sekä kansalaisen oikeudet että velvollisuudet painottaen jälkimmäisiä (Heater 1999, 4). Laillisen statuksen lisäksi kansalaisrepublikaaninen kansalaisuuskäsitys sisältää myös eettisen ulottuvuuden. Eettisen toiminnan mahdollisuudet ovat löydettävissä julkisella alueella toimimisesta ja itsehallinnasta. (Dagger 2002, 149.)

Kansalaisrepublikaanisessa traditiossa universaalit ja vapaaseen tahtoon perustuvat velvollisuudet määrittelevät kansalaisuuden (Kartal 2001–2002, 126). Yksilö voi saavuttaa kansalaisen statuksen vain toteuttamalla kansalaisvelvollisuutensa eli osallistumalla julkiseen elämään (Oldfield 1998, 79; Heater 1999, 64.) Liberaalista traditiosta poiketen kansalaisvelvollisuudet eivät tule artikuloiduiksi negatiivisina pakkoina, vaan positiivisena vapautena. Toisin sanoen kansalaiset voivat olla vapaita vain osallistuessaan julkiseen elämään. (Delanty 2000, 31; Kartal 2001–2002, 126.) Itsehallinnan ihanne voi toteutua vain silloin, kun yhteisön jäsenet yhdessä säättävät ne säännöt, jotka nousevat yleisiksi auktoriteeteiksi (Dagger 2002, 149; Oldfield 1998, 85). Kansalaisrepublikaanisessa traditiossa oikeudet ovat vasta kansalaisvelvollisuuteen perustuvan julkisen toiminnan myötä saavutettavia tuotteita, jotka eivät ole luonteeltaan universaaleja, vaan nimenomaan poliittisia (Kartal 2001–2002, 126).

Aristoteleen poliittisessa filosofiassa osallistuminen julkiseen elämään on kansalaisuuden edellytys. Kansalaisia voivat olla vain ne, jotka osallistuvat oikeuden käyttöön ja virkojen hoitoon. Aristoteleen mukaan kansalaisuus ei voinut määräytyä asuinpaikan mukaan, sillä silloin myös siirtolaiset ja orjat kuuluisivat kansalaisiin. Myöskään ruumiillista työtä tekevät eivät voineet Aristoteleen mukaan olla kansalaisia.

Aristoteleen ihannevaltiossa toistensa kanssa tasaveroiset ja samanlaiset kansalaiset hallitsivat vuoroin toisiaan pyrkien yhteisen hyvän toteutumiseen. Kansalaisen hyve on kyky vuoroin hallita ja olla hallittavana. Tämä vastavuoroisuus merkitsee kykyä ymmärtää valta molemmista, hallitsijan ja hallitun, näkökulmista. (Aristoteles 1991, 62–63, 68–69, 72.)

Kansalaisrepublikaanisessa traditiossa julkinen osallistuminen edellyttää voimavaroja (Oldfield 1998, 79). Kuten jo Aristoteles toteaa, hyväksi kansalaiseksi ei synnytä vaan sellaiseksi kasvetaan koulutuksen myötä (Heater 1999, 46) Kansalaisen on omaksuttava tiettyjä hyveitä ennen kuin hänestä voi tulla tradition edellyttämä julkisen alueen toimija (Heater 1999, 45). Myös julkisella toiminnalla itsellään on kansalaisia opettava rooli. Erilaisissa julkisissa tehtävissä toimiminen opettaa kansalaisille erilaisia taitoja. Eri tehtävien ja kanssakäymisen myötä kansalaiset oppivat ottamaan huomioon omaa henkilökohtaista etuaan laajemman joukon edun. Julkinen toiminta myös integroi kansalaiset yhteisöön. (Dagger 2002, 151–152.)

Kansalaisrepublikaanisessa traditiossa kansalaisuus on poliittinen konsepti, jolla ei mitään yhteyttä yksilön yksityisen elämän piiriin (Delanty 2000, 31). Traditiossa moraalisuus ja hyvä ilmaistaan kansalaishyveiden kautta julkisella alueella, eikä yksityistä moraalialia tunneta lainkaan (Kartal 2001–2002, 122). Kansalaisten nähdään omaavan eräänlainen kansalaisidentiteetti, joka ei ole yksilöllinen, muttei kollektiivinenkaan (Isin & Wood 1999, 9). Kyse on yhteisön hyvän tunnistamisesta ja sen tavoitteluun sitoutumisesta. (Oldfield 1998, 20; Isin & Wood 1999, 9.) Kansalaisuus edustaa siis enemmän kuin pelkkää yksityistä etua, muttei ole myöskään altruistista. Loppujen lopuksi yhteisön etu kuitenkin menee kuitenkin yksilön edelle. (Dagger 2002, 150–151.)

Kansalaisrepublikaanisessa traditiossa yhteisö jakaa käsityksen hyvästä elämästä. Aristoteleen käsitys yhteisön jakamasta hyvästä elämästä on palautettavissa hänen teleologiseen ihmiskuvaansa. Aristoteleen mukaan ihmisillä on objektiivinen ja pysyvä lajityypillinen olemus. Hyvä elämä tarkoittaa tämän lajityypillisen olemuksen täydellistä toteutumista. Aristoteleen mukaan ihmiselämäään kuuluvat aina tietyt ja pysyvät eettisen kokemuksen perusalueet, kuten yhteisöllisyys, käytännöllisen harkinnankyky ja kyky

teoreettiseen ajatteluun. Hyvä elämä tarkoittaa täydellistyneiden eettisten toimintojen tasapainoista kokonaisuutta. Vaikka hyvä elämä on Aristoteleelle objektiivisesti määriteltävissä oleva asia, saattaa sen toteuttaminen hänen mukaansa vaihdella eri tilanteissa, olosuhteissa ja kulttuureissa. (Sihvola 1994, 120, 130–131.) Filosofi Juha Sihvola (1996, 89) on korostanut, että Aristoteleen kuvaus hyvän elämän kannalta välttämättömistä hyveistä jättää tilaa myös yksilöllisille valinnoille.

Valtiolla on suuri rooli aristoteelisen hyvän elämän toteutumisessa. Aristoteleen mukaan valtio on olemassa yhteisön hyvää elämää varten. Sen on siis aktiivisesti toimittava kansalaisten hyvän elämän turvaamiseksi. Aristoteleen mukaan valtion keskeisin tehtävä on huolehtia siitä, että kansalaisilla on edellytykset valita ja toimia niiden toimintojen mukaisesti, jotka ovat hyvän elämän kannalta välttämättömiä. Ensinnäkin valtion tulee taata hyvän elämän materiaaliset ja institutionaaliset ehdot. Toiseksi valtion tulee pyrkiä ohjaamaan kansalaisiaan kasvatuksen ja lainsäädännön avulla. (Sihvola 1994, 56, 117, 135–137.) Sihvola (1996, 92–93) on kuitenkin korostanut, ettei Aristoteles nähnyt hyvän elämän toteuttamisen olevan pelkästään valtion vastuulla. Valtio vastaa hyvän elämän kannalta tarpeellisten edellytyksien luomisesta, mutta siitä miten edellytykset käytetään riippuu yksinomaan yksilöistä ja niistä yhteisöistä, joihin yksilöt kuuluvat.

Aristoteelinen kansalaisuus on monin tavoin vieras tämän päivän maailmalle. Ensinnäkin Aristoteleen kansalaisuus koskee vain huomattavan pientä joukkoa. Naiset, orjat ja työtä tekevät miehet ovat kaikki suljettuja kansalaisuuden ulkopuolelle. Toiseksi Aristoteleen ihannevaltio on Ateenan pieni, homogeeninen ja moraalisesti yhtenäinen kaupunkivaltio (Kartal 2001–2002, 122). Samanlainen julkisten virkojen vuoroittainen hoitaminen olisi mahdoton toteuttaa nykyisissä kansallisvaltioissa. Ei myöskään ole oletettavaa, että jokaisella kansalaisella olisi aikaa ja kykyä hoitaa nykyisen kaltaisia, vaativia julkisia tehtäviä. Jos osallistumista julkiseen elämään pidetään kansalaisuuden ehtona, kansalaisuudesta tuleekin eräänlainen eliittiaktiviteetti (Heater 1999, 73). Aristoteelista kansalaisuutta ei kuitenkaan kannata kokonaan sivuuttaa, sillä demokraattisen hallitusmuoto edellyttää kansalaisten aktiivisuutta julkisten asioiden hoitamisessa.

Kommunitarismi on ennen kaikkea kritiikkiä liberaalin tradition transsendentaalista yksilökäsitystä kohtaan. Kommunitarismin mukaan yksilö ei ole asosiaalinen, vaan omassa erityisessä kulttuurissa kontekstissaan muotoutunut sosiaalinen konstruktio. (Delanty 2000, 26; Delanty 2002, 163.) Kommunitarismissa nimenomaan yhteisöllä nähdään olevan merkittävä rooli yksilön identiteetin ja arvojen muodostumisessa (Gylling 2002, 249–250). Moraalifilosofi Alasdair MacIntyre (2004, 258–260) mukaan yksilö johtaa identiteettinsä niistä yhteisöistä, joihin hän kuuluu. Yksilön asema yhteisössä määrittää yksilön sosiaalisen identiteetin. Yhteisön yhteinen historia antaa yksilölle menneisyyden, historiallisen identiteetin. Lisäksi yksilön on löydettävä moraalinen identiteettinsä siinä yhteisössä, jonka osa hän on. Kommunitarismista väitellyt sosiologi Kalle Haatanen (2000, 66) on huomauttanut, että yksilön autonomisuutta kritisoiva kommunitarismi tulee lähelle sosiaalitieteiden ihmiskuvaa.

Teoksessaan *Autenttisuuden etiikka* (1995) filosofi Charles Taylor kritisoi relativismiin vaipunutta liberaalia yhteiskuntaa. Hänen mukaansa vallitseva käsitys, jonka mukaan jokainen tehkoot kuten parhaaksi näkee, ilman että kellään muulla on oikeutta puuttua tähän, on ehdottoman väärä. Taylorin mukaan moraaliset näkemykset hyvästä elämästä eivät voi perustua vain yksilöiden subjektiivisiin mieltymyksiin, vaan ihanteista ja niistä seuraavista käyttäytymismuodoista on voitava käydä johdonmukaista ja elämäntähtöjen kannalta merkityksellistä keskustelua. Toisin sanoen Taylor kuuluttaa yhteisesti jaetun merkityskentän perään, jonka viitekehyksessä eri valinnoista ja identiteetistä voidaan muodostaa arvostelmia. Liberaalin yhteiskunnan hyveisiin Taylor sen sijaan suhtautuu varsin pessimistisesti. Hänen mukaansa muodollinen yhdenvertaisuus ja tunnustaminen ovat pelkkää sisällyksetöntä teeskentelyä, mikäli yhteisiä arvokriteerejä ei ole. Samoin pelkän vapaan valinnan korostaminen itse asiassa trivialisoi koko valinnan, mikäli valinnan kohteena olevia vaihtoehtoja ei voi asettaa sisällöllisesti merkittävyyssjärjestykseen. Taylorin mukaan vaihtoehtojen arvokkuus ei voi seurata pelkästä vapaasti valitsemisesta. (Taylor 1995, 49, 54, 66, 68, 80.)

Kommunitaristisen näkemyksen mukaan on väärin olettaa, että liberaalin teorian mukainen abstrakti ja negatiivinen vapaus johtaisi hyvään elämään. Parhaimmillaankin liberaali valtio voi taata kansalaisilleen vain yhtäläisen juridisen aseman. Värikkäästi kuvattuna kommunitaristisen kritiikin mukaan liberaalin maailmankuvan omaksuminen synnyttää ”hahmottoman hirviön, kansalaisen paikalle astuneen kyltymättömän, narsistisen ja infantiilin kuluttajavauvan, joka haluaa maksimoida oman hyvänsä pyrkimättä, ja vieläpä osaamatta, mitenkään ottaa toisia huomioon tai kantamaan vastuuta” (Haatanen 2000, 43–44). Sen sijaan kommunitarismissa sitoudutaan republikaanisesta perinteestä lainattuun positiiviseen vapauskäsitykseen. Aktiivinen osallistuminen julkiselle alueelle ja yhteisön asioihin hoitamiseen sekä sitoutuminen yhteisön käsitykseen yhteisestä hyvästä ja yhteisöllisistä hyveistä ovat avainasemassa hyvän elämän saavuttamisessa. (Rose 2000b, 309.)

Kommunitaristista kansalaisuutta toteutetaan osallistumalla yhteisön julkiseen elämään (Delanty 2000, 23, 26; Delanty 2002, 163). Poliitiikan erityisenä huolenaiheena ovat yhteisön moraalisesta äänestä kumpuavat hyveet ja niiden toteuttaminen arkielämässä. Yhteisön ongelmat nimetään eettisin termein korostaen ongelmien kumpuavan laiskuuden, vastuuttomuuden, kurittomuuden ja riippuvuuden kaltaisista antihyveistä. Poliitikasta tulee kysymys etiikasta: miten yksilö omaksuu ja toteuttaa yhteisön moraalikoodistoa päivittäisessä elämässään. (Rose 2000b, 330, 337.) Näin ollen modernin politiikan perusjaottelu yksityiseen ja julkiseen alueeseen hämärtyy, kun yksityisiksi käsitettyjä asioita aletaan käsitellä julkisella alueella (Haatanen 2000, 99). Sosiologi Nikolas Rose on korostanut eettisen politiikan mahdollistavan elämäntapojen ympärille käytävän poliittisen debatin sen sijaan, että turvauduttaisiin asiantuntijuuteen tai joihinkin objektiivisiin seikkoihin vetoamiseen (Rose 2000b, 341). Sosiologi Gerard Delanty (2000, 40–41) on puolestaan huomauttanut, ettei oletamus yhteisössä vallitsevasta kulttuurisesta konsensuksesta ole kovinkaan hyvin yhteensopiva demokratian kanssa.

Kommunitarismi kritisoi voimakasta valtiokeskeisyyttä (Haatanen 2000, 93). Ensinnäkään valtion ei katsota kykenevän ylläpitämään yhteistä moraalikoodistoa, sillä moraalinen järjestys omaksutaan ja uusinnetaan yhteisön sisällä (Rose 2000a, 1403). Toiseksi valtion vastuuta yhteiskunnasta halutaan purkaa (Delanty 2002, 168).

Päämääränä ei ole jonkinlainen minimivaltio, vaan uusi yhteiskuntasopimus mahdollistajavaltion ja kansalaisten kesken. Mahdollistajavaltio on kansalaisiaan auttava ja kannustava valtio, joka samanaikaisesti kuitenkin vetäytyy yhteiskunnan ongelmien ensisijaisen ratkaisijan roolista antaen vastuun yksilöille ja erilaisille yhteisöille. Vapautuneilta kansalaisilta odotetaan vastavuoroisesti itsenäisyyttä ja vastuullisuutta. (Rose 2000a, 1400; Rose 2000b, 323–324.) Samalla etäisyyttä otetaan myös markkinoista: kansalaisyhteiskunta sijaitsee valtion ja markkinoiden sijaan yhteisön alueella (Delanty 2000, 23).

Kommunitarismia on kritisoitu yhteisöjen essentialisoimisesta ja homogeenisyyden korostamisesta ryhmän sisäisten erojen kustannuksella (Kuusela & Saastamoinen 2006b, 145). Pahimmillaan yhteisö voi olla jäseniään tukahduttava voima, joka estää jäsentensä mahdollisuuden toteuttaa itseään (Gylling 2002, 461). Ei ole myöskään täysin selvää, mikä on konkreettisesti se yhteisö, josta kommunistarismissa puhutaan (Gylling 2002, 451–452). Esimerkiksi modernit, tilapäiset erityisen teeman ympärille syntyneet uusyhteisöt eivät kuulu kommunitaristien tarkoittamiin yhteisöihin (Hautamäki 1996, 37; Haatanen 2000, 47).

3.2. salaisuuden kuusijako ja metodit

Edellä käsitellyt eri kansalaisuustraditiot edustavat jokainen omanlaistaan kansalaisuuden ideaalityyppiä. Sen sijaan valtioiden ja niiden kansalaisuuskäsityksien ei voida katsoa edustavan puhtaasti mitään tiettyä kansalaisuuden traditioita. (Esim. Kuusela & Saastamoinen 2006a; Isin & Wood 1999, 7.) Tosin esimerkiksi kansalaisuusteoreetikko Derek Heaterin (1999, 4) mukaan oikeuksia korostavan liberaalin tradition mukainen kansalaisuus on vallitseva kansalaisuuden muoto tämän päivän maailmassa. Samalla monet kansalaisuutta tuottavat instanssit, kuten koulut ja poliittiset toimijat, korostavat republikaaniselle ja kommunitaristiselle traditioille keskeisiä poliittisen osallistumisen ja yhteisöllisyyden elementtejä osana kansalaisuutta. Sen sijaan, että pyrkisin sijoittamaan kokoomuksen johonkin kansalaisuustraditioon, käsitän eri traditiot erilaisina vaihtoehtoina, joita kansalaisuudelle tarjotaan. Käydessäni

läpi kansalaisuuskirjallisuutta nousi kirjallisuudesta esiin kuusi eri pääteemaa, joihin jokainen traditio tarjosi omanlaistaan käsitystä kansalaisuudesta. Tältä pohjalta syntyi analyysimetodini *kansalaisuuden kuusijako*.

Kansalaisuuden kuusijako koostuu nimensä mukaisesti kuudesta kansalaisuuden käsitteeseen liittyvästä ulottuvuudesta. Käyn kuusijaon ensin läpi pääpiirteissään ja siirryn sitten tarkastelemaan kutakin ulottuvuutta tarkemmin. Ensinnäkin kansalaiset käsitetään jonkinlaisiksi toimijoiksi (*ihmiskuvan 1. taso*). Toiseksi kansalaisten halutaan olevan tietynlaisia toimijoita (*ihmiskuvan 2. taso*). Kolmanneksi kansalaiset sijoitetaan johonkin tilalliseen ulottuvuuteen (*areena*). Neljänneksi kansalaisen ja valtion välillä vallitsee jonkinlainen suhde (*suhde valtioon*). Viidenneksi kansalaisen ja markkinatalouden välillä vallitsee jonkinlainen suhde (*suhde markkinoihin*). Ja lopulta kuudenneksi kansalaisten välillä tunnistetaan mahdollisesti joitakin eroja (*erot*).

Ensimmäisenä ulottuvuutena on ihmiskuvan ensimmäinen taso eli kansalaisuuskäsityksien takana vallitseva ihmiskäsitys. Esimerkiksi liberaalissa traditiossa yksilön perusominaisuuksina pidetään yksilöllistä intressiä ja kykyä valita (Pulkkinen 1998, 10–11). Traditio edustaa rationaalisen valinnan mukaista toimijuutta: toimija ymmärretään rationaaliseksi ja omaa etua tavoittelevaksi, *homo economicukseksi*. Yksilöiden oletetaan olevan herkkiä toimimaan kannustimien mukaisesti. (Hindmoor 2010.) Kannustamisen logiikkaa seuraa esimerkiksi usein toistettu poliittinen argumentti, jonka mukaan korkeat sosiaalielätykset eivät motivoi ansiotyön tekemiseen. Rationaalista valintaa on kuitenkin kritisoitu epärealistisesta ihmiskuvasta. Useat tutkimukset ovat osoittaneet yksilöiden olevan paremminkin rajoitetun rationaalisia. (Hindmoor 2010.) Rationaalisuus myös ymmärretään nimenomaan taloudellisenä rationaalisuutena. Jos kommunitaristien tapaan otetaan huomioon yksilön sosiaalinen puoli, voidaan työnteolle antaa muitakin motiiveja kuin raha – esimerkiksi yhteisön arvostus, identiteetti, sosiaaliset suhteet ja elämän mielekkyys.

Toisena ulottuvuutena on ihmiskuvan toinen taso eli ihmiseen sisältyvän potentiaali. Sen lisäksi, että kansalaiset oletetaan jonkinlaisiksi, heihin projisoidaan erilaisia toiveita siitä millaisia heidän tulisi olla ja miten heidän tulisi toimia. Filosofin John Rawls on tullut

tunnetuksi ajatuksesta, jonka mukaan liberaalin valtion tulisi olla täysin neutraali suhteessa kansalaisten erilaisiin eettisiin ja uskonnollisiin käsityksiin. Rawlsin mukaan kansalaisten tulisi kokoontua yhteen päättämään vain perustavimmista moraalisisista ja poliittisista arvoista, jotka määrittävät perustuslaillis---demokraattisen hallinnon suhteen kansalaisiin ja kansalaisten keskinäiset suhteet. Ideana on, että kansalaiset sivuuttavat omat henkilökohtaiset eettiset ja/tai uskonnolliset näkemyksensä ja keskittyvät pohtimaan sitä, mikä on poliittisesti järkevää kansalaisille kansalaisina. (Rawls 2007, 167–168.) Tosiasiallisesti liberaalit valtiot eivät kuitenkaan ole tällä tavoin neutraaleja suhteessa erilaisiin hyvää elämää koskevia käsityksiin. Tyypillisesti poliittisilla toimijoilla on oma käsityksensä hyvästä elämästä, jota he pyrkivät edistämään politiikan keinoin. Kyse on tällöin hyvinkin aristoteelisesta ajatuksesta – valtiolla on suuri rooli hyvän elämän toteutumisessa. Esimerkiksi perhepolitiikka on tapa edistää *tietynlaista* hyvää elämää valtiollisesti.

Kolmantena ulottuvuutena on kansalaisuuden areena eli kansalaisuuden tilallinen ulottuvuus. Eri kansalaisuustraditioissa kansalaistoimija sijoitetaan toisistaan poikkeaville toiminnan areenoille. Esimerkiksi liberaalissa traditiossa kansalainen sijoitetaan yksityiselle sektorille, jossa hän navigoi parhaan ymmärryksen mukaisesti sopimuksien ja vapauksien viidakossa. Kansalainen voi olla vaikkapa markkinoilla toimiva kuluttaja, työmarkkinoilla ahertava työntekijä taikka kotinsa rauhassa oleskeleva yksityishenkilö. Sosiaalisia oikeuksia korostavassa liberaalissa teoriassa kansalaisuuden areenana toimii taas hyvinvointipalveluiden maailma. Republikaanisessa ja kommunitaristisessa traditiossa kansalainen sijoitetaan julkiselle alueella. Republikaaninen traditio korostaa politiikkaan osallistumista, ja kommunitaristinen traditio oman yhteisön tasolla tapahtuvaa aktiivisuutta.

Neljäntenä ulottuvuutena on kansalaisten ja valtion välinen suhde. Kansalaisilla ja valtiolla on vastavuoroisia oikeuksia ja velvollisuuksia suhteessa toisiinsa. Klassinen liberalismi korostaa valtion takaamia negatiivisia oikeuksia. Valtio ymmärretään eräänlaisena yöpartijavaltiona, jonka pääasiallisena tehtävänä on taata kansalaisten oikeudet ja ylläpitää turvallisuutta. Sosiaalisessa liberalismissa valtion toiminnan ala on huomattavasti suurempi: valtio tarjoaa kansalaisilleen positiivisia oikeuksia, kuten sosiaaliavustuksia ja ---palveluita. Länsimaiset valtiot takaavat kaikki kansalaisilleen niin

kansalais---, poliittiset kuin sosiaaliset oikeudet. Se, miten oikeudet taataan käytännön tasolla, kuitenkin vaihtelee, sillä nämä eri oikeudet eivät hioudu yhteen saumattomasti. Kansalaisoikeudet mahdollistavat yksilölle mahdollisimman vapaan liikkeen kansalaisyhteiskunnassa (Locke 1995). Poliittisen toiminnan kautta muut yksilöt voivat muuttaa yhteiskunnallisia rakenteita siten, että yksilöiden vapaa liike rajoittuu (Marshall 1998, 106). Esimerkiksi juuri sosiaaliset oikeudet haastavat välttämättä omistusoikeuden, sillä erilaiset sosiaalityöt ja -palvelut rahoitetaan keräämällä veroja kansalaisilta (Turner 1993, 7). Kansalais---, poliittisten ja sosiaalisten oikeuksien keskinäinen suhde on aina poliittinen määrittelykysymys.

Kansalaisen ja valtion välinen suhde voi järjestäytyä muutoinkin kuin vain oikeuksien ja velvollisuuksien pohjalta. Valtio voi esimerkiksi kannustaa kansalaisia saavuttamaan jonkin toivotun asiantilan. Kannustamisella on siis yhteys kansalaisuuden toiseen ulottuvuuteen, eli siihen millaisia kansalaisten halutaan olevan. Kuten Liisa Björklund ja Ilpo Airio (2009) toteavat, kannustaminen itsessään on normatiivista toimintaa, jossa tiettyä, oikeana pidettyä toimintaa edistetään tai vääränä pidettyä toimintaa minimoidaan. Kannustaminen voi olla luonteeltaan hyvinkin konkreettista: esimerkiksi lasten hankkimista ja kasvatustyötä tuetaan lapsilisin. Kannustaminen voi olla luonteeltaan myös vähemmän konkreettista ja erilaisien toimenpiteiden ja retoriikkojen kautta operoivaa. Esimerkiksi Anu Kantola (2006, 156–174) on puhunut Suomesta kilpailu--- ja markkinalogiikkaa noudattavana kilpailuyhteiskuntana, jossa valtio on omaksunut eräänlaisen valmentajan roolin. Valmentajavaltio tai mahdollistajavaltio motivoi ja kannustaa kansalaisia taloudellisen potentiaaliin maksimoimiseen (ks. myös Rose 1999).

Viidentenä ulottuvuutena on kansalaisten ja markkinatalouden välinen suhde. Kansalaisten ja markkinatalouden välinen suhde linkittyy oleellisesti valtion ja kansalaisen väliseen suhteeseen. Äärimmillään markkinamekanismia voidaan pitää viimekätisenä totuuden määrittelijänä, jonka toimintaa ei tule häiritä. Tai vaihtoehtoisesti valtiolle voidaan antaa valtuudet pyrkiä ehkäisemään ja korjaamaan vapaan markkinatalouden haitallisia sivuvaikutuksia. Joka tapauksessa valtio vastaa viime kädessä markkinatalouden toiminnan kannalta välttämättömästä laillisesta viitekehyksestä ja yhteiskunnallisesta vakaudesta (Marshall 1998). Valtion tarjoamat

sosiaaliset oikeudet ovat omalta osaltaan turvaamassa koulutetun ja hyvinvoivan työvoiman tuottamista markkinatalouden palvelukseen – vaikka toisaalta verovaroin rahoitetut sosiaaliset oikeudet tarkoittavat sitä, että osa kansalaisten henkilökohtaisesta omaisuudesta pakkolunastetaan uudelleenjakoon. Toisaalta valtion tehtäviä voidaan siirtää pois valtion tontilta markkinoiden piiriin. Vastaavasti myös markkinalogiikkaa voidaan soveltaa julkisen sektorin toimintaan. Uusliberaalien oppien mukaan kansalaisten ja valtion välisessä suhteessa pitäisi ottaa huomioon entistä paremmin talouden lainalaisuudet. Tämä merkitsee sosiaalisten tekijöiden asettamista alisteisiksi taloudellisille olosuhteille. (Rose 1999, 144.)

Kuudes ulottuvuus käsittää kansalaisten keskinäiset erot. Poliittisen yhteisön jäsenet muodostavat keskenään hyvinkin heterogeenisen joukon. Kansalaiset eroavat toisistaan niin uskonnollisilta, kulttuurisilta kuin moraalisisilta arvoiltaan. Kansalaiset jakaantuvat myös maantieteellisesti eri alueille. Kansalaiset ovat hyvin erilaisia niin kyvyiltään, taustoiltaan kuin toiveiltaan ja odotuksiltaan. Kansalaisuuskeskusteluissa tätä eron tematiikkaa on otettu huomioon erityisesti monikulttuurisuus---, vähemmistö--- ja sukupuolinäkökulmasta (ks. esim. Kymlicka 1995; Lister 1997). Esimerkiksi juuri feministiset tutkijat ovat kritisoineet liberaalin teorian transsendentaalista yksilöä. Heidän mukaansa yksilö intresseineen ja kykyineen valita ei ole todellisuudessa vallasta vapaa samalla lailla kuin liberaali teoria olettaa (Pulkkinen 1998, 99), vaan ihmisen elämää ehdollistavat monet eri tekijät, kuten kasvatus, rotu, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuneisuus ja sosiaalinen asema (Masso 2005, 128–130). Poliitiikan tutkija Carole Pateman (1988) on esimerkiksi väittänyt, että liberaalin teorian yksilö on sukupuoleltaan mies. Patemanin mukaan liberaalin teorian julkinen–yksityinen ---jaottelu on niin ikään sukupuolittunut: miehet sijoitetaan kansalaisyhteiskunnan julkisuuteen ja naiset kodin yksityisyyteen.

Sovellan edellä kuvattua kansalaisuuden kuusijakoa teorialähtöiseen sisällönanalyysiin. Teorialähtöinen sisällönanalyysi tarkoittaa sitä, että aineistoa jäsennetään ja luokitellaan jonkin teorian mukaan. Toisin sanoen analyysia ohjaa valmis kehys, joka perustuu aikaisempaan tietoon. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä tutkimuksen kiinnostavimmat käsitteet määrittyvät teorian mukaan. Tutkimukseni avainkäsitteet perustuvat klassisten kansalaisuuskeskustelujen pohjalta rakentamaani kansalaisuuden

kuusijakoon. Olen sijoittanut aineistoni lausumat kuusijaon kategorioiden alle. Kansalaisuuden kuusijako perustuu aiempaan teoreettiseen kirjallisuuteen, mutta on samalla uusi teoreettinen työkalu kansalaisuuden analysoimiseksi. Teorialähtöinen sisällönanalyysi metodina ohjaa voimakkaasti analyysia, sillä ne kategoriat, joihin vastauksia lähdetään hakemaan, ovat jo valmiina olemassa. (Tuomi & Saarijärvi 2002, 99, 116–117.)

Sisällönanalyysin lisäksi olen toteuttanut analyysini huomioiden diskursiivisen rakenteen. Sovellan politiikan tutkija Sami Moision (2003, 69) aiheeltaan ja teemaltaan hyvin toisen tyyppisessä väitöskirjassa esitettyä ajatusta retoriikan ja diskurssin välisestä suhteesta. Moisiota mukaillen politiikkojen puheet ovat retorista toimintaa. Diskurssi puolestaan on se rakenne, jonka puitteissa retoriikkaa käytetään. Rakenne luo ehtoja sille, mitä on mahdollista uskottavasti tai hyväksyttävästi lausua. Toisaalta retoriikan kautta on mahdollista saada aikaan diskursiivinen siirtymä. Tällöin taitava retori onnistuu retoriikallaan muuttamaan diskurssiaan haluamaansa suuntaan. Diskursiiviset siirtymät ovat kuitenkin tavanomaisesti pitkäaikaisia, ja ilmenevät usein käsitteellisinä muutoksina.

Kokoomuksen kansanedustajien artikuloimat retoriikat kiinnittyvät tiettyyn diskursiiviseen rakenteeseen. Ensinnäkin Suomessa on tietynlainen yhteiskuntajärjestelmä ja tietynlaiset yhteiskunnalliset rakenteet. Esimeriksi emopuoluettaan oikeistolaisemman Kokoomuksen Nuorten Liiton esittämät ideat ovat resonoineet huonosti suomalaisen hyvinvointiyhteiskuntadiskurssin kanssa (esim. Kokoomuksen Nuorten Liiton tavoiteohjelma 2014)⁷. Toisaalta yhteiskuntajärjestelmä

⁷ Kokoomusnuorten vuoden 2013 syksyllä hyväksymässä tavoiteohjelmassa on esimerkiksi maininta ansioverotuksen progressiosta luopumisesta. Ajatus istuu huonosti suomalaiseen hyvinvointivaltiojärjestelmän keskeisen periaatteen kanssa, jonka mukaan jokainen osallistuu hyvinvointivaltion kustannuksien maksamiseen omien kykyjensä mukaan (esim. Anttonen & Sipilä 2000, 58, 80, 89). Aloite ei synnyttänytkaan vakavaa keskustelua verotusjärjestelmän uudistamisesta. Samainen tavoiteohjelma herätti muutoinkin paljon huomiota mediassa räväköillä avauksillaan. Tavoiteohjelmassa esitettiin esimerkiksi kehitysavun lakkauttamista, kansanryhmää vastaan kiihottamisen dekriminalisointia ja pakolaiskiintiöistä luopumista. Emopuolue irtisanoutui kovin sanankääntein nuorisosiipensä kannanotoista (esim. YLE 9.9.2014a&b). Julkisuudessa rasistiseksiin kutsuttua ohjelmaa puolusti näkyvästi juuri kokoomusnuorten puheenjohtajaksi valittu Susanna Koski, joka ei ollut itse osallistunut

ja ---rakenteet ovat juuri se ydin, jota poliittiset puolueet pyrkivät muuttamaan tai ainakin modifioimaan. Poliittikka kuitenkin on pikemminkin vanhan rakenteen päälle rakentamista kuin vanhan rakenteen räjäyttämistä ja täysin uudella korvaamista. Toiseksi kokoomus on hallitusvastuussa olevana eduskuntapuolueena tiukasti kiinni hallituksen toiminnassa, politiikan valtakamppailuissa ja vaihtuvissa päivän poliittisissa tilanteissa. Oman rajoitteensa politiikan tekemiseen tuo huono taloudellinen tilanne. Kolmanneksi kokoomuksella itsellään on oma arvopohjansa, jossa korostetaan esimerkiksi vapauden ja mahdollisuuksien tasa---arvon kaltaisia arvoja.

3.3. Aineisto

Aineistonani käytän Ylen Puhe ---radiokanavalla pyörivän Poliittikkaradio ---ohjelman Päivän kansanedustaja ---sarjaa. Vuosien 2011–2015 aikana Päivän kansanedustaja ---sarjassa haastatellaan läpi kaikki eduskunnan 200 kansanedustajaa. Omaan aineistooni olen valinnut kaikki Kansallista Kokoomusta edustavat kansanedustajat. Haastatteluita on yhteensä 48 kappaletta. Haastateltavina ovat ne 44 kansanedustajaa, jotka tulivat valituiksi eduskuntaan vuoden 2011 vaaleissa, kolme kesken vaalikautta eduskuntaan noussutta edustajaa sekä eduskunnan ulkopuolelta valittu sosiaali--- ja terveysministeri Laura Räte. Oheiseen taulukkoon on listattu kaikki haastattelut ja niiden ajankohdat. Analyysiosuudessa viitataan haastatteluihin edustajien nimillä sekä haastatteluhetken tittelillä.

ohjelman laatimiseen (MTV3 16.9.2013). Kokoomusnuorten uusi tavoiteohjelma vuodelle 2015 on edellistä tavoiteohjelmaa huomattavasti maltillisempi. Siinä ei esimerkiksi ole lainkaan mainintaa edellisen tavoiteohjelmien keskustelua herättäneistä kohdista. Vuoden 2015 tavoiteohjelman ja vuodelta 2010 peräisin olevan periaateohjelman valossa kokoomusnuoret vaikuttaisivat olevan hyvin lähellä sitä emopuolueen linjaa, joka aineistostani piiryy esiin (ks. Kokoomuksen Nuorten Liitto 2010 & 2015).

1. Taulukko haastatteluista

Kansanedustaja	Haastattelu--- päivämäärä	Ministeri	Muuta
Autto, Heikki	5.10.2011		
Eestilä, Markku	7.9.2011		
Grahn---Laasonen, Sanni	25.10.2011		Toimi ympäristöministerinä Stubbin hallituksessa.
Harkimo, Leena	23.11.2011		
Heinonen, Timo	8.11.2011		
Hemmilä, Pertti	1.11.2011		
Holmlund, Anne	14.2.2012		
Häkämies, Jyri	22.2.2012	Elinkeinoministeri	Siirtyi Elinkeinoelämän keskusliiton palvelukseen kesken kauden.
Jaskari, Harri	14.3.2012		
Jokinen, Kalle	27.3.2012		
Kanerva, Ilkka	30.5.2012		
Katainen, Jyrki	2.4.2013	Pääministeri	Siirtyi Euroopan komissioon kesken kauden.
Kataja, Sampsa	16.5.2012		
Kauma, Pia	22.5.2012		
Kiuru, Pauli	6.6.2012		
Kopra, Jukka	28.11.2012		
Kurvinen, Esko	10.10.2012		
Lauslahti, Sanna	30.1.2013		
Lehti, Eero	23.1.2013		
Lepomäki, Elina	3.9.2014		Tuli eduskuntaan kesken kauden Kataisen jätettyä paikkansa.
Matikainen---Kallström, Marjo	16.1.2013		
Mäkelä, Outi	19.3.2013		

Mäkinen, Tapani	13.3.2013		
Männistö, Lasse	9.4.2013		
Mäntymaa, Markku	16.4.2013		
Orpo, Petteri	22.5.2013	<i>Eduskuntaryhmän puheenjohtaja</i>	Toimi maa- ja metsätalousministerinä Stubbin hallituksessa.
Palola, Mikael	17.9.2013		Siirtyi eduskuntaan kesken kauden Virkkusen jätettyä paikkansa.
Pelkonen, Jaana	12.6.2013		
Ravi, Pekka	1.10.2013	<i>Eduskunnan puhemies</i>	
Risikko, Paula	8.10.2013	Sosiaali- ja terveysministeri	Toimi liikenne- ja kuntaministerinä Stubbin hallituksessa.
Räty Laura	16.12.2014	Sosiaali- ja terveysministeri	Ei ole kansanedustaja.
Salolainen, Pertti	13.11.2013		
Sankelo, Janne	4.12.2013		
Sarkomaa, Sari	27.11.2013		
Sasi, Kimmo	18.12.2013		
Satonen, Arto	18.11.2014	<i>Eduskuntaryhmän puheenjohtaja</i>	Seurasitehtävässä Orpoa, joka siirtyi ministeriksi.
Stubb, Alexander	28.1.2014	Ulkomaankauppa- ja eurooppaministeri	Toimi pääministerinä Stubbin hallituksessa.
Suutari, Eero	19.3.2014		
Toivakka, Lenita	18.3.2014		Toimi ulkomaankauppa- ja eurooppaministerinä Stubbin hallituksessa.
Tolvanen, Kari	22.1.2014		
Urpalainen, Anu	20.4.2014		Siirtyi eduskuntaan kesken kauden Häkämiehen jätettyä paikkansa.

Vahasalo, Raija	3.6.2014		
Vapaavuori, Jan	27.5.2014	Elinkeinoministeri	Siirtyi elinkeinoministeriksi Häkämiehen jätettyään paikkansa.
Vikman, Sofia	10.9.2014		
Virkkunen, Henna	11.3.2014	Liikenne---ja kuntaministeri	Siirtyi Euroopan parlamenttiin kesken kauden.
Virolainen, Anne---Mari	17.6.2014		
Wallinheimo, Sinuhe	1.10.2014		
Zyskowicz, Ben	5.11.2014		

Päivän kansanedustaja ---sarjassa tapahtuu pienimuotoinen formaattimuutos vuodenvaihteessa 2012–2013. Tätä ennen jokainen haastattelu kestää noin 40 minuuttia, ja mukana on osuus, jossa kuuntelijat voivat soittaa suoraan lähetykseen ja kysyä haluamiaan asioita päivän vieraalta. Vuoden 2013 alusta lähetykset muuttuivat 30 minuutin mittaisiksi eikä niihin voinut enää soittaa. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikissa lähetyksissä on mukana kansanedustajan henkilöhistoriaa käsittelevä osuus. Henkilöhistorian lisäksi kansanedustajille esitetään arvovalintakysymyksinä erilaisia parivaljakkoja, kuten vapaus ja vastuu, joista heidän pitää valita toinen. Muutoin haastattelut ovat sisällöiltään vaihtelevia – niiden aiheet vaihtelevat päivän poliittisten tilanteiden mukaan sekä kansanedustajien profiilien ja valiokuntapaikkojen/ministerin salkkujen mukaan.

Aineisto on melko haastava sen moninaisuuden vuoksi: haastatteluissa käytyjen aiheiden kirjo on varsin laaja. Mukana on myös paljon materiaa, joka ei ole relevanttia tutkimuskysymykseeni nähden. Aineiston haasteena on myös tietynlaisen systematiikan puute. Esimerkiksi henkilöhistoriaosuuksissa tarkastellaan jokaisen kansanedustajan poliittista uraa. Toisilta kansanedustajilta tiedustellaan hyvin eksplisiittisesti syytä kokoomukseen liittymiseen ja/tai kokoomuksen keskeisimpiä arvoja, mutta toisilta taas ei. Esimerkiksi kansanedustajilta, joiden perheessä on muita kokoomuslaisia kunnanvaltuutettuja tai kansanedustajia, ei kysytä syytä puolueeseen liittymiseen.

Toisaalta kansanedustajat kertovat omista ja puolueen arvoistaan myös hyvin spontaanisti ilman eksplisiittisiä kysymyksiäkin. Systematiikan puutteen vuoksi aineiston kvantitatiivisessa tulkinnassa täytyy kuitenkin pitää mukana tietty varauksellisuus. Diskursiivisen vallankäytön näkökulmasta pidän etuna sitä, että aineisto on olemassa tutkimuksesta riippumatta. Aineistosta välittyy minkälaisia tutkimuskysymykseni kannalta relevantteja ideoita kokoomuskansanedustajat artikuloivat julkisuudessa.

Primaariaineiston ohella olen tarkastellut erilaisia kokoomuksen tuottamia hallinnollisia asiakirjoja, kuten Jyrki Kataisen ja Alexander Stubbin hallituksen hallitusohjelmia (Valtioneuvosto 2011 & 2014) ja sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikon haastattelussa esiin tuomaa, sosiaali- ja terveysministeriössä valmisteltua *Osallistava sosiaaliturva* -raporttia (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014) . Lisäksi sekundaarinen aineistoni kattaa kokoomuksen uusimman periaateohjelman (Kokoomus 2012) ja kokoomuksen vuoden 2015 eduskuntavaaleja varten laadittun hallitusohjelmaluonnoksen (ns. *strateginen hallitusohjelma*, ks. Kokoomus 2015b) ja normienpurkuun tähtäävän keskustelunavauksen (ns. *normitalkoot* -raportti, ks. Kokoomus 2015a).

4. Kokoomus tutkimuskohteena

4.1. Puoluetutkimus

Sitoudun tutkimuksessani teleologiseen puoluetutkimukseen. Teleologinen puoluetutkimus on puoluetutkija Angelo Panebiancon käyttämä käsite, joka tarkoittaa sitä, että puolueita tutkitaan joko niiden ilmaisemista päämääristä käsin tai niin, että puolueiden toimintaa käsitetään taloudellisen toiminnan pohjalta. Panebianco erottaa teleologisen puoluetutkimuksen sosiologisesta puoluetutkimuksesta, jossa puolueiden

synty ja olemassaolo yhdistetään erilaisten yhteiskunnallisten ryhmien olemassaoloon ja vaikutukseen. (Panebianco Angelo teoksessa *Political Parties: Organization and Power* [1988], lainaus teoksessa Mickelsson 1999, 18). Tutkielmassani tutkin kokoomuksen kansalaisuuskäsitystä sen itse ilmaisemista arvoista ja päämääristä käsin.

4.2. yksi kokoomus?

Kokoomus valikoitui tutkimuskohteekseni useammastakin syystä. Ensinnäkin kokoomus on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut kovassa nousukiidossa. Vuoden 2007 vaaleissa kokoomus nousi vaalien suurimmaksi voittajaksi edellisiin eduskuntavaaleihin verrattuna. Kokoomus nousi eduskunnan toiseksi suurimmaksi puolueeksi jääden vain yhden kansanedustajan erotuksella keskustan taakse. Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa kokoomus saavutti eduskunnan suurimman puolueen aseman, ja puheenjohtaja Jyrki Katainen nousi pääministeriksi. Lisäksi kokoomuksen ehdokas, Sauli Niinistö, valittiin tasavallan presidentiksi vuonna 2012 järjestetyissä presidentin vaaleissa. Kokoomus menestyi myös kunnallisvaaleissa: äänimäärällä mitattuna se oli suurin puolue sekä vuoden 2008 että vuoden 2012 kunnallisvaaleissa. Eurovaaleissa kokoomus oli niin ikään suurin puolue sekä vuonna 2009 että 2014. Myös kesällä 2014 valitessani pro gradu -tutkielmani aihetta kokoomuksen asema näytti varsin vakaalta ennen syksyllä 2014 alkanutta kannatuksen laskua⁸.

Toisena ja tärkeimpänä syynä valinnalle oli kuitenkin kokoomuksen profiili. Ensinnäkin minua kiinnosti johdannossa kuvailemani kokoomuksen parissa vallinnut innostuksen ja positiivisuuden kulttuuri. Toiseksi näen, että kokoomus puolueena eroaa eniten eduskunnan muista suurista puolueista. Kokoomus suhtautuu muita puolueita

⁸ Esim. Helsingin Sanomien TNS Gallupilla teetättämässä puoluekannatuskyselyssä kokoomus oli vielä 18.8.2014 suurin puolue 22,1 prosentin kannatuksella, 21.11.2014 julkaistussa HS:n gallupissa kokoomuksen kannatus oli painunut 17,4 prosenttiin kauas 24,5 prosentin kannatuksesta nauttivan keskustan taakse. (Ks. HS 18.8.2014; 21.11.2014.) Vuoden vaihteen jälkeen Iltalehden Tietoykkönen Oy:lla teetättämässä puoluekannatuskyselyssä kokoomuksen kannatus oli 17,8 prosenttia (tammikuu---helmikuu 2015) (ks. Iltalehti 7.2.2015).

myönteisemmin markkinoihin ja aavistuksen kriittisemmin valtiolliseen hyvinvoinnin tuottamiseen. Esimerkiksi Elinkeinoelämän valtuuskunnan raportissa *Politiikan sekahaku* (2013) tutkijat Ilkka Haavisto ja Pentti Kiljunen osoittavat, että kokoomuksen äänestäjät ovat selvästi kauimpana keskivertoäänestäjistä yhdessä vasemmistoliiton äänestäjien kanssa. Kokoomuksen äänestäjiä erotti muiden puolueiden äänestäjistä myönteinen kanta Suomen NATO---jäsenyyteen ja usko markkinoiden kautta tapahtuvaan kehitykseen. Kokoomuksen äänestäjät olivat ainoa ryhmä, joka ei allekirjoittanut väitettä tuloerojen liiallisesta kasvusta tai näkemystä hyvinvointivaltion alasajosta. Julkisten palveluiden tuotantoon toivottiin tosin uusia toimintamalleja. (Haavisto & Kiljunen 2013, 12, 16–17.)⁹

Henkilökohtaisesti minulla ei ole mitään kytköstä kokoomukseen. En ole puolueen jäsen tai sen toiminnassa mukana millään lailla. En myöskään ole minkään muunkaan puolueen jäsen tai aktiivi. Äänestäjänä kuulun liikkuvien äänestäjien joukkoon. Olen elämäni aikani äänestänyt sekä kokoomusta että muita eduskuntapuolueita.

4.3. kokoomuksen lyhyt historia

Käyn seuraavaksi lyhyesti läpi kokoomuksen historiaa sen omien arvojen ja periaatteiden pohjalta. Esitys perustuu puoluetutkija Rauli Mickelssonin teoksiin *Samanlaiset ja erilaiset puolueet* (1999) ja *Suomen puolueet* (2008). Samanlaiset ja erilaiset puolueet on Mickelssonin väitöskirja, jossa hän tutkii kokoomuksen ja sosialidemokraattisen puolueen jäsenten omia käsityksiä omista puolueistaan. Aineistona Mickelsson on käyttänyt vuosien 1965–1995 puoluelehtiä. Suomen puolueet ---teos on puolestaan yleisteos suomalaisista puolueista.

⁹ Vaalitaktisista syistä poliittiset puolueet ovat tosin maltillisimpia ja lähempänä poliittista keskustaa kuin kannattajansa. Näin ne voivat houkutella mahdollisimman suuren äänestäjäjoukon taakseen. Suomen kaltaisissa monipuoluejärjestelmissä puolueiden täytyy myös pitää huolta hallituskelpoisuudestaan. Muiden puolueiden kannoista liialti eroavat näkemykset voivat estää puolueen tien hallitukseen. (Esim. Paloheimo & Wiber 2008, 228–230.)

Kansallinen Kokoomus puolueena syntyi 9. joulukuuta vuonna 1918. Taustalla oli porvarillisten pääpuolueiden jakautuminen itsenäistymisen jälkeisessä hallitusmuotokysymyksessä. Kansalliseksi Kokoomukseksi järjestäytyneet vanhasuomalaiset olivat voittopuolisesti kuningasmielisiä, ja nuorsuomalaiset tasavaltalaisia. Vuoden 1918 sisällissodan jälkeen kokoomus muuttui vanhoilliskonservatiiviseksi puolueeksi, joka oli tukemassa 1930-luvun alun radikaalioikeistolaisia. 1930-luvun loppuun mennessä kokoomus kuitenkin veti tukensa pois radikaalioikeistolaisilta. Kokoomuksen vuonna 1922 kirjoitettu puolueohjelma korosti kristillis-siveellisiä ja militaaris-nationalistisia arvoja, ja sitä leimasi isällinen ote suhteessa kansalaiskasvatukseen. Ohjelma vaikutti aina vuoteen 1944. (Mickelsson 2008, 87, 110.)

Sodan jälkeen kokoomuksen periaateohjelmaa täydennettiin sosiaalipoliittisella osuudella. Sosiaalipoliittiset painotukset jäivät kuitenkin nopeasti taustalle 1950-luvun lopulle tultaessa ja kommunistien kumousuhka väistyessä. Vuonna 1957 hyväksytyssä puolueohjelmassa sosiaalisempi painotus oli jälleen läsnä, ja puolue alkoi puhua *kansankapitalismista* ja *sosiaalisesta markkinataloudesta*. Puolue halusi sitoutua markkinatalouteen – mutta näki, että valtion tulee voida tarvittaessa puuttua markkinoiden toimintaan. Arvopuolella vanhoilliskonservatiiviset arvot saivat rinnalleen yksilönvapautta korostavan diskurssin. (Mickelsson 2008, 154–155.)

Individualististen arvojen korostaminen vain voimistui 1970-lukua kohden. Puolue oli tosin sisäisesti ristiriitainen puolueen konservatiivisien jäsenien vetäessä puoluetta yhteen suuntaan, ja eettisten individualistien toiseen. Vuoden 1970 puolueohjelma olikin jonkinlainen kompromissi näiden kahden leirin välillä. Puolueohjelmassa alettiin kuitenkin kansankapitalismin ja sosiaalisen markkinatalouden sijaan puhua jälleen markkinataloudesta. Tosin vuoden 1972 tavoiteohjelmassa markkinatalouden sijaan puhuttiin *sosiaalisesta valintataloudesta*. Puoluelehdessä Jouni J. Sakajärvi määritteli sosiaalisen valintatalouden yhteiskuntajärjestelmäksi, jossa edellytykset vapaisiin valintoihin olisivat mahdollisimman suuret. (Mickelsson 2008, 228–230; Mickelsson 1999, 121.)

Vuosina 1965–1972 kokoomuksen puoluelehdessä, Nykypäivässä, kokoomuslaiset henkilöt miellettiin kyvykkäiksi, koulutusta saanneiksi, yritteliäiksi ja yksilöllisiksi. Individualismi näkyi lisääntyneenä yksilö ---käsitteen käyttönä. Myös omistamista pidettiin tärkeänä kokoomuslaisen määrittäjänä – vaikka toisaalta vanhakonservatiivit halusivat korostaa omistamista mieluummin henkisiä arvoja. Kaiken kaikkiaan puoluelehdessä esitetyt määrittelyt kansalaisista henkivät kuitenkin hierarkkista ajattelua. Kokoomus mielsi itsensä vahvasti yleispuolueeksi, joka ei edustanut mitään tiettyä intressiryhmää. Kokoomuksen itseymmärryksessä puolue edusti kansallisromanttisessa mielessä ymmärrettyä kansaa, johon se kuitenkin suhtautui paternalistisesti. Ensisijaisesti äänestäjiksi kosiskeltiin etupäässä keskiluokkaan. (Mickelsson 1999, 98, 100–101.)

Vuoden 1981 periaateohjelman lähtökohdaksi otettiin entistä selvemmin yksilö. Puolueen konservatiivien ja eettisten individualistien väliset kiistat kilpistyivät kysymykseen perinteisistä arvoista, eli *kodista, uskonnosta ja isänmaasta*. Eksplisiittinen kirjaus kodista, uskonnosta ja isänmaasta puuttui periaateohjelmasta, ja tämä synnytti debatointia puoluelehti Nykypäivässä. 1980---luvun loppupuolella pehmeämmät arvot alkoivat saada jalansijaa kokoomuksessa. Erityisesti ympäristökysymykset ja humanisuus nousivat keskeiseksi teemoiksi. Äänestäjikseen kokoomus alkoi tavoitella erityisesti toimihenkilöitä ja nuoria – sekä yrittäjiä ja hyvin koulutettuja, mutta myös yhteiskunnan vähäosaisempia. (Mickelsson 1999, 170, 175–176, 211.)

1990---luvun alussa puheenjohtaja Pertti Salolainen ja varapuheenjohtaja Sirpa Pietikäinen veivät kokoomusta vahvasti maltillisuutta ja sinivihreyttä korostavaan suuntaan. Myös sosiaalireformistiset ajatukset, eli sosiaalisten perusoikeuksien universaaliutta korostavat ajatukset, olivat vahvasti läsnä menneillään olevassa periaateohjelman laadinnassa. Ekososiaalista markkinataloutta korostanut periaateohjelma kuitenkin synnytti vastareaktionaan markkinaliberaalien ja konservatiivisten ajatuksien pulpahtamisen pintaan. Lopulta puheenjohtajana toiminut Pertti Salolainen syrjäytettiin ja tehtävään valittiin Sauli Niinistö, joka halusi tuoda vanhakonservatiiviset arvot takaisin politiikan tekoon. (Mickelsson 1999, 231–233.)

Erityisesti reaalisosialismin romahduksen jälkeen markkinoita alettiin korostaa entistä enemmän. Sirpa Pietikäisen käden jälkeenä syntynyt ekososiaalista markkinataloutta korostava periaateohjelma poiki vaatimuksia entistä liberaalimman markkinatalouden omaksumisesta. Reaalisosialismin romahdus johti siihen, että markkinatalous liitettiin enenevissä määrin yhteen vapauden kanssa, tarkemmin sanottuna negatiivisen vapauden kanssa. Kokoomuksen piirissä sääntelytaloutta ryhdyttiin pitämään vanhanaikaisena järjestelmänä, ja markkinataloutta vastaavasti nykyaikaisena järjestelmänä. Tavoitteeksi otettiin yhteiskunta, jossa valtion sääntelyä vähennetään ja yksilön aktiivisuudella annetaan entistä enemmän tilaa. Vapausretoriikan ohella myös kilpailu nousi käytetyksi termiksi. Toisaalta markkinoitumiskurssi johti politiikan alan kaventumiseen: politiikan alaa kavensivat niin yksilöiden ja kansalaisyhteiskunnan itsemääräämisoikeuden alan kasvattaminen kuin markkinoiden epäpolitisoituminen. (Mickelsson 1999, 248, 257, 259, 275, 282.)

4.4. Vaalikausi 2011–2015

Eduskuntavaalien suurimman puolueen puheenjohtaja aloitti hallitusneuvottelut keväällä 2011. Pitkien ja vaikeiden hallitusneuvottelujen jälkeen Jyrki Kataisen hallitus (22.6.2011–24.6.2014) aloitti viimein toimintansa juhannuksen jälkeen. Mukana olivat kokoomus, sosialidemokraatit, vasemmistoliitto, vihreät, ruotsalainen kansanpuolue sekä kristillisdemokraatit. Hallitukseen nousi yhteensä 19 ministeriä, joista kuusi oli kokoomuslaista. Laaja hallituspohja ja vaikeat hallitusneuvottelut johtivat ennätyspitkän, noin 90 sivun yksityiskohtaisen hallitusohjelman laatimiseen. Jyrki Kataisen hallituksen taival on ollut erityisen kivinen: päätöksenteko on takkuillut, ministerit ovat vaihtuneet tiuhaan tahtiin ja sekä vasemmistoliitto että vihreät ovat siirtyneet hallituksen riveistä oppositioon. Lopulta myös Katainen itse jätti hallituksen, ja hänen tilalleen valittiin ulkomaankauppa- ja eurooppaministerin salkkua hoitanut Alexander Stubb (24.6.2014–).

Avoin, oikeudenmukainen ja rohkea Suomi –nimiselle hallitusohjelmalle asetettiin kolme painopistealuetta. Ensimmäinen oli köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen

vähentäminen. Tavoitteena oli saada mahdollisimman moni suomalainen työllistymään ja parantaa heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden asemaa. Näkyviä hankkeita olivat vanhuspalvelulain uudistaminen, toimeentuloturvan korottaminen ja nuorten syrjäytymistä ehkäisemään tähtäävä nuorisotakuu. Toisena painopisteenä oli julkisen talouden vakauttaminen vähentämällä kestävyysvajetta ja kääntämällä valtion velkasuhde laskuun. Kolmantena painopisteenä oli talouskasvun, työllisyyden ja kilpailukyvyyn vahvistaminen. Lisäksi hallitus aloitti kaksi suurta hallinnollista kärkihanketta, kuntauudistuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen (sote-uudistus). Hankkeiden tavoitteena oli parantaa tuottavuutta, ja sitä kautta säästää valtionmenoista. (Ks. valtioneuvosto 2011, 7–8.)

Talouspolitiikassaan hallitus lähti liikkeelle hyvin optimistisista tulevaisuuden näkymistä. Hallitusohjelmaan kirjattiin tavoitteeksi ennusteita parempi talouskasvu. Julkisen talouden sopeutus kirjattiin tehtäväksi puoleksi tulo- ja menotoimenpiteiden kesken (ns. 50–50 -periaate). Alkuperäiseksi sopeuttamistarpeeksi arvioitiin 2,5 miljardia euroa, jota sittemmin jouduttiin nostamaan. Lopulta valtiontaloutta sopeutettiin 6,5 miljardilla eurolla (Valtioneuvoston kanslia 2015, 9).

Hallitus päätti rakennepoliittisesta ohjelmasta marraskuussa elokuussa 2013. Ohjelma sisälsi toimia, joilla pyrittiin talouden rakenteiden uudistamiseen, talouden kasvuun ja julkisen talouden kestävyysvajeen korjaamiseen. Ohjelma sisälsi muun muassa kunta- ja sote-uudistukset, perhepaketin, työllisyyttä edistäviä toimia sekä työuria pidentävän eläkeuudistuksen. (Valtioneuvosto 29.11.2013.) Stubbin hallitus sitoutui Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman ja rakennepoliittisen ohjelman toimeenpanemiseen. (Valtioneuvosto 2014.) Sittemmin molemmat suuret kärkihankkeet – kunta- ja sote-uudistukset – sekä perhepaketti ovat kaikki jääneet toteuttamatta¹⁰. Myös julkinen velka on jatkanut kasvuaan: valtionvelka on noussut noin 79 miljardista eurosta noin 95 miljardiin euroon. Valtionvarainministeriö ennustaa julkisen velan suhteen kokonaistuotantoon ylittävän pian 60 prosentin rajan (Valtiovarainministeriö 2014). Työllisyysaste on laskenut vuoden 2011 68,4 prosentista vuoden 2015 tammikuun 66,7 prosenttiin (Tilastokeskus 2011 & 2015).

¹⁰ esim. HS 25.11.2014; Suomenmaa 4.3.2015; HS 1.2.2015.

Vaihtuvat ministerit ¹¹ ja suurimpien kärkihankkeiden kaatuminen ovat saaneet toimittajat, poliittiset kommentaattorit ja kansan kysymään kerta toisensa jälkeen, ovatko Kataisen ja Stubbin hallitukset olleet historian huonoimpia hallituksia¹². Kivinen ja riitaisa hallituskausi huipentui eduskunnan istuntokauden viimeiseen viikkoon, jolloin riitaisa hallitus päätyi kilpaa äänestämään omia lakiesityksiään kumoon. Viimeisellä viikolla kaatuivat niin alkuperäiskansojen oikeuksia säätelevän ILO---sopimuksen ratifiointi kuin hallituksen valmistelemat koulutussäästöpäätökset. Opintotuen rajaamista ja toisen asteen opetukseen kohdistuvaa säästöpakettia koskeva hallituksen lakiesitys kaatui eduskunnan äänestyksessä äänin 185–1.¹³

¹¹ Vain 4 Jyrki Kataisen hallituksen aloittaneesta 19 ministeristä säilytti saman ministerin salkun koko vaalikauden.

¹² esim. HS 25.8.2013; pitkänlinjan kansanedustaja Osmo Soininvaara teoksessaan *Jäähyväiset eduskunnalle* (2015); Iltalehti 4.4.2015.

¹³ esim. HS 14.3.2015.

5. Työ kansalaisuuden jäsentäjänä

5.1. Työ--- ja yrittäjyyskansalaisuus

5.1.1. Työvelvollisuus

Työn on merkittävää niin ihmisen itsensä kannalta kuin yhteiskunnankin kannalta (Kokoomuksen periaateohjelma.)

Työn on parasta sosiaaliturvaa. (Jyrki Kataisen hallitusohjelma 2011, 55.)

Jo kansalaisuusteorioiden klassikko T. H. Marshall (1965, 90–91) piti työntekoa yksilön tärkeimpänä velvollisuutena yhteiskuntaa kohtaan. Ei liene lainkaan yllättävää, että työllisyys ja työttömyys nousevat korkeimmalle sijalle myös kokoomuksen asialistalla. Vuonna 2008 alkanut taloudellinen taantuma ja alati kasvava työttömyys ovat pitäneet huolen siitä, että työ on ollut kaikkien poliittisten toimijoiden ensisijainen huolenaihe. Työllisyys on sekä Jyrki Kataisen ja Alexander Stubbin hallitusohjelman painopisteitä, että päivän poliittisten keskusteluiden vakioaiheita. Kuten yllä olevassa kokoomuksen periaateohjelmasta otetussa lainauksessa todetaan, työ on niin yksilöllisen kuin yhteiskunnallisen hyvinvoinnin lähde.

Kansanedustajat sijoittavat kansalaiset pääasiallisesti ja lähes yksinomaan työmarkkinoille työntekijöiksi ja yrittäjiksi, *työ--- ja yrittäjäkansalaisiksi*. Työnteko on kansalaisen tärkein velvollisuus valtiota kohtaan: vain työn kautta kansalainen voi itse elättää itsensä ja perheensä sekä osallistua yhteiskunnan toiminnan rahoittamiseen. Työkansalaisuus on ennen kaikkea sitä mitä kansalaisen tulisi olla. Työkansalaisuus on kansalaisuuden ideaalimuoto, jota kansanedustajat pyrkivät edistämään. Kansalaiset itse mielletään pikemminkin rationaalisiksi valitsijoiksi, *homo economicuksiksi*, joita pitää houkutella ja kannustaa työkansalaisiksi esimerkiksi veropolitiikalla (ks. 5.1.2. Kannustava valtio) ja vastikkeellisella sosiaaliturvalla (ks. 5.2.1. Vastikkeellinen

sosiaaliturva).

Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa työnteon normatiivisuus on ollut läsnä jo sitä perustettaessa, ja se on poikkeuksellisesti koskenut alusta alkaen myös naisia. Työnteko on ollut ainoa tapa saavuttaa hyvän kansalaisen status, ja tämä normi on koskettanut niin köyhää kuin rikastakin. (Anttonen & Sipilä 2000, 48–49.) Yhteiskuntatieteilijä Pauli Kettunen (2008, 156–157) on tulkinnut pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden rakentumista prosessina, jossa vahvistettiin palkkatyön yhteiskunnallista normaaliutta – sekä velvoittavuutta. Kettunen korostaa, että Suomessa työ on ollut aina nimenomaan velvollisuus, ei niinkään oikeus – toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa, jossa poliittinen sitoumus täystyöllisyyteen on ollut vahvempaa. Hyvinvointivaltiossa työ on saanut myös positiivisen konnotaation vapautena ja riippumattomuutena, ei välttämättömyytenä. Sosiaalipolitiikan professoreiden Anneli Anttosen ja Jorma Sipilän (2000, 113) mukaan 2000-luvulle tultaessa työnteon normi on vain entisestään tiukentunut.

Työn merkitys yksilölle on suuri, sillä ansiotyö ja siihen osallistuminen – tai vastaavasti sen ulkopuolelle jääminen – muovaavat ja ohjaavat kansalaisuutta suuresti. Työttömyydellä on ilmeinen yhteys köyhyysriskiin. Yhteiskunnan ylläpitämistä palveluista ja instituutioista suuri osa on sidoksissa ansiotyöhön. (Koistinen 2014, 246, 263.) Sen lisäksi ansiotyöllä on sosiaalinen ulottuvuutensa. Työttömyystutkimuksen klassikko *Mariethal* -tutkimus 1930-luvulta osoitti jo tuolloin, kuinka ansiotyö antaa yksilöille ja heidän perheidensä elämälle paljon muutakin kuin vain ansiotulon. Ansiotyö muovasi päivittäisen ajankäytön rakenteen, takasi perheen ulkopuoliset sosiaaliset kontaktit, mahdollisti kollektiiviset kokemukset ja määritteli yksilön statusta ja identiteettiä sekä piti yllä arkielämän järjestystä. (sit. Koistinen 2014, 228.) Työttömyydellä on niin ikään osoitettu olevan yhteys sekä psyykkiseen ja somaattiseen sairastuvuuteen että sosiaaliseen syrjäytymiseen, vaikkakaan syy-seuraus-suhde ei ole selvä (Koistinen 2014, 233–234).

Kansanedustajien puheenvuoroissa työtä ei yhdistetä niinkään yksilölliseen hyvinvointiin. Työnteko käsitetään pikemminkin eräänlaisena itsestäänselvyysnä, jota ei perustella mitenkään. Sen sijaan työn yhteys kollektiiviseen hyvinvointiin on esillä.

Kansanedustajien puheenvuoroissa työn tekeminen yhdistettiin verojen maksamiseen ja sitä kautta hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitämiseen¹⁴. Taustalla vaikuttavat varmasti niin Suomen pitkä perinne valtiojohtoisen hyvinvoinnin tuottamisessa kuin kansanedustajien oma työ valtion rahakirstun hoitajina.

5.1.2. Työhön kannustava valtio

Minulle itselleni tää työ on niin suuri perusarvo, että olen valmis tekemään todella paljon asioita, että ihmisille saadaan töitä. (Katainen 2.4.2013.)

Kansanedustajien itseymmärryksessä työ, työnteko, yrittäjäyys ja yritteliäisyys ovat nimenomaan kokoomuslaisia arvoja. Haastatteluissa kansanedustajat kokevat itse henkilöinä olevansa hyvinkin työorientoituneita ihmisiä, joilta löytyy monipuolinen työhistoria ja oikea asenne työntekoon (ks. luku 5.3. Kansanedustajien henkilökuvat tarinoina työmoraalista). Syy kokoomukseen liittymiseen löytyy monelta juuri työstä ja yrittäjäyydestä. Samoin kansanedustajien omiksi ja kokoomuksen keskeisimmiksi arvoiksi mainitaan usein juuri työ ja yrittäjäyys.¹⁵ Kokoomuksen keskeisin työhön liittyvä periaate on työnteon kannustavuus. Kokoomuksen periaateohjelmassa työ on listattu kokoomuksen arvoksi nimenomaan kannustavuus yläotsikon alle (Kokoomus 2012). Samalla lailla kannustavuus on osa kokoomuksen kansanedustajien itseymmärrystä. Useat kansanedustajat mainitsevat kokoomuksen keskeisimmäksi arvoksi ja/tai puolueeseen liittymisen syyksi kannustavuuden¹⁶.

Työllisyysasteen nosto on kansanedustajien tärkeimpiä tavoitteita vaalikaudelle. Keskeisempiä konkreettisia vaikuttamisen keinoja ovat kannustava veropolitiikka,

¹⁴ Autto; Gran---Laasonen; Katainen; Jokinen; Lauslahti & Matikainen---Kallström.

¹⁵ Autto; Hemmilä; Holmlund; Jaskari; Jokinen; Katainen; Kauma; Kiuru; Kopra; Kurvinen; Lauslahti; Lehti; Mäkelä; Mäkinen; Männistö; Orpo; Risikko; Sankelo; Sarkomaa; Suutari; Toivakka; Urpalainen; Vikman & Virkkunen.

¹⁶ Kannustaminen arvona: Autto; Heinonen; Jokinen; Katainen; Kiuru; Lauslahti; Mäkelä; Orpo; Palola; Risikko; Toivakka; Vapaavuori; Vikman & Virkkunen. Kannustavuus työpoliittisena keinona: Heinonen; Jaskari; Jokinen; Katainen; Kataja; Kiuru; Lehti; Matikainen---Kallström; Mäkelä; Pelkonen; Vapaavuori, Virkkunen & Zyskowitz.

yrittäjien toimintamahdollisuuksien parantaminen ja suomalainen työn kilpailukykyyn parantaminen. Työn kannustavuuden osalta tavoitteena on se, että valtion ja kansalaisen suhde muovattaisiin niin, että valtion institutionaaliset rakenteet kannustaisivat mahdollisimman hyvin kansalaisia työntekoon ja yritteliäisyyteen. Kannustamisen taustalla vaikuttaa ajatus kansalaisesta rationaalisena homo economicuksena, joka tekee päätöksen työssäkäynnistä ja työntöön määrästä huolellisen pohdinnan tuloksena. Homo economicuksen pyrkimyksenä on maksimoida oma taloudellinen hyöty. Työn vastaanottamisen ja työntöön lisäämisen rationaalisuuteen vaikuttavat työstä käteen jäävän palkan suuruus, sosiaalietuuksien määrä ja ajanmenetys. (Hiilamo 2010, 271.)

Kannustavuus itsessään liittyy kahteen eri aspektiin. Yhtäältä on kyse taloudellisista kannusteista: rationaalinen homo economicus vastaa taloudellisiin kannustimiin. Taloudelliset kannustimet pätevät niin työttömiin kuin niihin, jotka voisivat potentiaalisesti työskennellä entistä enemmän, mikäli se vain olisi kannattavaa. Työntöön kannattavuus ei myöskään palvele ainoastaan yksittäisten kansalaisten yksilöllistä etua, vaan koituu lopulta koko yhteiskunnan eduksi vaurastumisen myötä.

Mä koin ongelmalliseksi sen, että oli ikään kuin kannattavampaa olla jouten kuin tehdä työtä. Se on ollut yksi sellanen tärkeä teema mulle nämä kaikki vuodet ja vuosikymmenet. Ja liian hitaasti mennyt eteenpäin. Mun mielestä aina pitäisi olla kannattavampaa sen, että tekee vähänkin työtä ja että saa edes jostakin työn syrjästä kiinni kun se, että on täysin jouten. (Virkkunen 11.3.2014.)

Mä itse näen, että työn verotus on talouskasvulle pahinta myrkkyä mitä voi olla, eikä sitä pidä liikaa jakaa – tavoitteen pitäisi olla päinvastainen, työn verotuksen pitäisi laskea ja progression loiventua ja sitten taas veroja pitää kerätä kuluttamisesta tai omistuksesta. (Kataja 16.5.2013.)

– – mikään kansakunta ei ole ikinä vaurastunut verottamalla kansakuntaa kuoliaaksi. Että liian paljon tuloja tasaava verotus aiheuttaa myös erilaisia tuloloukkuja, aiheuttaa sitä että ihmiset kokevat, että työnteko ei kannata, eivät optimaalisella tavalla hyödynnä sitä energiaa ja ahkeruutta mitä ihmisillä muuten olisi. (Vapaavuori 27.5.2014.)

Toisaalta kannustamisella on myös normatiivinen puolensa. Puolueohjelmassa työn palkitsemisesta puhuttiin oikeudenmukaisuuden käsitteellä (Kokoomus 2012). On

oikeudenmukaista, että ihmisiä palkitaan ahkeruuden ja työmäärän mukaan. Kansanedustaja Jaana Pelkosen mukaan ahkeruudesta palkitsevassa yhteiskunnassa on luonnollista, että ihmiset tienavat eri verran. Hän ei pidä tuloeroja itsetarkoituksena, mutta kylläkin luonnollisena seurauksena oikeudenmukaisesta palkitsemisesta.

Mun mielestä tuloerojen kasvattaminen ja se, että tuloerot kasvaa ei saa olla missään nimessä itseistarkoitus, mutta mä en myöskään nää sitä pahana asiana että ihmiset eri lailla ansaitsee, koska mun mielestä meidän pitäis siirtyä kohti sellaista yhteiskuntaa, joka palkitsee enemmän ahkeruudesta ja tekemisestä. Se on se suunta johon pitäisi mennä, ja silloin on luonnollista, että joku toista enemmän saa. Mä keskittyisin enemmän sellaseen koko ... tää on tää ikivanha kakkuvertaus – sen sijaan että sitä kakkua siivutettais – hupenevaa kakkua vielä kaiken lisäksi, vielä ohuempiiin, tasasiin viipaleisiin niin mä kyllä kasvattaisin sitä kakkua isommaksi mikä varmasti auttaa joka ikistä suomalaista. – – Edelleen korostan, että ihmisiä pitäisi palkita sen perusteella kuinka ahkeria ollaan. (Pelkonen 12.6.2012.)

Työhön kannustavien rakenteiden lisäksi valtion tulisi vähentää puuttumistaan kansalaisten ja markkinoiden toimintaan. Kansanedustaja Elina Lepomäki korostaa verojen ohella kaikenlaisen muun keskusjohtoisen sääntelyn haitallisuutta talouskasvulle. Ajatus mukailee markkinalähtöisen liberalismi logiikkaa, jonka mukaan kansalaisyhteiskunta on valtiolle vastakkainen voima ja inhimillisen toiminnan alue, jossa paras mahdollinen lopputulos saavutetaan yksilöiden ollessa vapaita toimimaan oman intressinsä mukaisesti (Pulkkinen 1998, 29).

Ikävä kyllä nämä asiat on vähän niinku tällasessa noidankehässä tai tällaisessa ikuisuusluupissa ja vahvassa sidonnaisuudessa toisiinsa, että mitä enemmän yksityistä puolta kiristetään ja taloudellista toimeliaisuutta kiristetään, ja erityisesti se tapahtuu verotuksen ja säännösten kautta, mitkä taas on sitä julkista sektoria, niin sitä vähemmän sillä on tavallaan kapasiteettia toimia. Eli mitä enemmän annetaan taloudelle, yksityiselle taloudelle, ja myös kansalaisyhteiskunnalle vapauksia ja mahdollisuuksia toimia, sitä enemmän me saataisiin sitä taloudellista toimeliaisuutta ylöspäin. (Lepomäki 3.9.2014.)

Ajatus valtion liiallisesta puuttumisesta niin yksilöiden elämään kuin kaupalliseen toimintaan on ollut muutenkin läsnä kokoomuksen ajattelussa kuluvalle vaalikaudella. Normitalkoiksi nimitetyn hankkeen puitteissa on muun muassa julkaistu *K18 – Tähtisädetikku – 45 muuta turhaa sääntöä, ohjetta ja kieltoa* ---keskustelunavaus (2013),

perustettu ympäristöministeri Sanni Grahn-Laasosen johtama ympäristöministeriön hallinnonalaan liittyvän päällekkäisen sääntelyn purkamiseen pyrkivä työryhmä¹⁷ ja nostettu julkiseen keskusteluun erilaisia yrittäjyyden kannalta haitallisia säännöksiä¹⁸. Vuoden 2015 eduskuntavaaleja silmällä pitäen kokoomuksen eduskuntaryhmä julkaisi *Normitalkoot* ---raportin, jossa se käy konkreettisesti läpi sitä, miten yritystoimintaa voisi helpottaa normeja purkamalla. Esityksessä muistutetaan, että normit onnistuneimmillaan luovat edellytykset markkinoiden tehokkaalle toiminnalle, mutta toisaalta ”usein hidastavat ratkaisujen syntymistä ja lannistavat oma-aloitteisuutta. Ja aivan konkreettisesti aiheuttavat kustannuksia.” (Kokoomus 2015a, 4–5.)

Meillä säädetään hyvin pientenkin kysymysten ratkaisemiseksi laki sen sijaan, että käytettäisiin kevyempiä keinoja tai jopa annettaisiin asian yksinkertaisesti olla ja antaa hoitua ihmisten vapaassa vuorovaikutuksessa. Kokoomus on peruslähtökohdaltaan vapauteen ja ihmisten omaan arvostelukykyyn luottava puolue. (Kokoomus 2014a, 4–5.)

5.1.3. Markkinaehtoinen sosiaalinen kansalaisuus

Kansanedustajat ovat huolestuneita suomalaisen työn kilpailukyvyn laskusta suhteessa keskeisimpiin kilpailijamaihin. Kansanedustajien mukaan työkansalaisten sosiaaliset oikeudet muodostavat ongelman Suomen taloudelle ja suomalaisen työn kilpailukyvyllä¹⁹. Työkansalaisen sosiaaliset oikeudet ovat sekä valtion laein turvaamia oikeuksia (esim. irtisanomissuoja) että valtion ja työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen kolmikantaisesti sopimiin normaalisitoviin ja yleissitoviin sopimuksiin perustuvia oikeuksia (esim. minimipalkka). Talous ja sosiaalinen piirtyvät keskenään antagonistiseen suhteeseen, jossa sosiaaliset tekijät tulee alistaa taloudellisille, jotta taloudellinen aktiivisuus voitaisiin turvata (Rose 1999, 144). Kansanedustajat

¹⁷ Ks. YLE 24.9.2014 ja ympäristöministerin omat kotisivut sannigrahnlaasonen.fi/tag/normitalkoot/.

¹⁸ Esim. yrittäjyyttä yleisesti haittaava sääntely (Kokoomus 3.12.2013); kaupanalan sääntely (Kokoomus 7.8.2014); pienpanimoiden sääntely (Helsingin kokoomus 29.1.2015).

¹⁹ Jaskari; Kopra; Lauslahti; Lehti; Mäkelä; Satonen; Suutari & Zyskowicz.

ehdottavatkin työkansalaisten sosiaalisten oikeuksien sitomista markkinoiden tarpeeseen.

Kansalaisuus kulkee käsi kädessä talouden kehityksen kanssa. Suurena linjana voidaan todeta, että talousjärjestelmän läpikäydessä muutosta keynesiläisestä hyvinvointivaltiosta kohti uusliberaaleja oppeja harjoittavaan valtioon – tai suunnitelmataloudesta kilpailukyky---yhteiskuntaan²⁰ – aktiivisuuden vaade on siirtynyt valtion kontolta yksittäisille kansalaisille. (Óskarsdóttir 2007, 27; Hvinden & Johansson 2007a, 6.) Itselleen erilaisia tehtäviä haalinut hyvinvointivaltio on pakotettu ottamaan muutama askel taakse päin suuntaan, jossa sen pääasialliseksi tehtäväksi jää yksityisomaisuuden suojan, laillisuusperiaatteen ja markkinoiden toiminnan mahdollistavien institutionaalisten rakenteiden ylläpitäminen ja turvaaminen (Harvey 2008, 81–83). Suomen kohdalla on tietysti harhaanjohtavaa puhua uusliberalististen oppien täysimääräisestä täytäntöönpanosta ja yövärtijavaltiosta, mutta selvä muutos keynesiläisestä hyvinvointivaltiosta kohti kilpailukyky---yhteiskuntaa on kuitenkin tapahtunut (Heiskala 2006).

Yhteiskuntatieteilijät Risto Heiskala ja Eeva Luhtakallio (2006) toteavat, että haluavat kuvata Suomessa 1990---luvulla tapahtunutta yhteiskunnallista muutosta nimenomaan kilpailukyky---yhteiskunnan ---käsitteellä, sillä kilpailukyky käsitteenä alkoi hallita yhteiskunnallisten toimijoiden tapaa puhua ja arvioida käsillä olevaa yhteiskunnallista muutosta. Niin ikään politiikan tutkija Anu Kantolan (2006) mukaan kilpailukyky on noussut kilpailukyky---yhteiskunnan politiikan kattokäsitteeksi. Myös niillä politiikan osa---alueilla, joilla toimintaa ei ole tavattu hahmottaa kilpailukyvyn kautta, kilpailukyvyistä on tullut toiminnan järjelyn ja perustelun mitta.

Aktiivisuuden aikakausi on johtanut siihen, että sosiaaliset oikeudet on eroteltu erikseen työllisille ja työttömille (ks. tarkemmin luku 5.2.1. Vastikkeellinen sosiaaliturva). Työttömien sosiaaliset oikeudet, kuten sosiaali--- ja työttömyysturva, on muutettu yhä selkeämmin vastikkeelliseen suuntaan, kun taas työllisten sosiaaliset oikeudet ovat

²⁰ Suomalaisissa keskusteluissa on käytetty paljon kilpailukyky---yhteiskunnan käsitettä (esim. Heiskala & Luhtakallio 2006). Käsite on peräisin Bob Jessopin käyttämästä *Schumpeterian workfare postnational regime* ---ilmaisusta.

säilyneet jakamattomia ja niiden saatavuus määräytyy pelkän kansalaisuuden perusteella. (Koistinen 2014, 235.) Sosiaalipolitiikan professori Pertti Koistinen (2014, 304) jakaa työkansalaisen sosiaaliset oikeudet neljään eri ulottuvuuteen: demokratiaoikeudet (esim. oikeus yrityksen taloudelliseen tulokseen, järjestäytyminen), oikeus kehitykseen ja hyvinvointiin (esim. koulutus ja työterveydenhuolto), oikeus työ sopimukseen ja työsuhteturvaan (esim. työ sopimukset, työsuhteen purkua koskevat säännökset, työaikanormit) ja oikeus sosiaaliturvaan (esim. useat sosiaaliturvan muodot, kuten työttömyysturva ja eläke, ovat sidottuja ansiotuloihin).

Toinen uudistus, jonka me tarvitsemme on työmarkkinoiden uudistus. Siellä pitäisi olla enemmän joustavuutta, enemmän paikallista sopimista, tehdään työtä silloin kun sitä on, tehdään vähemmän kun sitä ei ole, palkoista pitäisi voida joustaa työpaikkojen säilyttämiseksi, niin kuin näen nyt että Nansossa on tehty, mutta myös tarvittaessa laajemmin muuallakin. (Zyskowitz 5.11.2014.)

Juu, minun mielestä siinä talouskasvussa ei saa olla tämmöstä höppää elikkä me ollaan tähän mennessä oikeasti velanottamisella ylläpidetty turhaa toimintaa. [Turhaa toimintaa?] – Kyllä. Ja siinä mielessä – se on tietysti ollu työllisyyden kannalta hyvä, me ollaan pidetty työssä porukata, sillä ensiksi 12 miljardilla, sitten 10 miljardilla ja nyt kahdeksalla ja seittämällä miljardilla, mutta meidän pitää lopettaa jossaki vaiheessa tämä. Eli velalle ei voi työllistää. Ja sitä taustaa vasten pitää sen työllistämisen olla aitoa, ja löytää ne toimet, jolla suomalainen työ on kilpailukykyistä. Se on ainoa mahdollisuus. (Suutari 19.3.2014.)

Kansanedustaja Eero Suutari torjuu puheenvuorossaan jo tehdyn velkarahoitteisen elvytyksen keinotekoisena. Ainoa ja oikea mahdollisuus talouden kasvulle on suomalaisen työn kilpailukyvyn parantaminen. Ratkaisuksi työn kilpailukyvyn parantamiseen kansanedustajat tarjoavat työmarkkinareformia. Haastatteluissa työmarkkinareformin tarpeellisuus saa hyvin epäpoliittisen luonteen: työmarkkinareformi on tehtävä, sillä muuten Suomi ei menesty kansainvälisessä kilpailussa. Vaihtoehtoina reformille ovat talouden näivettyminen ja työttömyys.

Kansanedustaja Elina Lepomäki kuvaa työmarkkinajärjestelmää vanhanaikaisena, tämän päivän haasteisiin riittämättömänä järjestelmänä, jonka kanssa ollaan kuitenkin ikävästi naimisissa. Naimisissa olo ---metafora lienee viittaavan siihen, miten vaikeita

suuren mittaluokan muutokset ovat poliittisesti – etenkin jos kajotaan kansalaisten nykyisiin oikeuksiin (Paloheimo & Wiberg 2008, 336). Myös kansanedustaja Eero Lehti korostaa, että tarvittavat toimenpiteet kilpailukyvyn parantamiseksi ovat jo poliittisten puolueiden tiedossa, mutta asioiden läpivieminen on poliittisesti vaikeaa.

Me ollaan vähän naimisissa sellaisten rakennelmien kanssa, kuten vaikka nyt eläkejärjestelmä ja työmarkkinajärjestelmä, jotka ei ihan vastaa tämän päivän tarpeeseen.

– ensinnäkin me tarvittais hyvinkin akuutisti työmarkkinareformi, eli se että sikäli nyt kävi miten kävi niin ihmisiä tulee jäämään seuraavan kahden vuoden aikana hyvin merkittävästi työttömäksi ja ehkä — sen pidemmälle en ehkä tässä tilanteessa ennusta, mut lähiaikoina tulee varmasti olemaan hyvin vaikeaa. Meillä tulisi ensinnäkin olla toimivammat työmarkkinat, että ihmiset pystyis nopeammin ja joustavammin hakeutumaan muihin töihin tai jopa yrittäjäksi, sehän on Suomessa tehty, erityisesti yksinyrittäminen, tehty hyvinkin epäkannattavaksi. (Lepomäki 3.9.2013.)

– Ja joustavuutta tottakai pitäis saada. Mutta nekin on yleensä asioita, joita voi neuvotella niinku työntekijän ja työnantajan kesken, eikä valtiovallan ylhäältä sanella. (Pelkonen 12.6.2012.)

Kokoomuksen työmarkkinareformin voi kiteyttää kahteen eri periaatteeseen. Ensinnäkin työkansalaisen täytyy omaksua vanhaa ja jäykkää sosiaalista kansalaisuutta refleksiivisempi suhde ympäristöönsä. Taloudelliset tilanteet vaihtelevat – ja siihen pitää yrityksen ja yrittäjän lisäksi myös työntekijän sopeutua. Toiseksi refleksiivisempi sopiminen tarkoittaa sitä, että työnantajan ja työntekijä neuvottelevat joustoista keskenään – ilman valtion puuttumista asiaan. Työsuhdesopimusta halutaan kehittää suuntaan, jossa se edustaa kahden, ainakin verraten tasavertaisena pidetyn sopijaosapuolen omista yksilöllisistä intresseistä lähtevää yhteistä tahdonilmaisua (Fraser & Gordon 1998, 122–123.) Työkansalaisen intressinä on työpaikkansa säilyttäminen.

Mallia työmarkkinareformeihin kansanedustajat hakevat muualta Euroopasta. Esillä ovat Saksa, Ruotsi ja Tanska, eli Suomen keskeisemmät kilpailijamaat, joihin nähden Suomen kilpailukyky on laskenut:

Mutta on totta, että esimerkiksi työmarkkinoiden uudistamisessa olisi voitu mennä pidemmälle. Ja ja siinä kun katsotaan esimerkiksi mitä Ruotsissa ja Saksassa tai Tanskassa on tehty, niin kyllä meidän sieltä pitää ottaa oppia. Ja se on musta sellanen asia, joka tässä seuraavaksi pitää lähteä uudistamaan. Koska vain ja ainoastaan sillä, että suomalaisen työn kilpailukyky kansainvälisesti paranee – vain ja ainoastaan sillä työpaikkojen suunta kääntyy, ne alkaa virtamaan Suomeen päin eikä Suomesta ulospäin. (Satonen 18.11.2014.)

Ehkä voisimme joskus katsoa vähän enemmän maailmalle. Tanskassa taitaa olla 3–4 prosenttia alhaisempi työttömyys, koska siellä työmarkkinoiden – väitän positiivisemmat – joustot ovat parempia. Siellähän on esimerkiksi sellainen tilanne, että kun jää työttömäksi työttömyyskorvaus on hyvin lähellä sitä työpalkkaa aluksi, mutta sitten se alkaa tippumaan. Toisaalta halutaan heti sen seurauksena töihin, joten se työmarkkina toimii molempiin suuntiin – eli on työpaikkoja, ja jos menee huonosti pystyy alentamaan sitten työntekijöiden määrää, mikä on ikävää, mutta aina ei mene hyvin. (Jaskari 14.3.2012.)

Saksan mallin ydin on se, että työsuhteiden sisällä voidaan tehdä joustoja: muokata työviikon kesto, pidentää työaika, alentaa alkupalkkoja tai palkanosia tietyksi ajanjaksoksi tai tehdä muutoksia jo luvattuun palkankorotukseen tai bonuksiin/lomakorvauksiin. Vastavuoroisesti yritys pyrkii välttämään työntekijöidensä irtisanomista.²¹ (Tiessalo 2014, 53–54.) Ruotsissa kustannuskilpailukykyä on puolestaan pidetty yllä työmarkkinasopimusjärjestelmällä, jossa muut alat seuraavat vientiteollisuuden työntekijä--- ja työnantajajärjestöjen asettamaa palkankorostushaarukkaa. Malli on johtanut maltillisiin palkankorotuksiin. Ruotsin työehtosopimukset mahdollistavat myös paikallista sopimista. (Tiessalo 2014, 57–58.)

Tanskan malli on jokseenkin erilainen kuin Saksan ja Ruotsin mallit. Mallin jonkinlaisena filosofisena ytimenä voidaan pitää sitä, että valtio kompensoi työmarkkinoiden joustavuutta työkansalaiselle maksamalla korkeaa työttömyysturvaa ja tarjoamalla työllistämispalveluita. Tanskan malli perustuu niin sanottuun jousto---turva---malliin, jossa työntekijän palkkaaminen ja irtisanominen ovat joustavia, ja vastaavasti työttömyysturva on avokätistä ja työllistämisperiaatti aktiivista ja

²¹ Saksassa on toteutettu 2000---luvun alussa myös niin sanotut Hartz---uudistukset, joissa pitkäaikaistyöttömien ansiosidonnaisen pituutta leikattiin ja luotiin mini--- ja midi---työsuhteiksi kutsuttuja matalapalkkaisia osa---aikatyösuhteita (ks. Tiessalo 2014, 54). Satosen haastattelusta ei käy selvää viittaako Saksan malli myös mini--- ja midityösuhteisiin. Oletettavaa on, että hän ainakin ensisijaisesti viittaa nimenomaan työsuhteiden sisällä tehtäviin joustoihin.

tehokasta. Siinä missä Suomessa irtisanominen maksaa työnantajalle keskimäärin kymmenen viikon palkan, Tanskassa se ei maksa mitään. Työttömyysturva puolestaan voi olla jopa 90 prosenttia edellisestä työtulosta kahden vuoden ajan (enimmillään 2 000 euroa). Aktiiviseen työmarkkinapolitiikkaan Tanska käyttää huomattavasti enemmän rahaa kuin Suomi. (Tiessalo 2014, 49–53.)

Yrittäjien sosiaaliturvassa kansanedustajat näkevät parantamisen varaa. Kansanedustaja Harri Jaskari kertoo tehneensä yksityisyrittäjien sosiaaliturvan parantamisesta lakialoitteen, joka ei kuitenkaan edennyt eduskunnassa, vaikka yli 100 kansanedustajaa allekirjoittikin aloitteen. Yrittäjän sosiaaliset oikeudet ovat työntekijän oikeuksia heikompia. Yrittäjän toimeentulotuki perustuu pakolliseen yrittäjäeläkevakuutukseen (YEL---vakuutus). YEL---vakuutuksen ottaessaan yrittäjä määrittää itselleen työpanoksensa arvoa vastaavan laskennallisen YEL---työtulon, jonka perusteella muun muassa sosiaaliturva ja eläke kertyvät. Taloudellisesti huonoina aikoina yrittäjä voi joutua alentamaan YEL:n mukaista työtuloaan. Muissa kuin yritystoiminnan lopettamistilanteissa yrittäjältä edellytetään, että yritystoiminta on ollut keskeytyneenä neljä kuukautta ennen kuin yrittäjän oikeus työttömyyspäivärahaan alkaa. (Akavan erityisalat, Yrittäjät.)

Kansanedustajat Leena Harkimo, Pia Kauma ja Sofia Vikman kiinnittävät erityishuomiota naisyrittäjien asemaan. Heidän mukaansa epätasaisesti jakautuvat äitiyden kustannukset aiheuttavat naisyrittäjille kohtuuttoman suuren taloudellisen taakan. Samalla yrittäjälle lankeava, äitiyteen liittyvä taloudellinen riski on laajempi tasa---arvokysymys, sillä taloudellisten kustannuksien pelossa yrittäjät saattavat välttää nuorten, synnytysissä olevien naisten palkkaamista. Kansanedustajien mukaan epäkohta pitäisi korjata joko vaihtoehtoisesti kattamalla äitiyden kustannukset budjettivaroista tai sitten jakamalla äitiyden kustannukset tasaisemmin nais--- ja miesvaltaisten alojen kesken.

5.1.4. 2000---luvun normaalit, epänormaalit työsuhteet

Mä luulen, että yrittäjyyskin on sillä lailla muuttuva käsite tai meillä on nyt meidän työmarkkinakentällä ja työtä koskevassa politiikassa liian paljon nyt unohetaan se, että työelämä muuttuu sillä suunnalla, että meillä on esimerkiksi yksinyrittäjiä yhä enemmän, meillä on tällasia osa---aikayrittäjiä, jotka tekee palkkatyön ohella yrittäjänä toiminimellä tai muuten. Ja tuota työelämä muuttuu muutenkin siihen suutaan, et epätyypillistyy. Et mun mielestä epätyypilliset työsuhteet on jo vähän vanhanaikainen termi, koska niistä on tullu ihan tyypillisiä epätyypillisiä työsuhteita. Semmonen ennen vanhaan oli näin, et oltiin kokopäivätoissää, vakituksessa työsuhteessa ja vielä pitkään samalla työnantajalla. Tää on jo murtunu nyt ja tulee murtuun tulevaisuudessakin ja tota työurat pirstaloituu ihmisillä ja se avaa uusia mahdollisuuksia ja työnantajat vaihtuu ja kenties alakin vaihtuu työuran aikana. Mä en esimerkiksi itte tiedä mikä musta itsestä tulee joskus tämän työuran jälkeen isona. (Grahni---Laasonen 24.10.2011.)

Yllä olevassa lainauksessa kansanedustaja Sanni Grahn---Laasonen kuvaa hyvin 2000---luvun haurastuneita työmarkkinoita: on eri pituisia työaikoja, eri mittaisia työjaksoja ja erilaisia työsuhteen muotoja (esim. Beck 2000a; Beck & Beck---Gernsheim 2002). Kansanedustaja Outi Mäkelä kuvaa samaa ilmiötä oman urakehityksensä kautta – kauppätieteiden maisteriksi valmistunut Mäkelä on työskennellyt erilaisissa pätkätoissää ja projekteissa esimerkiksi Sitralla ja Taideteollisessa korkeakoulussa. Mäkelä korostaa epätavallisten työsuhteiden olevan osa nykyistä vallitsevaa todellisuutta, joka sekä yksilöiden – mutta myös yhteiskunnan tukiverkkojen – pitäisi omaksua.

[Toimittaja: 2000---luvun silpputyöläinen?] Sellastahan se vähän on ollut. Ja kyllä silloin kun itse yliopistossa opiskelin niin meitä myös siitä varotettiin, että varautukaa vaihtamaan työpaikkaa usein, varautukaa projekteihin, varautukaa siihen, että teille se työura ei ole sellainen, että niinku Rajamäkeläisenä monelle on ollu, että kun Alkole pääsee kesätöihin niin sieltä voi jäädä eläkkeellekki. Mutta semmosta maailmaa ei enää oo, ja siihen tarvii jollain tavalla itse asennoitua, mutta sit myös näitten yhteiskunnan tukiverkostojen pitäis olla siinä ryhdittämässä. (Mäkelä 19.3.2013.)

Haurastunut ja haurastuva työelämä – työmarkkinareformit ja työmuotojen kirjo – tulevat pääasiallisesti artikuloituina taloudellisina vääjäämättömyyksinä ja vallitsevana

todellisuutena. Vain harvoissa puheenvuoroissa kiinnitetään huomiota haurastuneen työelämän kääntöpuoleen, jatkuvaan epävarmuuteen (esim. Julkunen 2008). Elinkeinoministeri Jyri Häkämies tuo esiin myös määräaikaistuuksien negatiivisen vaikutuksen työntekijän elämään:

Nämä määräaikaistuuksudet ovat todellinen vitsaus myöskin esimerkiksi omassa ministeriössäni, eli meillä on hirveän paljon määräaikaistuuksia, ja se on tietenkin työntekijän kannalta tilanne, jossa ei oikein omaa elämää pysty suunnittelemaan pitkäjänteisesti. – – (Häkämies 22.2.2012.)

Puhe haurastuvasta työelämästä, taloudellisista välttämättömyyksistä ja globaalista kilpailukykykilpailusta on tulkittavissa myös hallinnan keinoksi, jossa yksilöt muokkaavat itseänsä ja käyttäytymistä suhteessa kokemaansa pelon tunteeseen. Kansalaisuustutkija Engin F. Isin (2004, 219–223) on käyttänyt *neuroottisen kansalaisen* käsitettä kuvamaan uudenlaista kansalaisuutta, jossa itseänsä vapauden kautta hallinnoivan rationaalisen subjektin tilalle on vaihtunut pelon ja epävarmuuden tunteen lävistämä subjekti. Kyse ei ole niinkään siitä, että yhteiskunta olisi itsessään muuttunut vaarallisemmaksi, vaan subjektiivisesta vaaran kokemuksesta, jota pitää yllä yhteiskunnallinen riski---, pelko--- ja epävarmuusretoriikka. Neuroottinen kansalainen muokkaa käyttäytymistään suhteessa vaaran kokemukseen ja on valmis tekemään erilaisia sosiaalisia ja kulttuurisia investointeja suojautuakseen riskiltä.

5.2. Työn ulkopuolella?

5.2.1. Vastikkeellinen sosiaaliturva

Kansalaisuuden ensisijaiseksi muodoksi tarjotaan työ--- tai yrittäjäkansalaisuutta. Kaikki kansalaiset eivät kuitenkaan ole mukana työelämässä – syystä tai toisesta. Minkälaisia kansalaisuuden mahdollisuuksia heille tarjotaan? Yhdeksi mahdolliseksi vaihtoehdoksi artikuloituu sosiaali--- ja terveysministeri Paula Risikon ja kansanedustaja Ben

Zyskowiczin esittämä vastikkeellinen sosiaaliturva, jota he tarjoavat tavaksi lunastaa kansalaisuus työmarkkinoiden ulkopuolella. Vastikkeellisessa sosiaaliturvassa yhdistyvät ajatukset niin inhimillisestä osallisuudesta, kannustavuudesta kuin moraalista. Ministeri Paula Risikolle vastikkeellinen sosiaaliturva on yksi hänen hallintoalansa tärkeimpiä hankkeita. Risikon johtama sosiaali- ja terveysministeriö asetti 30.12.2013 työryhmän kehittämään osallistavaa sosiaaliturvaa osana hallituksen rakennepakettia. Hanke itsessään ei kuitenkaan johtanut muutoksiin sosiaaliturvassa (STM:n tiedote 62/2015). Poliitikkaradion haastattelussa vastikkeellinen sosiaaliturva tematisoituu ensisijaisesti inhimillisen osallisuuden kautta.

[Toimittaja: Paula Risikko, haluaisit muuttaa sosiaaliturvaa hieman vastikkeellisemmaksi. Onko se niin, että kenen leipää syöt sen lauluja laulat?] No ei, mulla on yksinkertaisesti huoli siitä, että nyt kun meillä on pitkäaikaistyöttömiä hyvin paljon, niin minulla on murhe heistä, että sittenkö niitä töitä tulee onko meillä sitten enää tekijöitä. Ja se, että mä oon paljon keskustellu työttömänä olevien kanssa. He toivoo et olis osallisia tässä yhteiskunnassa. Se on mun vilpiton tavoitteeni, että jokainen voisi kykyjensä mukaan osallistua. (Risikko 08.10.2013.)

Ministeri Paula Risikon alaisuudessa laaditussa sosiaali- ja terveysministeriön raportissa *Osallistava sosiaaliturva: Työryhmän väliraportti* (2014) inhimillinen osallisuus on vahvasti läsnä. Raportissa osallistavan sosiaaliturvan keskeisimmäksi tavoitteeksi linjataan sosiaaliturvan saajille suunnattujen aktiivitoimien kirjon laajentaminen. Mukaan suunnitteluun ja toteuttamiseen halutaan ottaa niin kunnat, kolmas sektori kuin sosiaaliturvan saajat. Raportin mukaan osallistaviksi toimiksi voidaan lukea esimerkiksi harrastusluonteinen toiminta, vapaaehtoistyö tai kansalaisjärjestötoiminta – tai muu kunnan järjestämä toiminta, joka edistää yksilön työllistymistä tai osallistumista yhteiskuntaan. Toisin sanoen osallistavan sosiaaliturvan tavoitteena on auttaa työmarkkinoiden ulkopuolella olevia kansalaisia takaisin kansalaisuuden ensisijaiselle areenalle, työmarkkinoille tai löytää jokin palkkatyön korvaava osallisuuden muoto.

Kansanedustaja Ben Zyskowiczille vastikkeellinen sosiaaliturva on yksi hänen kolmesta lääkkeestään Suomen huonolle taloustilanteelle. Zyskowiczin mukaan työntekoon kannustava järjestelmä nostaa omalta osaltaan työllisyysastetta. Samalla on kysymys

moraalista – mikä on oikein ja mikä ei. Zyskowiczin mukaan ei ole oikein, että työikäisille ja työkykyisille kansalaisille maksetaan työttömyyskorvausta kotiin. Myös ministeri Paula Risikolle vastikkeellinen sosiaaliturva tulee ymmärretyksi inhimillisen osallisuuden lisäksi myös eräänlaisena yksilön velvollisuutena yhteiskuntaa kohtaan. Aivan kuten työkansalaisten, myös niiden, joilla ei ole työtä, on suoritettava oma velvollisuutensa yhteiskuntaan kohtaan.

[Toimittaja: Pitääkö kansalaisen aina jollakin tapaa lunastaa hyväksyntänsä yhteiskunnan edessä?] Noh mun on ainakin itte pitänyt aina lunastaa hyväksyntä määrättyllä tavalla. Määrätyt pelisäännöthän on – mut kyllä mä ymmärrän sen, et sellasta yksilöllistä vaihtelua on, mutta se et pitääkö niinkö ... no kyllä mun on ainakin pitänyt niin sanotusti hintani haukkua sanotaan näin. Ja mä näenki, että saadakseni olla tämän yhteiskunnan jäsenenä niin totta kai mun pitää oma osani tehdä. [Toimittaja: Mikä on se tärkein asia millä kansalainen lunastaa hyväksyntänsä?] Mä arvostan työtä ja varmasti monikin arvostaa työtä. Mutta et kaikki ei pysty työtä tekemään ja se, että voi osallistua niin se kantaa ja se antaa sitä määrätynlaista itsetuntoa. (Risikko 8.10.2013.)

Työnteon pitäisi aina olla kannustavaa joutenoloon verrattuna. Se, joka kampeaa aamulla kuusi ylös ja lähtee pienipalkkaiseen töihin, sen pitäisi saada enemmän kuin sen, joka ei aamukuudelta nouse mennäkseen töihin. Vaikkei se työttömyys ole asianomaisen vika. Ja sosiaaliturvaan tarvittaisiin myös vastikkeellisuutta. Ei ole oikein, että terveille, työkykyisille, työikäisille maksetaan rahaa kotiin, vaan heille pitäisi tarjota, mutta heiltä pitäisi myös edellyttää, että he tekevät jotain merkityksellistä työtä sen sijaan. Se olisi sekä näiden ihmisten oma etu että yhteiskunnan etu. (Zyskowicz 5.11.2014.)

Yllä olevassa kansanedustaja Ben Zyskowiczin lainauksessa operoidaan erilaisten moraalisten eronteiden kentällä. Yhtäältä toisistaan erotetaan kunnialliset ja kunniaattomat köyhät eli ne, jotka eivät kykene hankkimaan ihmiselämän edellyttämää elantoa, kuten sairaat, työkyvyttömät ja eläkeiän ylittäneet, ja ne, jotka käyttävät järjestelmää hyväkseen (ks. Hiilamo 2010, 268–269). Toisaalta on olemassa ansaitsevien ja ansaitsemattomien köyhien luokka (*deserving and undeserving poor*): uutterat, matalapalkkatyössä ahertavat köyhät ja ne, jotka eivät työskentele elantonsa eteen (ks. Byrne 1999). Molemmissa eronteissa esiintyy sama, työtä vailla oleva järjestelmää hyväksikäyttävä ryhmä, joka erotetaan moraalisesti erilleen muista pienituloisten ryhmistä. Vastikkeellisen sosiaaliturvan kohderyhmäksi muotoutuvat työkykyiset, mutta työtä tekemättömät henkilöt.

Esitys vastikkeellisesta sosiaaliturvasta on siinä mielessä harhaanjohtava, että sosiaaliturva on jo valmiiksi vastikkeellista. Esimerkiksi juuri työttömyysturva on jo monin tavoin velvoittavaa. Moitittavasta menettelystä asetetaan korvaukseton määräaika eli niin sanottu karenssi tai työssäolovelvoite. Karenssiin tai työssäolovelvoitteeseen voivat johtaa työstä eroaminen, työstä kieltäytyminen, työllistymissuunnitelman laatimistilaisuuteen saapumatta jääminen, työllistymissuunnitelman laatimisesta kieltäytyminen, työllistymissuunnitelman toteuttamisen laiminlyönti ja työllistymistä edistävästä palvelusta kieltäytyminen ja palvelun keskeyttäminen tai muu toistuva työvoimapoliittisesti moitittava menettely. Myös viimesijaiseksi taloudelliseksi tueksi tarkoitetun toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa, jos saaja kieltäytyy tarjotusta työstä tai julkisesta työvoimapalvelusta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014, 17–20.) Palkkatyö vaikuttaa myös sellaisten sosiaalietuuksien kertymiseen kuin eläke ja ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha. Työttömällä ei ole oikeutta sellaisiin työsuhteperustaisiin palveluihin, kuten työterveydenhuolto ja virkistystoiminta. (Koistinen 2014, 306–307.)

Suomessa sosiaalipoliittinen käänne rekommodifikaation suuntaan tapahtui 1990-luvun laman aikana (Julkunen & Saari 2013, 316, myös esim. Saari, Taipale & Kainulainen 2013; Selkälä 2013; Nurminen 2000). Rekommodifikaation käsite viittaa sosiologi Gøsta Esping-Andersenin käyttämään dekommodifikaation käsitteeseen. Kuuluisassa teoksessaan *Three Worlds of Welfare Capitalism* (1990) Esping-Andersen jakaa erilaiset hyvinvointivaltioregiimit liberaaliin, konservatiivis-korporatistiseen ja sosiaalidemokraattiseen malliin. Hänen mukaansa pohjoismaisille hyvinvointivaltioille, eli sosiaalidemokraattisen mallin edustajille, ominaista on korkean tason dekommodifikaatio eli mahdollisuus elää ja tyydyttää tarpeita markkinoiden ulkopuolella. Rekommodifikaatio tarkoittaa siis päinvastaisesti juuri työnteon palauttamiseen toimeentulon lähteeksi. Käytännön tasolla tämä on merkinnyt kannustamisen ja aktivoimisen ideoihin tukeutuvaa sosiaali- ja työllistämispolitiikkaa ja työttömien velvollisuuksien tiukentamista. (Julkunen & Saari 2013, 311, 316.) Tosin Suomessa on yhä mahdollisuus perusturvaan, joka ei ole suoraan sidoksissa työpanokseen (Koistinen 2014, 245).

Vastikkeellisen sosiaaliturvan taustalla vaikuttaisi elävän ajatus siitä, että on sosiaaliturvan varassa elää myös sellaisia henkilöitä, jotka aktiivisesti valinneet sosiaaliturvalla elämisen työn sijaan. Sinänsä sitä voidaan lukea uusliberaalina hyvinvointivaltiokritiikkinä, jonka mukaan liian avokätiset sosiaalituot passivoivat ja demoralisoivat saajansa (Rose 1999). Ihmiskuva tämänkaltaisen kritiikin taustalla on hyvin pessimistinen: mikäli institutionaaliset järjestelyt vain sen sallivat homo economicus valitsee joutenolon työnteon sijaan. Mielikuva laiskoista, työtä vieroksuvista anteliaan sosiaaliturvajärjestelmän hyväksikäyttäjistä on paraatiesimerkki sosiaalipoliittisesta puheesta, joka muuttunut retoriikaltaan moraaliseksi (Rose 2000). Nikolas Rose on väittänyt, että nykypäivän politiikan huolenaiheena ei ole enää niinkään työ, vaan työetiikka ja sen korroosio (sit. Rahkonen 2000, 68). Toisaalta tämä on hyvin johdonmukaista siinä mielessä, että kilpailukyky---yhteiskunnassa valtion mahdollisuudet vaikuttaa työllisyyteen ovat hyvin rajoitetut.

Vastikkeellinen sosiaaliturva heijastaa kaksijakoista suhtautumista eri kansalaisryhmiin. Yhteiskuntatieteilijät Bjørn Hvinden ja Håkan Johansson (2007a) ovat kysyneet sitä, eriytyykö ajatus aktiivisesta kansalaisuudesta sosioekonomisesti. Yhtäältä on huonommin pärjääviä kansalaisia, joita aktivoidaan erityisillä viranomaisten koordinoimilla aktivointiohjelmilla sekä sitomalla heidän oikeutensa velvollisuuksiin. Toisaalta on paremmin toimeentulevia kansalaisia, joita kannustetaan vapauksia lisäämällä toteuttamaan yksilöllisiä intressejään. Vaikka vastikkeellisen sosiaaliturvan konkreettista sisältöä ei haastatteluissa eritelläkään, selvää on, että ajatuksena on, että velvoittavuus merkitsee lisääntyvää pakkoa ja viranomaistoimia. Sen sijaan niitä kansalaisryhmiä, jotka eivät ole vastikkeellisen sosiaaliturvan kohteena, halutaan kannustaa yritteliäisyyteen ja taloudelliseen toimintaa kannustavalla veropolitiikalla ja vapauksia lisäämällä. Valtion otetta työttömistä kansalaisista ollaan valmiita tiukentamaan, kun taas muille vaaditaan lisää vapautta.

5.2.2. Hoivakansalaisuus

Bjørn Hvindenin ja Håkan Johanssonin (2007b, 43) mukaan useimmissa eurooppalaisissa hyvinvointijärjestelmissä – Pohjoismaat mukaan lukien – muuhun kuin palkkatyöhön tähtäävää aktiivisuutta ei tunnusteta täydeksi kansalaisvelvollisuuden lunastamiseksi. Yhtenä poikkeuksena tähän on kuitenkin perheen sisäinen palkaton hoitotyö. Johanssonin ja Hvindenin mukaan hoivatyö saa rajatussa mittakaavassa tunnustuksen vaihtoehtona palkkatyölle. Suomessa hoivatyöllä palkkatyön vaihtoehtona on kaksinainen rooli. Yhtäältä Suomessa elinikäinen kotiäitiys tai kotiäitiys ja osa-aikatyön yhdistäminen ovat melko harvinaisia ilmiöitä (Vuori 2004, 37). Toisaalta kansainvälisesti harvinainen kotihoidon tukijärjestelmä²² on merkinnyt sitä, että alle 3-vuotiaiden lasten äitien työssäkäynnissä Suomen taakse jäävät vain perhekeskeisimmät EU-maat (Julkunen 2002, 42).

Feministisessä kansalaisuustutkimuksessa on painotettu sitä, miten etenkin naiset tekevät työmarkkinoiden ulkopuolista työtä kotona palkatta. Kansalaisuuden pääasiallisen muodon, työkansalaisuuden, rinnalla on tuotu myös toinen kansalaisuuden muoto, *hoivakansalaisuus* (*caring citizenship, citizen---the carer*). Tarkoituksena on kiinnittää huomiota siihen, miten yksityisellä alueella tehdään yhteiskunnallisesti tärkeää hoivatyötä esimerkiksi lasten tai vanhusten parissa. Emansipatorisesta näkökulmasta tälle hoivalle on vaadittu suurempaa tunnustusta niin symbolisesti kuin taloudellisesti. Samalla ollaan kiinnitetty huomiota hoivan sukupuolittuneisuuteen. (Lister 1997, 176–177, 180.)

Haastatteluissa hoivakansalaisuus nousee pieneen osaan. Yhteensä neljä kansanedustajaa mainitsee sen. Toisaalta hoivakansalaisuus on ainoa (edes jokseenkin) legitiimi kansalaisuuden muoto työkansalaisuuden vaihtoehtona. Kansanedustaja Sampsa Kataja antaa arvontunnustuksen niin palkkatyölle kuin kotityölle:

²² Kotihoidon tukea maksetaan perheille, joiden alle 3-vuotias lapsi ei osallistu kunnan järjestämään päivähoitoon. Lasta voi hoitaa jompikumpi vanhemmista, muu hoitaja tai yksityinen päivähoiton tuottaja. (Kela 2014.) Kotihoidon tuen saajista noin 94% on naisia (Findikaattori 2014).

Mä en ole kyllä pitänyt mitään, en myöskään kotityötä veltoiluna, vaan kyllä kaikki työ on arvokasta. Myös kotona ja omien lapsien parissa tehty työ. (Kataja 16.5.2012.)

Mielenkiintoisella tavalla Kataja kuitenkin tulee esittäneeksi hoivatyön vaihtoehtona palkkatyölle vain tilanteissa, jolloin yhteiskunnassa on muutoinkin työttömyyttä. Täystyöllisyyden vallitessa talouden tarpeet ajavat hoivakansalaisuuden ohi:

Niin kauan kuin meillä kuitenkin on työttömyyttä on ihan tervettä, että lapsia saa joku niin halutessaan hoitaa kotona. Että se vaihtoehto muiden joukossa. Mutta sitten jos meillä olisi täystyöttömyys ja sillä tavalla pula työvoimasta niin tilanne olisi ehkä vähän erilainen. (Kataja 16.5.2012.)

Naispuolisista kansanedustajista Piia Kauma ja Sari Sarkomaa sekä ministeri Laura Rättyö tuovat osittain omiin kokemuksiinsa pohjaten esiin sen problematiikan, mikä hoivakansalaisuuden ja työkansalaisuuden yhdistämiseen liittyy. Heidän mukaansa on löydettävä ratkaisuja, jotka edistävät työmarkkinoilla työskentelemisen ja kodin piirissä tehtävän hoivan yhdistämisen entistä paremmin. Kauman, Sarkomaan ja Rättyön mukaan työelämän ja päiväkodin kaltaisten yhteiskunnallisten instituutioiden pitäisi mahdollistaa perheen ja työn joustavampi yhdistäminen.

On ehkä hyvä huomata myös se, että suomalaisten työurat ja työelämä ovat kovasti muuttuneet. Jos ajattelee vaikkapa omaa ikäpolveani edeltäviä ikäpolvia ja lääkärikollegoita, joita tietenkin paljon tunnen ja jotka nyt ovat eläköityneet tai eläköitymässä, niin heille lääkärin työn on ollut hyvin erilaista kun esimerkiksi minun ikäpolveni lääkäreille, että on menty töihin vaikkapa sairaalaan, jossa on tehty vaikkapa 20. tai 30. vuoden työura. Minun polveni on varmasti erilainen, on vaihdettu paljon työnantajia, on tehty erilaisia pätkätöitä, erilaisia keikkatöitä. Itse olen tehnyt pätkittäin töitä, kun lapset ovat syntyneet. Silloin esimerkiksi tämä vuokralääkärityö on ollut erittäin kätevä tapa järjestää työtä ja perhe---elämää yhteen. Ja on ihan hyvä, että käydään keskustelua siitä millä tavalla suomalainen työelämä voisi olla joustavampaa. Millä tavalla esimerkiksi julkisella sektorilla voisi työskennellä joustavammin niin että voi tehdä töitä joustavasti sillon kun se omaan elämään ja perhetilanteeseen sopii. Kyllä minusta on ihan hyvä käydä tämän tapasista asioista keskustelua. (Rättyö 16.12.2014.)

Tuli se hetki elämässä kun ajattelin, että on oltava aikaa myös muulle kuin työnteolle. Itse olen aika intohimoinen työntekijä ja tahdon tehdä paljon – teen nykypäivänäkin paljon työtä ja nautin omasta työstäni – oli siinä sivussa [kiireinen työ kokoomuksen

puoluejohdossa] syntynyt kolme lasta ja ajattelin, että haluaisin itsekin omien lasten arjessa mukana. – – eli vähensin vähän töitä ja annoin enemmän aikaa lapsilleni. Enkä ole sitä kyllä katunut. (Sarkomaa 27.11.2013.)

Olen sitä mieltä, että suomalainen työelämä on pitkälti tällainen on-off---työelämä, että joko olet täysillä työelämässä tai sitten et ole laisinkaan. Ja samoin meidän päivähoitojärjestelmä on myös suunniteltu niin että joko lapset hoidetaan kotona tai sitten heidät hoidetaan päiväkodissa. Mutta niinku tällaisten silpputöiden tai pätkätyön tai erilaisten vaiheiden ja kausien huomioimista ei oikein osata ottaa vielä käytäntöön näissä päivähoiton järjestelmissä. Ihmisillä on myöskin erilaisia elämän vaiheita, voi tulla myöskin se, että kun omat lapset ovat kasvaneet niin sitten onkin ne omat vanhemmat, joista pitää huolehtia. Tai sitten joku perheessä sairastuu. Mun mielestä niinku suomalaisen työelämän pitäisi paremmin ottaa nämä asiat huomioon. (Kauma 22.5.2012.)

Yllä kuvatun kaltainen osittainen hoivakansalaisuus on osoitus siitä, ettei työelämän joustoja yhdistetä kokoomuksen sisällä välttämättä pelkästään markkinoiden tarpeisiin mukautumiseksi. Mahdollisena pidetään myös sitä, että työelämä joustaa kansalaisten yksilöllisten tarpeiden edessä.

5.3. Kansanedustajien henkilökuvat tarinoina työmoraaalista

Politiikkaradion Päivän kansanedustaja ---haastattelun jälkipuoliskolla toimittaja käy yhdessä kansanedustajan kanssa läpi edustajan henkilöhistoriaa. Henkilöhistoriaosuudessa käydään läpi niin kansanedustajan perhetausta, lapsuus, harrastukset, opinnot, työelämä kuin politiikkaan mukaan lähteminen ja puoluevalinta. Analysoitavia henkilöhistorioita on kaiken kaikkiaan yhteensä 42 kappaletta²³. Heistä 16 kansanedustajaa on lähtöisin perheestä, jossa vähintään toinen vanhempi oli yrittäjä²⁴. Enemmistön eli 26 kansanedustajan vanhemmat saivat toimeentulonsa palkkatyöstä. Palkansaajien enemmistön (15 kpl) ammatteja voisi kutsua porvarilliseksi.

²³ Heikki Auton, Markku Eestilän, Sanni Grahn---Laasosen, Timo Heinosen, Laura Rädyn ja Arto Satosen haastatteluihin ei sisällynyt henkilöhistoriaosuutta.

²⁴ Harkimo; Hemmilä; Holmlund; Jaskari; Kauma; Kurvinen; Lehti; Lepomäki; Mäkelä; Mäkinen; Risikko; Salolainen; Sankelo; Sarkomaa; Tolvanen & Virkkunen.

Mukana oli sellaisia ammatteja kuin opettaja, rehtori, virkamies, insinööri, juristi, lääkäri, sairaanhoitaja, poliisi ja ekonomisti²⁵. Loppujen 11 joukkoon kuuluvat kansanedustajat, joiden vanhemmilla oli selvemmin työväenluokkaan kiinnittyvä ammatti ja kansanedustajat, joiden vanhempien ammatti ei käynyt selvästi ilmi haastattelusta²⁶.

Kokoomuksen kansanedustajien henkilöhistoriat ovat ennen kaikkea tarinoita työstä ja työmoraalista²⁷. Erityisesti maataloutta ja muuta yrittäjyyttä harjoittavissa perheissä lapset olivat osallistuneet yrityksen pyörittämiseen jo pienestä pitäen. Myös ne kansanedustajat, joiden vanhemmilla ei ollut yrittäjätaustaa, olivat tottuneet työntekoon jo nuoresta iästä lähtien. Erityisen tärkeänä pidetään kotona opittua yritteliästä ja työtä pelkäämätöntä asennetta. Työmoraali artikuloituu jo lapsena omaksutuksi ominaisuudeksi²⁸.

Tietysti kun perhetaustani oli viljelijäperhe, silloin myös lapset saivat tehdä ja oppivat tekemään ihan pienestä pitäen töitä. Kyllä minäkin jo alle kouluikäisenä jonkinlaisen korteni kekoon olen kantanut. Että se oli, silloin nimenomaan nautittiin siitä, että sai osallistua. En muista, että vanhempien olisi ikänä tarvinut käskeä töihin. (Hemmilä 1.11.2011.)

Kyllä mä oon saanut sellasen ankaran, kalvinistisen kasvatuksen kotona. – – ei meillä mitään viikkorahaa johon ei sisältänyt työvelvollisuutta. Sitä asiaa ei voitu ottaa edes puheeksi. Mutta työmahdollisuuksia myös oli. (Lehti 23.1.2013.)

²⁵ Häkämies; Kataja; Kiuru; Kopra; Matikainen---Kallström; Männistö; Mäntymaa; Orpo; Palola; Ravi; Sasi; Stubb; Vapaavuori; Virolainen & Wallinheimo.

²⁶ Työläisperhe: Katainen; Pelkonen, Suutari, Vahasalo & Zyskowicz. Ei mainitaa: Jokinen; Kanerva (keskiluokkainen koti); Lauslahti (yksinkuoltajaperhe); Toivakka (keskiluokkaiset työtätekevät vanhemmat); Urpalainen (työläisperhe) & Vikman (palkansaajia).

²⁷ Eestilä; Harkimo; Hemmilä; Holmlund; Häkämies; Katainen; Kauma; Lauslahti; Lehti; Matikainen---Kallström; Mäkelä; Mäkinen; Pelkonen; Risikko; Salolainen; Sankelo; Sarkomaa; Toivakka; Vikman; Virkkunen & Virolainen.

²⁸ Vrt. politiikka. Vain 7 kansanedustajaa (Autto; Holmulund; Häkämies; Lehti; Mäkelä; Virolainen & Wallinheimo) 30 kansanedustajasta piti poliittista osallistumistaan kodin perintönä. Loput 23 kansanedustajaa (Harkimo; Jaskari; Jokinen; Katianen; Kataja; Kauma; Kiuru; Kopra; Kurvinen; Matikainen---Kallström; Mäkinen; Mäntymaa; Pelkonen; Ravi; Risikko; Sankelo; Sarkomaa; Sasi; Suutari; Tolvanen; Urpalainen; Vikman & Virkkunen) arvioi kotinsa ei---poliittiseksi, mikä useimmissa tapauksissa tarkoitti sitä, ettei kotona edes keskusteltu poliittisista tai yhteiskunnallisista asioista.

No meillä on ollut sellanen kolmen lapsen, kahden aikuisen yrittäjäperhe, missä koko porukka on osallistunut – mun isän sisarukset myös – yrityksen toimintaan ja siinä on sitten arkea pyöritetty aika pitkälle sen ympärillä ja tavallista, normaalia perhearkea. (Mäkelä 19.3.2013.)

Isä ja vaari aikanaan perusti yrityksen, joka oli sitten se lapsuuteni elämä. (Mäkinen 13.3.2013.)

Mä oon viisi---lapsisen yrittäjäperheen esikoinen. Eli mä olen tottunut pienestä pitäen kovaan työntekoon ja sellaiseen yritteliäiseen asenteeseen. (Virkkunen 3.11.2014.)

Mä oon yrittäjäperheen tytär. Isällä oli kuorma---auto ja äitillä oli kampaamo. Siinä sitä sitten yrittäjäperheen lapsina yritettiin pysyä siinä kyytissä. Aina oli kiirus, ja aina oli rahaa vähän. – – Siinä ainakin oppi sen, että raha ei tuu seinästä ja ainakin oppi sen, että et saanu uusia kenkiä kouluun tai koululaukkua, jos ei ollu käyny kampaamossa asiakkaita tai hiekkatilauksia ei ollut tullut. (Risikko 10.8.2013.)

Oon paljon tehnyt työtä ja montaa asiaa tehny, sen opin ainakin kotoa. (Sarkomaa 27.11.2013.)

Töitä on meillä opittu tekemään. Lapsesta saakka olen nähnyt mitä on opettajan arki ja mitä on insinöörin arki. (Matikainen---Kallström 16.1.2013.)

Mun elämäni, nuoren elämää on sävyttänyt hyvin paljon työnteko. Eli eli mä olen tehnyt vaikka mitä – – että, mä olen tehnyt melkein mitä tahansa silloin nuorena, että saa vähän käyttörahaa. (Salolainen 13.11.2013.)

Perhe pärjäsi ihan ok. Mutta kuitenkin jo pienestä pitäen arvostettiin työntekoa, ja mun ensimmäinen työ oli teatterissa ja sittemmin kaikenlaisia erilaisia työpaikkoja ravintolatyöstä hevosstalleilla tehtyyn työhön. Työ tuli jo hyvin nuorena tutuksi ja siitä olen kiitollinen, että että ahkeruus ja sellanen työ on aina ollut arvossaan kasvatuksessa. (Vikman 10.9.2014.)

Kyl me oltiin semmonen hyvin niinku sanoisin semmonen keskiluokkainen työtätekevä perhe. Niinku sanoin äiti ja isä teki valtavasti töitä, töitä ja meillä oli semmoset hyvin vahvat perusarvot siihen, että paljon pidettiin sukulaisiin yhteyttä ja mummit oli tärkeitä

ja ja tuota työn tekoa kaiken kaikkiaan arvostettiin paljon. Et muaki kyllä kannustettiin jo hyvin varhaisessa vaiheessa tekemään työtä. – – (Toivakka 18.3.2014.)

Muutama kansanedustaja yhdisti kovan työnteon ja korkean työmoraalin 1990---luvun lamasta selviämiseen. 1990---luvun laman kynnyksellä ekonomisteiksi valmistuneet kansanedustajat Piia Kauma ja Sanna Lauslahti kertovat haastatteluissaan nopeasta työllistymisestään pian valmistumisen jälkeen. Kovistakin ajoista oli mahdollista selvitä kovalla työnteolla, vaikkei onneakaan kokonaan suljettu pois laskuista. Kansanedustaja Jaana Pelkosen isä ja ministeri Jyri Häkämies puolestaan olivat selvinneet lamasta tekemällä vaikean tilanteen vaatimia sopeutumistoimia.

No varmaan onnekkaampi, mutta kyllä mä olen aina ollut hirveän yritteliäs, että mä olen silloinkin lähetin kymmeniä ellen satoja hakemuksia eri työpaikoista ja sitkeästi hain sitä. Tietenkin on aina onnea mukana elämän eri käänteissä, mutta kova työ on se, joka eniten ratkaisee. (Kauma 12.5.2012.)

Joo, ne oli kyllä tosi hankalia aikoja. En tiedä omalta kohdalta, ku oon aina tehnyt ihan pienestä pitäen töitä niin cv:tä on sitten karttunu – ja opiskelujen yhteydessä tein niin kesät kuin sitten muutenkin töitä, että auttoko se sitten työpaikan saantia. Mutta suuri osa opiskelukavereista lähetti kymmeniä ja kymmeniä hakemuksia ja eikä töitä saanut. Itselläni kävi oikeastaan sellanen onnenpotku, että kun ajat oli vaikeat lähdin vähän enemmän laskentatoimea lukemaan ja sitten myöskin nöyrällä mielellä lähdin töitä hakemaan. Että olis kelvannut mikä tahansa työ, ihan millä aikaperspektiivillä tahansa ja sillä periaatteella lähdin sitten töitä hakemaan. – – (Lauslahti 30.1.2013.)

Niin se lama kyllä kosketti tavallaan meiänkin perhettä silloin aikoinaan, että isä hetkeksi jäi työttömäksi, jota ei onneksi sitten pitkään kestänyt. Mut oli siinä kodissa kasvatettu niin, että töitä kyllä aina löytyy. Ja en itekkään sitä ikinä pelänyt. Tiesin, että isä tekee mitä tahansa – et kyllä se jostain löytää jonkin työpaikan löytää. (Pelkonen 12.6.2013.)

[Toimi Kymen Sanomat nimisen pk---yrityksen myynnin vetäjänä 1990---laman aikaan] Siinä firmassa päätettiin, että tehdään vapaaehtoisia joustoja ja säästöjä sillä idealla, että ketään ei irtisanota. Se firma ja se lehti selvis niillä. Se kertoo, että yritystasolla tiedetään hyvin miten selviytyä noinkin kovista ajoista. (Häkämies 22.2.2012.)

Vaikka kansanedustajien taustat hieman erosivatkin toisistaan, hyvin moni haluaa korostaa perhetaustansa tavallisuutta. Yhteensä 19 kansanedustajaa käyttää

eksplisiittisesti tavallista, normaalia, tyypillistä tai vastaavaa nimitystä puhuessaan perheestä ²⁹ . Kukaan ei myöskään tuo esiin perheensä olleen erityisen varakas. Kansanedustajat Leena Harkimo ja Kimmo Sasi sekä ministeri Paula Risikko kuvaavat perhettään porvarillisiksi. Toisaalta vain muutama kertoo perheensä niukasta toimeentulosta. Yrittäjäperhetaustaisista henkilöistä ministeri Paula Risikko ja kansanedustajat Janne Sankelo ja Eero Lehti kertovat tulojen kausittaisista vaihteluista. Talouden lainalaisuudet – ansioiden yhteys työntekoon ja kaupankäyntiin – olivat konkretisoituneet heille jo nuoruudessa perheen yritystoiminnan myötä. Lehden mukaan perheen ansiot olivat työmäärään nähden varsin alhaiset. Kolme palkkatyöläistaustaisista kansanedustajaa, Sanna Lauslahti, Ben Zyskowitz ja Eero Suutari, luonnehtivat lapsuuttaan aineellisesti köyhäksi.

Kansanedustajat itse ovat hyvin koulutettua ja menestynyttä väkeä. Suurimmalta osalta löytyy taskusta maisterin paperit: 14 heistä on yhteiskuntatieteiden maistereita³⁰ , seitsemän kauppatieteiden maistereita ³¹ , viisi diplomi---insinööriä ³² , viisi kasvatustieteiden maistereita ja yksi aineopettaja³³, neljä juristeja³⁴, kaksi sosiaali--- ja terveysalan maistereita sekä yksi lääkäri ja yksi eläinlääkäri ³⁵ ja yksi filosofian lisensiaatti³⁶. Kansanedustajat Leena Harkimo ja Tapani Mäkinen ovat koulutukseltaan merkonomeja, ja kansanedustaja Anne Holmlund taloussihteeri. Kansanedustajat Pertti Hemmilä, Kalle Jokinen, Markku Mäntymaa ja Kari Tolvanen ovat siviiliammatiltaan poliiseja. Päivän kansanedustaja haastatteluissa kansanedustajilta löytyi taustaa niin julkiselta sektorilta kuin liikemaailmankin parissa – lisäksi yhteensä 11 kansanedustajaa kertoo olleensa/olevansa yrittäjä³⁷.

²⁹ Kanerva; Katainen; Lepomäki; Mäkelä; Männistö; Mäntymaa; Palola; Pelkonen; Ravi; Salolainen; Stubb; Suutari; Toivakka; Tolvanen; Urpalainen; Vahasalo; Vapaavuori; Vikman & Virolainen.

³⁰ Autto; Grahn---Laasonen; Häkämies; Jaskari (myös lisensiaatti); Kanerva; Katainen; Lehti; Orpo; Palola; Pelkonen; Satonen, Stubb (myös tohtori); Vikman & Wallinheimo.

³¹ Kauma; Lauslahti; Mäkelä; Männistö; Salolainen; Toivakka & Virolainen.

³² Kopra (ylioppilas); Kurvinen; Lepomäki; Matikainen---Kallström & Suutari.

³³ Heinonen; Ravi; Sankelo; Urpalainen & Vahasalo, ja aineopettaja Kiuru.

³⁴ Kataja; Sasi (myös ekonomi); Vapaavuori & Zyskowitz.

³⁵ Sarkomaa & Risikko (myös tohtori), ja Rätty (lääkäri) sekä Eestilä (eläinlääkäri).

³⁶ Virkkunen.

³⁷ Heinonen; Kataja; Kiuru; Kopra; Kurvinen; Lehti; Mäkinen; Männistö; Suutari; Toivakka & Zyskowitz.

Henkilöhistorioissa työkansalaisuus tullaan esittäneeksi hyvin toisenlaisessa valossa kuin haastatteluissa muutoin. Henkilöhistorioissa työkansalaisuus on sisäsyntyinen tai ainakin hyvin nuorena omaksuttu ominaisuus. Toisin sanoen kansanedustajat ovat jo valmiiksi uutteria työkansalaisia, joita ei tarvitse erikseen maanitella työntekoon. Toisaalta on tietysti huomioitava se, että henkilöhistorioissa kansanedustajat puhuvat vain itsestään, kun taas muuten haastatteluissa puhutaan valtakunnan tason politiikasta ja institutionaalisista rakenteista. Henkilöhistorioissa työkansalaisen rinnalle nousee eräänlainen "oman onnensa seppä" ---kansalaisuus. Erityisesti lamakertomuksissa korostetaan kansalaisten autonomisuutta. Omilla teoilla – tässä tapauksessa hyvällä koulutuksella ja ahkeralla työnteolla tai valmiudella joustaa – vaikeatkin rakenteelliset tekijät – taloudellinen lama – ovat selätettävissä.

6. Kokoomuslainen yhteiskuntafilosofia

6.1. Vastuullinen kansalainen

6.1.1. Vastuunkantaja

Uskon yksilön vapauteen, mutta siihen liittyy aina myös yksilön vastuu – yksilön vastuu itsestään, läheisistään ja elinympäristöstään ja tavallaan niinku vapauden ennakkoehto on se, että toimitaan riittävän vastuullisesti. (Vapaavuori 27.5.2014.)

Yhteiskunnassa pitää olla turvaverkot, meidän pitää kantaa toisistamme huolta ja olla järjestelmät sitä varten, jos sairastutaan, tulee ikää, ei pysty enää hoitamaan omia asioita ja huolehtimaan itsestä ja läheisistä, mutta sillon niinku ollaan työikäisiä, terveitä ja edellytykset on niin mä näkisin niin, että ensin on vastuut ja sitten oikeudet. (Kiuru 6.6.2012.)

Itse ajattelen, että se mitä haluan edistää niin se liittyy kahteen pilariin, josta molemmat on tasavahvoja. Toinen on tällanen niinku sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja vastuu heistä, joilla menee kaikkein heikoimmin ja toisena pilarina on vahva yksilön ja ihmisen oma vastuu siitä, että mitä itselle tapahtuu ja mitä lähellä tapahtuu. Meidän kaikkien pitää myös kantaa vastuu omista teoista ja valinnoistamme. (Männistö 9.4.2013.)

Kansanedustajat korostavat yksilön vastuuta niin omasta kuin läheistensäkin elämästä sekä laajemmin yhteiskunnasta³⁸. Kokoomuksen kansalainen ei ole niinkään liberaalin tradition mukainen oikeuksien kantaja, vaan pikemminkin vastuunkantaja. Yllä olevassa lainauksessa elinkeinoministeri Jan Vapaavuori asettaa vastuun suorastaan vapauden ennakkoehdoksi. Myös muutkin kansanedustajat asettavat vastuun vapauden edelle. Esimerkiksi kansanedustaja Pertti Hemmilä pitää tärkeänä kaikenlaisen holhoamisen ja kontrollin vähentämistä, ja toivoo, että yhteiskunta voisi olla tulevaisuudessa entistä vapaampi. Hän ei kuitenkaan yksiselitteisesti näe holhoamista ja kontrollia kansalaisen *vapauden* esteenä, vaan jatkaa: ” – – yhteiskunta toisaalta ihan turhaankin pyrkii ottamaan vastuuta semmosista asioista, joissa yksilön vastuuta ei pitäisi muiden kontolle ottaa.”

Kansanedustaja Sampsa Katajan mukaan kokoomus on puolueista se, joka luottaa ihmiseen ja ihmisen kykyyn kantaa huolta itsestään ja läheisistään, eli ”ikään kuin ottamaan elämästään vastuun”. Luottamisen ohella kokoomuskansanedustajat puheteoin kehottavat ja käskevät kansalaisia vastuullisuuteen, kuten yllä olevissa lainauksissa. Vasta tämän vastuullistamisen – oman elämän eläminen ”järkevästi” (*reasonable*) ja ”kunnollisesti” (*decent*) (ks. Clarke 2005, 451–452) – jälkeen kansalainen voi astella kokoomuslaiseen vapauden valtakuntaan. Esimerkiksi kansanedustaja Pauli Kiurun mukaan tärkeää kokoomuslaisuudessa hänelle on se, miten ihmisen annetaan yrittää niin opiskelussa, työssä, yrittämisessä ja miten ihmiset saavat rakentaa omien vahvuksiensa varaan ja pyrkiä eteenpäin ilman, että heitä liikaa ohjataan tai pyritään tasapäistämään.

³⁸ Eestilä; Hemmilä; Jaskari; Jokinen; Katainen; Kataja; Kauma; Kiuru; Lauslahti; Lehti; Lepomäki; Matikainen---Kallström; Mäkelä; Mäkinen; Männistö; Pelkonen; Ravi; Risikko; Sasi; Suutari; Vapaavuori; Vikman & Zyskowitz.

Kansalaisen ja vastuullisuuden suhde rakentuu kaksijakoiseksi. Yhtäältä kansalaisten oletetaan olevan vastuullisia jo lähtökohtaisesti. Esimerkiksi työ- ja yrittäjäkansalaisuuden yhteydessä käsitelty norminpurkuretoriikka perustuu oletukseen järkevistä ja vastuullisista kansalaisista: miksi valtio säätelee jokaista pientä yksityiskohtaa, kun fiksut ja vastuulliset ihmiset pääsisivät samaan tai parempaan lopputulokseen paljon joustavammin? Yllä lainatun kansanedustaja Sampsa Katajan mukaan erilaisia vapauksia ajava kokoomus on nimenomaan se puolue, joka luottaa ihmisten vastuullisuuteen. Ilmeisesti Kataja uskoo, että muut puolueet eivät jaa samanlaista uskoa ihmisiin, ja ajavat täten holhoavampaa politiikkaa. Toisaalta kansalaisia myös kehoitetaan ja käsketään vastuullisuuteen. Kansanedustajien joukosta löytyy myös edustajia, jotka ovat hyvinkin huolissaan velvollisuusajattelun inflaatiosta (ks. tarkemmin 6.1.3. Oikeusajattelun eroosio).

Kansanedustajille toinen tärkeä arvo on mahdollisuuksien tasa-arvo³⁹. Kansanedustaja Grahn-Laasonen toteaa mahdollisuuksien tasa-arvon tarkoittavan sitä, että elämä rakennetaan niin, että jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa omiin valintoihinsa ja elämäänsä sekä siihen mihin elämänsä käyttää. Mahdollisuuksien tasa-arvo edellyttää sellaisia institutionaalisia järjestelyitä, jotka mahdollistavat kaikille tasavertaiset mahdollisuudet koulutukseen ja elämän sosiaalisten perusedellytyksien täyttymiseen (Kokoomuksen periaateohjelma 2012, myös Vahasalo & Lepomäki). Kun institutionaalinen järjestelyt takaavat kaikille samanlaisen mahdollisuuskentän, jokainen yksilö on vapaa itse rakentamaan elämäänsä haluamaansa suuntaan – edellyttäen kuitenkin, että yksilö sitoutunut olemaan vastuullinen toimija.

Tasa-arvo on älyttömän tärkeä arvo, mutta varsinkin me kokoomuksessa puhutaan ennemmin mahdollisuuksien tasa-arvosta kuin lopullisesta tasa-arvosta. Ei niinkään siitä, että kaikilla pitää viime kädessä olla samat leikkikalut, vaan siitä että kaikilla on samat mahdollisuudet hankkia samat leikkikalut. Viime kädessä taataan kuitenkin, että kaikilla on niitä riittävästi. (Vapaavuori 27.5.2014.)

³⁹ Grahn-Laasonen; Lepomäki; Sasi; Suutari; Vahasalo; Vapaavuori; Vikman & Zyskowicz.

Mulle tasa---arvo, nimenomaan mahdollisuuksien tasa---arvo, on äärimmäisen upea ja tärkeä asia. Sen vuoksi olen just viimeisenä puolustamassa myös julkista rahoitusta koulutukselle sen takia, että meillä ei ole mitään toivoa, jos meillä ei ole sivistystä ja sitä kautta eteenpäin viemää voimaa. (Lepomäki 3.9.2014.)

Kansanedustaja Sanni Grahn---Laasonen huomauttaa, että ylisukupolvinen pahoinvoinnin kierre on vakava uhka mahdollisuuksien tasa---arvolle. Grahn---Laasonen mielestä nuorten syrjäytymisongelmaan on puututtava valtiollisin toimin (myös Eestilä, Heinonen & Pelkonen). Toisaalta muutamat kansanedustajat ovat huolissaan siitä, että suomalainen koulujärjestelmä ei anna riittävästi mahdollisuuksia kaikista kyvykkäimmille oppilaille. Kansanedustaja Sanna Lauslahti pitää suomalaista peruskoulua osin liian tasapäistävänä. Hänen mukaansa olisi myönnettävä, että ihmiset ovat erilaisia ja että jokaisella on omat vahvuutensa ja heikkoutensa, eikä jokaiselle tulisi täten tarjota samaa. Kansanedustaja Kimmo Sasi on Lauslahden kanssa samoilla linjoilla. Sasin mukaansa Suomessa pitäisi tasa---arvon sijaan korostaa enemmän vapautta. Sasin mukaan lähtökohtien tasa---arvo tarkoittaa, sitä että kaikille annetaan niin hyvä koulutus kuin suinkin mahdollista ottaen kuitenkin huomioon kunkin yksilölliset kyvyt.

Kokoomus kannustaa ihmisiä kehittämään itseään ja ajatteluaan. (Kokoomuksen periaateohjelma 2012.)

Ja kolmas asia [miksi valitsi kokoomuksen] on tällöinen kannustavuus. En jaksa uskoa, että järjestelmään, jossa passivoidaan kansalaiset pelkästään niinku valtion turviin, vaan näen, että meidän on tehtävä on niinku tarjota mahdollisuuksia ja jokainen kantaa itse sitten sen oman vastuun elämästään ja ollaan sitten tarvittaessa auttamassa ja antamassa niitä eväitä. (Lauslahti 30.1.2013.)

Mahdollisuuksien tasa---arvon ja oman elämän rakentamisen pariin sovitetaan ideaa valtiosta eräänlaisena kannustajana. Kannustaminen ja aktiivisuuteen pyrkiminen ovat usean kansanedustajan esiin tuoma kokoomuslainen arvo⁴⁰. Kannustamisesta väitellyt teologian tohtori Liisa Björklund (2008) korostaa, että kannustaminen on aina normatiivista toimintaa, jossa pyritään edistämään jotakin tiettyä päämäärää. Björklund (2008, 44) erottaa kannustamisen määritelmässä kuusi toisiinsa suhteessa olevaa

⁴⁰ Autto; Heinonen; Jokinen; Katainen; Kiuru; Lauslahti; Mäkelä; Orpo; Palola; Risikko; Toivakka; Vikman & Virkkunen.

tekijää. Kannustamisen ideaan sisältyvät (1.) *kannustettava*, (2.) *kannustaja*, (3.) *kannustimet*, (4.) *olosuhteet tai institutionaaliset rakenteet*, (5.) kannustajan intentioimat, kannustettavalle mahdolliset *toimintavaihtoehdot* ja (6.) kannustamiselle intentoidut *päämäärät*.

Kansanedustajien tarkoittaman kannustamisen yhtenä päämääränä on konkreettisesti työ tai yrittäjäyys⁴¹. Toisaalta kannustaminen esiintyy myös toisessa merkityksessä – kannustamisena menestymiseen ja oman potentiaalin täysimääräiseen kehittämiseen. Kansanedustaja Heikki Autto puhuu kannustavasta yhteiskunnasta, jossa jokainen tekee parhaansa, kansanedustaja Kalle Jokinen omillaan pärjäämisestä, kansanedustaja Pauli Kiuru omien vahvuuksien varaan rakentamisesta ja eteenpäin pyrkimisestä, kansanedustaja Tapani Mäkelä tekemisen tahdosta, kansanedustaja Sanna Lauslahti omasta elämästä vastuunottamisesta, kansanedustaja Petteri Orpo aktiivisuudesta, kansanedustaja Mikael Palola parhaimman etsimisestä ja oman unelman toteuttamisesta ja ministeri Henna Virkkunen omien kykyjen käyttämisestä. Toisaalta taas pääministeri Jyrki Kataiselle kannustaminen on niin ikään ”hyvin tärkeä arvo”, mutta hän ei kiinnitä kannustamista mihinkään konkreettiseen, vaan se jää elämään abstraktina kattokäsitteenä.

Kannustamisesta rakentuu akti, jossa valmentajavaltio (2. *kannustaja*) kannustaa kansalaisia (1. *kannustettava*) parhaansa tekemiseen ja menestymiseen (6. *kannustamisen päämäärät*). Itsensä toteuttamisen ja menestymisen kannalta on olennaista, että institutionaaliset rakenteet (4.) tarjoavat kaikille samanlaiset mahdollisuudet – koulutuksen ja sosiaalisen turvaverkon. Konkreettisina kannustamina (3.) toimivat kannustava työpolitiikka sekä abstraktimmalla tasolla vapaus, eli vapaus toimia vastuullisella tavalla ilman valtion interventiota. Samalla valmentajavaltiota voidaan hahmottaa eräänlaisena terapeuttisena voimana, joka psykologiseen sanastoon turvaten kannustaa kansalaisiaan kehittämään ja maksimoimaan potentiaaliaan (Rose 1998, 70–71). Kyse ei ole siis vain konkreettisista mahdollisuuksista, joita valtiovalta

⁴¹ Autto; Heinonen; Kiuru; Jokinen; Mäkelä; Toivakka; Vapaavuori & Virkkunen. Lisäksi maininta kannustavuudesta työpoliittisena keinona: Heinonen; Jaskari; Jokinen; Katainen; Kataja; Kiuru; Lehti; Matikainen---Kallström; Mäkelä; Pelkonen; Vapaavuori, Virkkunen & Zyskowitz.

kansalaisilleen antaa, vaan menestymisen eetoksen juurruttamisesta kansalaisten sieluihin.

Menestymisen kääntöpuolena ovat ne, jotka eivät ole menestyneet. Menestymättömien hylkäämisestä ei kuitenkaan voida puhua, sillä useat kansanedustajat ilmaisevat eksplisiittisesti haluavansa pitää huolta heikoimmista⁴². Esimerkiksi kansanedustaja Markku Eestilä paikantaa oman kansanedustajapositionsa nimenomaan heikompien asian eteenpäin viejänä. Eestilä korostaa, että kokoomuksesta löytyy useita ”sosiaalipolitiikkoja”, ja etteivät kokoomuslaiset ole vain pääoman ja talouden asialla. Kansanedustaja Leena Harkimo puolestaan muistuttaa Jyrki Kataisen hallituksen parantaneen heikoimmassa asemassa olevien asemaa enemmän kuin aiemmat hallitukset. Harkimo viittaa hallituksen päätökseen korottaa vähimmäisetuuksien määrää⁴³.

Valtion hyvinvointivaltioellinen puoli on siis tärkeä kansanedustajille. Kansanedustajat pitävät itsestään selvänä, että valtio tarjoaa kansalaisilleen sellaiset sosiaaliset oikeudet, jotka mahdollistavat ihmisarvoisen elämän kansalaisen markkina---asemasta riippumatta. Toisaalta kansanedustajien esittämä ajatus hyvinvointivaltiosta kaikista heikoimpien auttajana ei ole täysin yhteensopiva suomalaiseen hyvinvointivaltioon perinteisesti liitetyn universalismin kanssa (Anttonen & Sipilä 2000). Esimerkiksi Arttu Saarinen, Suvi Salminen ja Harri Keränen (2014, 615) ovat tulkinneet aktiivisuusdiskurssin ja sosiaalisen universalismin liittoa hyvinkin kriittisesti. Heidän mukaansa aktiivisen kansalaisen diskurssi tarjoaa kahdenlaisia subjektipositioita: on omin voimin pärjääviä sekä niitä, jotka eivät pysty riippumattomuuteen. ”Vastuullisen kansalaissubjektin tehtäväksi tulee ylläpitää ’peruspalveluyhteiskuntaa’ niille, jotka eivät pysty huolehtimaan itsestään.” he päättävät.

⁴² Autto; Eestilä; Grahn---Laasonen; Harkimo; Jokinen; Katainen; Kataja; Kauma; Kiuru; Lauslahti; Matikainen---Kallström; Mäkinen; Männistö; Orpo; Palola; Vapaavuori & Vikman.

⁴³ Vähimmäisetuuksien parantaminen pitää sisällään toimeentulotuen perusosan 6 prosentin korotuksen ja yksinhuoltajien toimeentulon 10 prosentin korotuksen sekä työttömyysturvan peruspäivärahan ja työmarkkinatuen 100 euron kuukausittaisen korotuksen. Lisäksi puolison tulojen tarveharkinta poistettiin työmarkkinatuesta. Myös opintotuet sidottiin indeksiin. (Ks. Sosiaali--- ja terveysministeriö 2013.)

Kansanedustajat tarjoavat kansalaisille oikeastaan kolmenlaisia subjektipositioita suhteessa valtioon. Kaikkien kansalaisten saavutettavissa oleva ideaalikansalaisen vähimmäisvaatimus eli työ--- ja yrittäjyyskansalaisuus, johon valtio kannustaa kannustimin ja tarpeen tullen kädestä pitäen. Toisena mahdollisuutena on vain osalle kansalaisista avoinna oleva menestyjän positio. Menestymiseen eväiksi valtio tarjoaa mahdollisuuksien tasa---arvon ja vapauden, mutta loppu on kansalaisesta itsestään kiinni. Kolmantena positio on valtiollinen huolenpito niille, jotka eivät pärjää muuten. Palatakseni takaisin Liisa Björklundin (2008) kannustamisen formalisointiin valmentajavaltio antaa kansalaisilleen mahdollisuuden joko elättää itsensä työllä, menestyä tai turvautua valtiolliseen hyvinvointiin (5. *kannustajan intentioimat, kannustettavalle mahdolliset toimintavaihtoehdot*).

6.1.2. Yhteisöllinen olento

– – ihminen on tärkein. Ja niinku hänen yksilöllisyytensä huomioonottaminen. Sitten se, että pelkällä yksilöllisyydellä me ei pärjätä vaan sellasta yhteisöllisyyttä tarvitaan. Haluan tukea tätä yhteiskuntaa kasvamaan, yksilöt kasvaa, mutta osana yhteisön jäsenyyttä. (Risikko 8.10.2013.)

Sosiaali--- ja terveysministeri Paula Risikko torjuu asosiaalisen yksilökäsityksen toimittajan kysyessä häneltä uskooko hän yksilöön yhteiskunnan armoilla vai yhteiskuntaan yksilöiden armoilla. Kokoomuksen arvoksi yhteisöllisyyden nimeää eksplisiittisesti vain kansanedustaja Sanna Lauslahti, mutta vastuullisuuden yhteydessä useat korostavat vastuuta itsestä ja yhteisöstään. Nikolas Rosen mukaan uusliberaali hallinta operoi sosiaalisen alueen sijaan juuri yhteisöjen kautta. Hänen mukaansa amoraalisen markkinaretoriikan rinnalle on syntynyt yhteisökieli. Rosen mukaan hallinnan kieli lähestyy subjektiä ”moraalisena yksilönä, jolla on uudella tavalla asetettuja vastuullisuus--- ja velvollisuussiteitä – yksilö yhteisössään on sekä vastuussa itsestään, että tiettyjen läheisyyteen perustuvien tunnesiteiden alainen.” (Ks. Miller & Rose 2010, 129, 134.)

Yhteisöllisyys toteutuu kestäväällä tavalla vain silloin, kuin välitämme ja tunnemme vastuuta lähimmäisistä. Välittämistä ei voi ulkoistaa. Jokaisen tulee yksilötasolla kantaa tästä henkilökohtainen vastuunsa. Lähimmäisen auttaminen on jokaisen velvollisuus. Mitä tahdot toisten tekevän itsellesi, tee se myös heille. (Kokoomuksen periaateohjelma 2012.)

Vastuunkantaja---kansalaisen vastuulle kuuluu myös välittäminen lähimmäisistään. Kansanedustajat ovat yhä sitoutuneita valtion viimekätiseen rooliin kansalaistensa elämän edellytyksien turvaajana, mutta samalla huolenpito etsii paikkaansa valtiollisen ja yhteisöllisen välillä. Esimerkiksi pääministeri Jyrki Kataiselle heikoimmista välittäminen ja huolenpito merkitsevät niin julkista kuin yksityistä aktiviteettia. Yhtäältä valtio huolehtii heikoimmista tulonsiirroin ja palveluin, mutta toisaalta hän kuuluttaa niin sanotun ”kaveria ei jätetä” ---asenteen perään. Katainen kertoo suvussaan kulkevasta periaatteesta: ”tämmönen autetaan kaveria, että se ei ole aina yhteiskunnan homma auttaa kaikkia.” Pääministeri Kataisen lausunnossa vallitsee jännite valtiollisen hyvinvoinnin tuottamisen ja kommunitaristisen hyvinvointivaltio kritiikin välillä. Kommunitaristisen hyvinvointivaltiokritiikin mukaan hyvinvointivaltio kiihdyttää liberaalin yhteiskunnan vastuutonta individualismia (Haatanen 2000, 68).

Usealla kansanedustajalla yhteisön merkitys tulee esiin oman lapsuuden kautta⁴⁴. Erityisesti pienemmiltä paikkakunnilta lähtöisin olevat kansanedustajat korostavat lapsuuden kasvuyhteisönsä turvallisuutta ja arvoja.

Mulla on semmonen vahvuus, että olen saanut elää, varttua ja kasvaa aika selkeässä arvomaailmassa maaseudulla, ja sitten vasta opiskelun myötä vasta varsinaisesti tullu kaupunkilaiseksi. Joten niinku tämän suomalaisen yhteiskunnan jäsentely, hahmottaminen ja ehkä syvempi ymmärtäminen on mulle kokonaisuudessaan aika luontevaa. Mä oon syntyny kokolailla keskiluokkalaiseen kotiin, ja ja saanu hyvin perisuomalaisen kasvatuksen sekä kodin että koulun maailmasta, jossa sen ajan arvot heijastuvat luonnollisesti siinä kaikessa käytännöntyössä, joka reunustaa meidän elämänmuutoksiamme ja kehityksiä. (Kanerva 30.5.2012.)

Viitteitä on myös nostalgisesta kaipuusta menneisyyden yhteisöllisyyteen. Esimerkiksi

⁴⁴ Lapsuuden elinympäristö *yhteisönä*: Hemmilä; Häkämies; Jaskari; Kanerva; Katainen; Kiuru; Kopra; Kurvinen; Mäntymaa; Orpo; Risikko & Toivakka. Turvallinen ja onnellinen lapsuus: Holmlund; Jokinen; Kauma; Lauslahti; Palola; Pelkonen; Tolvanen & Vikman.

kansanedustajat Anne Holmlund ja Markku Mäntymaa ovat huolissaan siitä, etteivät kaikki lapset saa tänä päivänä riittävästi tukea ja hyvää kasvualustaa perheeltään. Mäntymaan mukaan kaikki pelit perheestä politiikkaan ovat joukkuepelejä, mutta hänen nuoruudessaan vallinnut joukkuehenki on kaikonnut. Myös tietynlainen, menneisyyden yhteisöllisyys loistaa poissaolollaan:

Väitän, että semmonen terve naapurihenki oli toinen. Muistan mun lapsuudessa, siellä ... se oli semmonen asevelikylä, jossa rintamalla tulleet kaverit sai tontteja ja rupes tekemään tupia. Siellä oli semmonen terve naapurivalvonta et siellä vähän katottiin noin yhteisvastuullisesti .. yhteisöllisesti vähän et mitä se naapurinkin muksu touhuaa ja tekee. Sitä ei oo enää tänä päivänä ja se on mun mielestä niinku huono puoli. (Mäntymaa 16.4.2013.)

Muutamit kansanedustajat herättelevät vanhempien vastuuta jälkikasvustaan. Siviilissä opettajana toiminut kansanedustaja Timo Heinonen kertoo nähneensä seitsemänvuotisen opettajanuransa aikana muutoksen siinä, miten vanhemmat suhtautuvat lapsiinsa. Hänen mukaansa vanhempien pitäisi osata ja uskaltaa asettaa rajoja lapsilleen; osata ja uskaltaa olla vanhempi. Myös kotikurin asema askarruttaa kansanedustajaa. Toisaalta Heinonen pohdiskelee nykyisen tilanteen johtuvan osin myös yhteiskunnallisesta murroksesta, ihmisten muuttamisesta pois kotiseudultaan. Toimittajan kysyessä ratkaisua tilanteeseen Heinonen mainitsee ajatuksen vanhemmuuskoulusta. Toinen opettajataustainen kansanedustaja Janne Sankelo ja entinen opetusministeri, nykyinen rivikansanedustaja Sari Sarkomaa niin ikään pitävät perheen tukea lapsen koulutyölle erittäin tärkeänä.

Kansanedustaja Timo Heinonen kantaa huolta myös tietynlaisten suurempien, yhteiskunnallisten moraaliyhteisöjen rappeutumisesta. Hänen mielestään on sinänsä harmi, että Suomen kaltaisessa maassa tarvittiin vanhuspalvelulain tapaisia erityislakeja takaamaan se, että ihmisistä huolehditaan. Hän ei kyseenalaistanut vanhuspalvelulakia sinänsä – mutta periaatteellisella tasolla pitää harmillisena, että niinkin itsestään selvää asiaa kuin vanhemmista ihmisistä huolenpitoa velvoitetaan laein. Heinonen pohdiskeleekin olisiko paikka arvokeskustelulle, jossa presidenttiäkin voitaisiin kaivata ravistelemaan suomalaisia välittämään toisistaan ja rakentamaan välittävämpää yhteiskuntaa.

Kalle Haatasen (2000) mukaan yhteisön ja yhteisöllisyyden merkitys voi ilmetä joko yksilön taustana tai politiikan tavoitteena. Kansanedustajat antavat yhteisölle merkitystä molemmissa tarkoituksissa. Turvallinen ja onnellinen koti ja lapsuus antavat kansalaiselle hyvän pohjan tulevaisuutta varten. Yhteisöllä on tärkeä merkitys kansalaisen sosialisoinnin kannalta. Vastaavasti yhteisöllisyyteen ja lähimmäisestä välittämiseen myös herätellään ja kehoitetaan. Kaiken kaikkiaan yhteisöllisyys merkityksellistyy yksityisellä alueella tapahtuvan huolenpidon kautta. Kansanedustajien haastatteluissa kommunitarismiin oleellisesti liittyvä ajatus yhteisön julkisen elämään osallistumisesta ei nouse esille lainkaan, vaan yhteisöllisyyden toteuttamisen areenana toimivat ainoastaan oma perhe ja välitön lähipiiri.

6.1.3. Oikeusajattelun eroosio

Kokoomus on ollut perinteisesti eniten niinku vapauden asialla. Eli lähtee siitä yksinkertaisesta kunnioittavasta faktasta, että jos meillä ei ole yksilönvapauksia ei meillä ole oikeastaan mitään. Tietysti siihen nivoutuu hyvin läheisesti vastuu itsestään ja lähimmäisistään – Ihmisellä pitää olla vahva omistusoikeus ja sitä pitää kunnioittaa erittäin, erittäin pitkälle, koska muuten ihmisillä ei ole halua solmia yhteiskuntasopimusta. (Lepomäki 3.9.2014.)

Kansanedustaja Elina Lepomäki on niitä harvoja kansanedustajia, joka tuo vapauden voimakkaasti esille haastattelussaan. Hän näkee vapauden ihmisen perustavanlaatuisena ominaisuutena, joka valtion tulisi taata mahdollisimman pitkälle. Haastattelussa Lepomäki toteaaakin lockelaisen poliittisen filosofian vaikuttavan hänen ajattelunsa taustalla. Samalla myös Lepomäellä vastuu on mukana vapauden täydentäjänä. Haastateltavista ainoastaan kansanedustajat Petteri Orpo, Mikael Palola ja Raija Vahasalo puhuvat haastattelussaan pelkästään yksilönvapaudesta ilman vastuuta tai velvollisuuksia. He eivät kuitenkaan pohdi vapauden käsitettä sen pitemmälle.

[Arvovalinta: oikeus vai velvollisuus?] Tänä päivänä velvollisuus. Ihmisillä on oikeuksia ja niistä pitää pitää huolta, mutta jos ihmiset eivät tee myös oman kansakuntansa eteen ja muitten ihmisten eteen jotakin, yhteiskunta ei selviä. (Sasi 18.12.2013.)

Vaikka konservatiiviset juuret omaavan oikeistopuolueen vastuullisuusretoriikka ei ole sinänsä yllättävää, kansanedustajien puheissa on viitteitä kommunitaristisen tradition piiristä nousuvasta ajatuksesta, jonka mukaan uusien oikeuksien laajentaminen pitäisi lopettaa (Etzioni 1993). Tai, kuten poliittinen filosofi David Selbourne esittää teoksessaan *Velvollisuuden periaate* (2005), että velvollisuudet ovat kokeneet rappion oikeuksia korostavassa modernissa yhteiskunnassa. Poliitiikkaan alun perin ihmisoikeuksia ja markkinataloutta sosialismilta ja suunnitelmataloudelta puolustamaan lähtenyt kansanedustaja Kimmo Sasi valitsee kuvaavasti oikeuksien ja velvollisuuksien väliltä ”tänä päivänä” velvollisuuden.

Jotenki mä niinku näen, että tää yhteiskunta on menny vähän niinku liikaa siihen suuntaan, että kysytään ja vaaditaan aina joltakin muulta jotakin, mutta ei olla itse valmiita niinku tekemään jotakin niinku tämän yhteisen hyvän edeksi ... eteen. (Kiuru 6.6.2012.)

Kansanedustajat Pauli Kiuru, Lasse Männistö ja Eero Lehti näkevät nyky---yhteiskunnan paikkana, jossa ihmiset eivät mieti mitä he itse voisivat tehdä itsensä ja muiden hyväksi, vaan odottavat muiden toimivan heidän hyväkseen. Lehden mukaan vallalla olevalla vastikkeettomalla saannilla on oma vaarallinen puolensa. Eestilän mukaan oikeuksien rinnalla pitäisi alkaa puhua vastuista. Hänen mukaansa esimerkiksi nuorilla on vastuu mennä työhön tai koulutukseen. Pelkällä vapaaehtoisuudella ja sen mukaan mikä tuntuu kivalta ei päästä hyvään lopputulokseen, vaan tarvitaan myös keppiä, Eestilä toteaa.

Kansanedustaja Timo Heinonen antaa konkreettisemman esimerkin liiallisesta oikeusajattelusta. Hän kertoo viestistä, jonka hänen kollegansa liikenne--- ja kuntaministeri Henna Virkkunen oli vastaanottanut. Huolestunut vanhempi oli lähestynyt ministeriä kysyäkseen oliko koulussa rikottu lakia, kun hänen 15---vuotias poikansa oli laitettu ulos hiihtämään ---15 pakkasessa. Tapaus jäi pohdittumaan Heinosta, sillä häntä huolestuttaa kehitys, jossa maalaisjärjen sijaan tämän kaltaisissa tilanteissa mietitään nyt ensisijaisesti sitä, onko joku rikkonut lakia. Toisena esimerkkinä Heinonen käyttää naapurien lasten asiallista komentamista rappukäytävässä tai pihalla. Hänen

mukaansa nykypäivänä usea reagoi tällaiseen toimintaan ajattelemalla, että kyseinen komentaja puuttuu perheen sisäisiin asioihin.

Kansanedustajat kuvaavat kansalaisten ja valtio suhdetta, jossa vastavuoroisten oikeuksien ja velvollisuuksien suhde on hämärtynyt. Valtio on tarjonnut kansalaisilleen liikaa oikeuksia ilman velvollisuuksia, mikä on johtanut kansalaisten passiivisuuteen. Ratkaisuksi esitetään velvollisuuksien arvonpalautusta. Kansalaisia halutaan uudelleen vastuullistaa vastuullisuusretoriikalla.

6.2. hteiskuntamentaliteetti

6.2.1. Liberaali vai konservatiivi?

Yhteensä 39 kansanedustajaa pyydetään valitsemaan vastinpariosuudessa joko liberaali tai konservatiivi. Tulokset jakaantuvat melko tasan: 14 kansanedustajaa pitää itseään liberaalina, 11 konservatiivina ja loput 14 jonakin siltä väliltä. Sinänsä liberaali-konservatiivi ---jako ei ole kovin oleellinen keskeisempien kokoomusarvojen kannalta: työtä, yrittäjyyttä, vastuullisuutta, mahdollisuuksien tasa---arvoa, kannustamista ja heikommista huolenpitoa pitävät arvossaan niin liberaalit kuin konservatiivit. Kokoomuksen sisäistä heterogeenisyyttä ei muutoinkaan koeta ongelmalliseksi kansanedustajien keskuudessa. Esimerkiksi pääministeri Jyrki Katainen toteaa kokoomuksen koostuvan niin liberaaleista, konservatiiveista, sosiaalista vastuuta korostavista, oman elämänsä taiteilijoista sekä eettisistä individualisteista. Kokoomuksesta puolueena piirtyy käsitys kokoavana voima, joka kerää yhteen erilaisia ihmisiä ja näkökulmia, joiden pohjalta yhteinen kanta sitten muodostetaan⁴⁵. Samalla

⁴⁵ Katainen; Kurvinen; Matikainen---Kallström; Männistö; Mäntymaa; Palola; Pelkonen; Tolvanen; Urpalainen; Vikman & Zyskowicz.

kokoomusta puolueena pidetään neutraalina toimijana, joka ajaa koko Suomen etua jonkin eturyhmän sijaan⁴⁶.

Konservatiiveiksi ilmoittautuneet poliisitaustaiset kansanedustajat Pertti Hemmilä, Markku Mäntymaa ja Kari Tolvanen sekä sosiaali- ja terveysministeri Paula Risikko haluavat yhä puhua koti, uskonto ja isänmaa ---arvokolmikosta kokoomuksen arvopohjan lähteenä. Isämaallisuutta tärkeänä arvona pitävät kansanedustajat Kalle Jokinen, Lenita Toivakka, Ben Zyskowicz sekä pääministeri Jyrki Katainen. Nuoremman sukupolven edustaja ja liberaaliksi ilmoittautunut Lasse Männistö pitää niin ikään kotia, uskontoa ja isänmaata tärkeinä kokoomuslaisina arvoina, joiden rinnalle on tullut myös uusia arvoja. Erityisesti kansainvälisyys ja suvaitsevaisuus nousevat tärkeiksi uusiksi arvoiksi⁴⁷.

6.2.2. enestymisen aakkoset

Mun väite suomalaisessa yhteiskunnassa on tällänen että me ollaan vähän niinku jääty stagnaation tilaan. Kukaan ei liiku mihinkään. – – Jos valtion toiminnalla ja näillä politiikkatoimilla pystyttäisiin esimerkiksi katsomaan niin että tämä virta lähtee liikkeelle, innostutaan kasvuun. Innostutaan vientiin, innostutaan työpaikkojen luomiseen Suomeen. Sillon mennään näihin mentaalikysymyksiin myöskin. Innostutaan löytämään sellaset arvot, jossa yrittäminen on hieno asia ja epäonnistuminen hyväksytään. Ollaan päästy jo pitkälle. (Jaskari 14.3.2012.)

Kansanedustajat pohtivat Suomen kykyä menestyä terapeutin diskurssin läpi: onko suomalaisilla tarvittavia ominaisuuksia, joita menestyminen vaatii? Erityisesti yrittäjäkansalaisen menestymisen esteet huolettavat kansanedustajia. Kansanedustajat Harri Jaskari, Jukka Kopra ja Eero Suutari toivovat, että epäonnistumisesta tulisi yhteiskunnallisesti hyväksyttävää. Heidän mukaansa tämä vaatii muutosta niin

⁴⁶ Eestilä; Jokinen; Katainen; Lauslahti; Matikainen---Kallström; Mäkinen; Sankelo; Suutari; Urpalainen & Vikman.

⁴⁷ Grahn---Laasonen; Jaskari; Kanerva; Katainen; Kiuru; Männistö; Orpo; Pelkonen; Stubb & Vikman.

asenteissa kuin institutionaalisissa järjestelyissä. Asenteiden tasolla pitäisi oppia hyväksymään epäonnistuminen ja arvostaa myös niitä yrittäjiä, jotka ovat erehtyneet (Jaskari, Korpa & Suutari). Yrittäjänä itse toimiva Eero Suutari toteaa kirjanneensa omiin liiketoimintasuunnitelmiin maininnan virheiden – toivon mukaan pienien – tekemisestä. ”Yrittämisen ja oppimisen kautta kehittyy tämä koko pallo oikeastaan”, hän jatkaa. Institutionaalisten järjestelmien kohdalla Kopra toivoo konkurssilainsäädännön kehittämistä ja Suutari henkilökohtaisen vararikon mahdollistamista.

Yrittäjyyteen myönteisemmin suhtautuvan kulttuurin lisäksi toivotaan myös muutoinkin positiivisempaa ilmapiiriä. Kansanedustaja Harri Jaskari toivoo innokkuudesta uutta arvoa vanhojen hyvien arvojen rinnalla. Hänen mukaansa uusilla positiivisilla arvoilla on mahdollista päästä pitkälle. Jaskari toivoo, että Suomessa uskallettaisiin tehdä samanlaisia rohkeita ratkaisuja kuin 1990-luvun laman aikana. Vaikka rahat olivat tiukalla, yritysten kasvua tuettiin investoimalla tutkimukseen ja tuotekehitykseen sekä luomalla yksinkertainen ja matalampi yritysverotus (Jaskari 14.3.2012). Jaskarin mukaan rakenteellisten säästöjen rinnalla pitäisi tehdä 1990-luvun laman tarjoaman esimerkin tapainen ”uskallusloikka”, joka saa ihmiset taas uskomaan kasvun mahdollisuuksiin. Myös kansanedustaja Markku Eestilä varoittaa vielä vuoden 2011 marraskuussa luomasta liian negatiivista kuvaa taloudesta, sillä taloudessa on kyse myös psykologiasta.

Jotkut kansanedustajat ovat havainneet suomalaisten suhtautuvan negatiivisesti joihinkin markkinatalouden keskeisimpiin elementteihin. Kansanedustaja Eero Lehti suuntaa katseensa Yhdysvaltoihin, jossa hänen mukaansa on aina suosittu kovaa työntekoa, korkeita ansaintoja ja vaurastumista. Lehden mukaan tuloterot eivät ole Yhdysvalloissa häiritseviä, vaan pikemminkin asia, jota yksilöt tavoittelevat. Lehden mukaan Suomen pitäisi ottaa oppia amerikkalaisten tavasta tehdä töitä. Hänen mukaansa amerikkalaiset tekevät vuosituloilla 20–30 prosenttia enemmän töitä kuin suomalaiset, vaikka palkkataso työtuntia kohden ei poikkea juuri tai lainkaan Suomen palkkatasosta. ”Ne [amerikkalaiset], jotka tekevät töitä, voivat tehdä sitä todella paljon, eikä sitä pidetä omituisena.” Lehti jatkaa. Kansanedustaja Marjo Matikainen---Kallströmin mielestä suomalaisten luonteessa on ”peruskateellinen ajattelutapa”. ”Olipa ala mikä

tahansa niin menestyjiähän meillä ammutaan.” hän kiteyttää. Kansanedustaja Timo Heinosen mukaan Suomessa taas vallitsee ajattelutapa, joka haluaa rangaista omistajuudesta.

6.3. Markkinat

6.3.1. Markkinamekanismi

– – isosossa kuvassa aloin seuraamaan politiikkaa sitten kun olin pankki--- ja rahoitusallalla töissä ja alko katsoon sitä, miten markkinat toimii ja mikä tässä maailmassa vaikuttaa mihinkin ja huomasi oikeastaan sen, että kaikki palautuu markkinoihin. Että sitä voidaan yrittää jotenkin ohjailla ja säädellä ja supistaa niinku ihmisten ja markkinoiden, mä nään niinku markkinat ja kansalaisyhteiskunnan samana asiana, sitä valtaa, mutta lopulta siinä epäonnistutaan. Aina markkinat syntyvät. (Lepomäki 3.9.2014.)

Kansanedustaja Elina Lepomäki puhuu vahvasti markkinatalouden puolesta. Hänen mukaansa loppujen lopuksi tärkeintä on elinvoimainen yksityinen sektori, jossa vapaaehtoisen kaupan kautta syntyy verotettavaa tuloa. Lepomäen puheessa rakentuu jännitteinen suhde markkinatalouden ja poliittisen päätöksenteon kautta luotujen sosiaalisten oikeuksien välille. Erilaiset verorahoin kustannettavat sosiaaliset tulonsiirrot ja ---palvelut, taloudellista toimintaa rajoittava sääntely sekä työntekijöiden sosiaaliset oikeudet haittaavat omalta osaltaan markkinoiden optimaalista toimintaa. Ratkaisuna tähän dilemmaan Lepomäki pitää julkisen sektorin supistamista, sääntelyn vähentämistä ja työmarkkinareformia.

Lepomäkeä astetta maltillisemmän kannan markkinamekanismin optimaalisuuteen ottavat ministeri Jan Vapaavuori ja kansanedustaja Ben Zyskowicz. Heidän mukaansa markkinoiden kautta ei voida ideaalilla tavalla ratkaista ja hallita sosiaalisia ja ympäristöön liittyviä kysymyksiä. Vapaavuori ja Zyskowicz korostavat vastuullisuutta myös markkinatalouden yhteydessä:

En kuulu kokoomuksen oikeistosiipeen, jos sillä tarkoitetaan tällaista markkinafundamentaalista asennoitumista, jota tänään ilmeisesti lähinnä kokoomusnuorista löytyy. En ole ikinä uskonut markkinoiden kaikkivoipaisuuteen. – – En ole sitä mieltä, että mitä vähemmän valtio toimillaan mihinkään osallistuu sitä parempi. Tai, että markkinat aina itse korjaavat omat virheensä. Kyllä markkinat varmaan itse viime kädessä korjaavat, mutta jättävät savuavia raunioita jälkeensä. Eli mä kannatan tällaista vastuullista markkinataloutta, jossa valtiolla on oma roolinsa – –. (Zyskowicz 5.11.2014.)

– – vapaa kilpailu luo talouteen dynamiikkaa ja kilpailun kautta pystytään saamaan parempaa laatua alemmilla hinnoilla. Mutta sitten on tietenkin selvää, että emme me mihinkään täysin vapaaseen kilpailuun myöskään usko, ja on selvää, että sosiaalisilla että ympäristöllisillä perusteilla pitää pystyä myös rajoittamaan kilpailua. Me uskotaan vastuulliseen markkinatalouteen, et se vastuuelementti on hyvin tärkeästi läsnä. (Vapaavuori 27.5.2014.)

Kansanedustajat mieltävät talouden ennemminkin arvojen toteuttamisen välineenä kuin itseisarvona. Haastatteluissa toimittaja kysyy viideltä kansanedustajalta talouden ja arvojen välistä suhdetta kokoomuslaisuudessa. Kansanedustajat Lasse Männistö, Mikael Palola, Kimmo Sasi ja Sofia Vikman ovat sitä mieltä, että talous on vain väline arvojen toteuttamiseen, joskin hyvin oleellinen ja tärkeä sellainen. Markku Mäntymaa pitää taloutta ja arvoja samanarvoisina, sillä mikään ei toimi ilman taloutta – ja toisaalta taloutta ei voi ylläpitää ilman omaa arvopohjaa.

Talous ei ole muuta kuin arvojen väline. Taloudessa ei ole itseisarvoa. Keino ja väline toteuttaa sitä mitä me haluamme. Mutta se täytyy sanoa, että talous on hirvittävän tehokas keino moneen päätökseen liittyvä taloudellinen aspekti. Montaa arvopohjaista ajatusta voidaan ohjata talouden välinein. Mä olen ehdottomasti sitä mieltä, että kokoomus on vieläkin arvopuolue. (Männistö 9.4.2013.)

6.3.2. Kuluttajana sosiaali- ja terveysmarkkinoilla

Kysymys markkinamekanismista ja kuluttajuudesta aktualisoituu sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisen kohdalla. Jyrki Kataisen hallitusohjelman yksi

suurimmista hankkeista on sosiaali--- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistus eli niin sanottu sote---uudistus, jonka tarkoituksena on taata yhdenvertaiset sosiaali--- ja terveyspalvelut kaikille ihmisille. Kokoomuksen keskeisimmät tavoitteet sote---uudistuksen suhteen ovat kansalaisten valinnanvapaus sekä yksityisen ja kolmannen sektorin mahdollisuus toimia sote---palveluiden tuottajina. Tarkoituksena on säilyttää kuntien ja valtion vastuu sosiaali--- ja terveyshuollon palveluiden järjestämisestä, mutta hyödyntää palveluiden tuottamisessa myös yksityistä ja kolmatta sektoria. (Esim. Kokoomus 15.10.2014.)

Yksityistäminen sanaa käytetään Suomessa aina väärin. Kukaan ei ole sosiaali--- ja terveyspuolella yksityistämässä mitään. On itsestään selvää, että julkisella vallalla, kunnilla ja valtiolla tai jatkossa sote---alueilla tulee säilymään vastuu siitä, että asianomaiset palvelut kansalaisille järjestetään. Kokonaan toinen asia on se, kuka ne tuottaa. Ja sen pitäisi olla tarkoituksenmukaisuuskysymys. (Vapaavuori 27.5.2014.)

Me kannatetaan sellaista yhteiskuntaa, jossa erilainen toiminta on kannattavaa. Ei pelkästään julkisen sektorin palvelutuotanto, vaan sen kanssa voi kilpailla myös yksityinen tai järjestöjen tuottama palvelutuotanto, koska me nähdään että terveen kilpailun kautta pystytään pääsemään ihmisten kannalta parempiin palveluihin, ja jos siihen vielä yhdistetään ihmisten oma vapaus valita minkälaisia palveluita ja mistä saa, niin myöskin ihminen itse on varmasti tyytyväisempi lopputulokseen, ja sitä kautta koko yhteiskunta voittaa. (Räty 16.12.2014.)

– – kokoomuksessa on ajateltu ja ajatellaan, että valinnanvapauden lisääminen on yksi ajatus, jolla kansalaisten palveluita voidaan parantaa myös sote---palveluissa. Toinen on tietenkin se, että kun on olemassa vaihtoehtoja, niin niissä toiset pärjäävät paremmin ja toiset huonommin ja sitten jäljelle jäävät ne, jotka ovat kansalaisten tarpeisiin parhaiten vastanneet. (Satonen 18.11.2014.)

Kansanedustajat haluavat soveltaa markkinalogiikkaa myös sosiaali--- ja terveydenhuollon palveluihin. He korostavat, että kyseessä ei ole ideologinen kannanotto palvelutuotannon yksityistämisen puolesta, vaan rationaalinen pyrkimys luoda paremmat palvelut ihmisille. Esko Kurvinen huomauttaa kategorisen yksityistämisen ja kategorisesti kunnan omana työnä tehdyn palvelutuotannon olevan kummankin pahasta. Hänen mukaansa yksityistämisestä ja julkisesti tuotetusta palvelusta pitää päättää tapauskohtaisesti kartoittaen kustannukset ja laatuksymykset.

Kansanedustaja Mikael Palolan mukaan terve kilpailu on palveluiden paras tae. Hän kuitenkin korostaa, ettei julkinen tai yksityinen sektori kumpikaan tuo sinällään autuutta. Palolan mukaan eri puolilla Suomea on kuitenkin saatu hyviä kokemuksia markkinoiden hyödyntämisessä palvelutuotannossa.

Sosiaali- ja terveysministeri Laura Rätty kannattaa niin ikään kilpailulogiikan soveltamista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden tuottamisessa. Hän korostaa, ettei se kuka tuottaa palvelut ole itseisarvo, vaan aina tapauskohtaisesti harkittava asia. Rätty on itse toiminut ennen kesällä 2014 alkanutta ministerinpestiään Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveyshuollon palveluista vastaavana apulaiskaupungin johtajana. Hän huomauttaa, että hänen virkakautensa aikana esimerkiksi lastensuojelun laitoshoidon ostaminen ulkopuolisilta palveluntuottajilta laski 60 prosentista 40 prosentin tietämiin. Lisäksi Rätty pitää tärkeänä sitä, että myös sosiaali- ja terveydenhuollon alalla on mahdollisuus tehdä työtä ja yrittää ilman pelkoa työn menettämisestä. Hän ei myöskään halua arvottaa yksityisen sektorin erilaisia palveluntuottajia – yksityisyrittäjiä, perheyriityksiä, suuria ja keskisuuria suomalaisia yrityksiä ja monikansallisia yrityksiä – keskenään.

Yrittäjätaustainen kansanedustaja Esko Kurvinen kertoo haluavansa puolustaa paikallisia sosiaali- ja terveydenhuollon alalla toimivia yrityksiä, joissa yrittäjät omilla kasvoillaan tulevat kuntalaisten eteen. Kurvisen mukaan paikallisten yritysten toiminnalla on luotava edellytykset toimia, vaikkei suoranainen suosiminen olekaan mahdollista. Pohjois-Savon vaalipiiristä valittu kansanedustaja Markku Eestilä puolestaan suhtautuu varauksella sosiaali- ja terveyshuollon palveluiden tuottamiseen yksityisten palveluntuottajien toimesta. Hänen mukaansa markkinamekanismi ei toimi ideaalisti kaikilla alueilla. Eestilä muistuttaa Suomen olevan pienen volyymin maa, jossa alueelliset erot ovat suuria. Eestilä mukaan julkisen sektorin painon tulee olla suurempi siellä, missä on vähän ihmisiä ja markkinamekanismin siellä, missä on enemmän ihmisiä. Toisaalta Eestilä korostaa, ettei hänen lausuntoaan pidä lukea julkisen sektorin tukemisena yksityisen kustannuksella – hänellekin tärkeintä ovat hyvät palvelut.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden järjestäminen kilpailulogiikan mukaan tarjoaa kansalaisille roolin kuluttajana. Kuluttajuus on taloudellinen konstruktio, joka perustuu

ajatukselle yksityisestä intressistä, ja kansalaisuus poliittinen konstruktio, joka samaistetaan ajatukseen yleisestä tai julkisesta intressistä. Kun sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaina ovat kansalaisten sijaan kuluttajat, suhde yksilön ja palvelun välillä muuttuu yksilölliseksi ja valinta epäpolitisoituu. Tästä huolimatta kuluttajakansalaisuuden kautta esitetään saavutettavan myös kollektiivista hyvää. Kärjekkäästi ilmaisten rahallensa vastinetta etsivä kuluttaja takaa palveluiden laadun ja tehokkaan tuottamisen toisin kuin omaa etuaan maksimoivat julkiset palveluntuottajat ja passiiviset sosiaalitukien vastaanottajat, jotka pyrkivät niin ikään maksimoimaan saatavansa. (Clarke et al. 2007, 2, 16. 30.)

Sosiaali- ja terveysministeri Laura Rätty haluaa ottaa mallia Ruotsin valinnanvapausmallista, jossa ihmiset voivat valita käyttävätkö yksityisiä vai julkisia palveluita. Julkinen sektori määrittelee kriteerit palveluille, ja raha seuraa ihmistä siihen palveluun, jonka hän valitsee. (Rätty 16.12.2014.) Kansanedustajien artikuloima kuluttajakansalaisuuden muoto on homo economicuksen kanssa yhteensopiva *valitsija*, eli henkilö joka haluaa ja kykenee valitsemaan juuri itselleen parhaimman vaihtoehdon (vrt. kuluttaja uhrina, hedonistina, kapinallisena, aktivistina tai identiteetin rakentajana). (Clarke et al. 2007, 2, 5.) Ministeri Laura Rätty myöntää, ettei kaikilla ole kykyä tai mahdollisuutta toimia rationaalisena valitsijana – mutta kieltää, että sen että se johtaisi esimerkiksi uhriuteen tai epätasa-arvoon:

Esimerkiksi Suomessa voisi hyvin tehdä niin, että jokaisella suomalaisella olisi se oma terveysasema, niin kuin meillä tälläkin hetkellä on, mutta ne jotka haluavat valita, he voisivat sitten myöskin valita toisin. Ja näinhän me tällä hetkellä tämä asia julkisen palveluiden sisällä toimiikin. Ei se lisää epätasa-arvoa, että kaikki saavat valita, mutta vain jotkut haluavat tai voivat valita. Mutta epätasa-arvoa lisää se, että kaikilla ei ole edes mahdollisuutta valita, niin kuin meillä tällä hetkellä on. (Rätty 16.12.2014.)

Kansanedustaja Arto Satosen mukaan valinnanvapaus koskee kaikkia. Hän käyttää esimerkkinä vanhusta, jolle annetaan palveluseteli. Satosen mukaan vanhus voi yhdessä läheistensä kanssa valita itselleen sen laitoksen, johon hakeutuu asumaan. Toimittajan kysymykseen Ruotsin satoja erilaisia hoitolaitoksia sisältävistä katalogeista ja niiden järkevyydestä Satonen vastaa niin ikään markkinalogiikkaan tukeutuen. Hän kertoo uskovansa, että raha seuraa potilasta ---malliin siirryttäessä ”kilpailu toimii siten, että

meille syntyy kyllä toimijoita, jotka auttaa siinä miten niitä valintoja kannattaa tehdä, ja helpottavat kansalaisten tehtävää vertailla näitä valittavia vaihtoehtoja keskenään.”

7. Johtopäätökset

Pro gradu ---tutkielmassani olen tarkastellut kokoomuksen kansanedustajien tuottamaa kansalaisuutta suhteessa kansalaisuuden kuusijakoon. Kansanedustajien kansalaisuuskäsityksien pohjalla on vahva käsitys kansalaisista omaa taloudellista etuaan tavoittelevina, rationaalisina homo economicuksina. Paikoin käsitys saattaa olla hyvinkin pessimistinen: homo economicus on taipuvainen valitsemaan vapaaehtoisesti joutenolon työnteon sijaan, mikäli se on vain mahdollista. Kansalaisuus hahmotetaan asosiaalisena homo economicuksena ainakin siinä mielessä, että yhteiskunnan institutionaalisia rakenteita peilataan ja pyritään järjestämään suhteessa tähän rationaaliseen valitsijaan.

Kansalaisuuden ensisijaiseksi muodoksi tarjotaan työ--- ja yrittäjäkansalaisuutta. Työkansalaisuudesta rakentuu tiukka velvollisuus kaikille, jotka ovat työkykyisiä ja työikäisiä. Vain työnteolla ja yrittämisellä kansalainen kykenee kantamaan vastuun itsestään ja läheisemmistään sekä maksamaan veroja. Työkansalaisuuden ohella kansalaisista kutsutaan esiin vastuullisuutta. Työkansalaisuus jo itsessään on tietysti vastuullisen kansalaisen tärkeä määre, mutta vastuullisuus merkitsee myös laajempaa vastuunottamista omasta elämästä. Vastuullisuudella on vahva yhteisöllinen merkitys: vastuu perheestä ja lähipiiristä.

Huomattavaa on, että työ--- ja yrittäjäkansalaisuuden lisäksi muut kansalaisuuden muodot keräävät vain muutamia huomioita, jos lainkaan. Esimerkiksi kansalaisuusteoreetikko Bryan S. Turner (2001) jakaa modernin kansalaisuuden kolmeen elementtiin: työhön, sotaan ja lisääntymiseen. Maanpuolustuskansalaisuudesta ei sinänsä puhu kukaan – esillä ovat ainoastaan maanpuolustuksen puitteet, kuten maanpuolustusmäärärahojen lisääminen sekä NATO---jäsenyyden turvallisuutta lisäävä vaikutus. Samoin hoivakansalaisuus jää vain muutaman kansanedustajan, lähinnä

naispuolisen, mainitsemaksi kansalaisuuden muodoksi. Postmodernimmat kansalaisuuden muodot, kuten kulttuurinen, ekologinen ja seksuaalinen kansalaisuus, ovat niin ikään hyvin marginaalisessa roolissa (esim. Kuusela 2006). Esimerkiksi sukupuolineutraalin avioliittolain myötä ajankohtainen seksuaalinen kansalaisuus ei nouse esiin haastatteluissa. Asiasta äänessä ovat vain muutamat lakialoitetta vastustavat kansanedustajat. Haastatteluissa ekologisesta kansalaisuudesta ja ympäristökriisistä syvempää huolta kantaa vain kansanedustaja Pertti Salolainen.

Kansalaisuuden pääasiallinen areena nivoutuu sekin yhteen työkansalaisen kanssa. Kansalaisen pitää joko työskennellä työntekijänä tai yrittäjänä työmarkkinoilla – tai työttömän tulee aktiivisesti pyrkiä työllistymään työmarkkinoille. Toisena kansalaisuuden areenana esitetään kodin ja perheen sekä lähipiirin muodostamaa yksityistä elämän aluetta. Yksityisen alueen hoiva ja välittäminen voivat mahdollisesti olla vaihtoehtoinen kansalaisuuden muoto työkansalaisuudella. Varsinaisen hoivakansalaisuuden sijaan kuitenkin tarjotaan työkansalaisuuden sekä yksityisen huolenpidon yhteensovittamista.

Mielenkiintoista on se, ettei kansalaisia sijoiteta kansalaisrepublikaanisessa hengessä lainkaan julkiselle alueelle. Poliitiikkaan ja yhteisiin asioihin osallistuminen eivät nouse esiin haastatteluissa. Päinvastoin esimerkiksi elinkeinoministeri Jan Vapaavuori kertoo ymmärtävänsä, etteivät eurovaalit kiinnosta kansalaisia. Kansanedustaja Sanni Grahn-Laasonen puolestaan vastaan toimittajan kysymykseen nuorten poliittisen kiinnostuksen kasvattamisesta, ettei nuorten tarvitse hänen mielestään olla kiinnostuneita politiikasta. Henkilöhistoriaosuuksissa useat kansanedustajat kertovat lähteneensä mukaan politiikkaan, koska ovat kiinnostuneita yhteisistä asioista ja vaikuttamisesta. Poliittista osallistumista ei kuitenkaan laajenneta koskemaan kansalaisia laajemmin. Kansanedustajien politiikkakäsitystä voisikin kuvailla liberaalin tradition mukaiseksi: politiikkaan voivat kaikki halutessaan osallistua, mutta minkäänlaista moraalista velvoitetta siihen ei ole (vrt. työkansalaisuus).

Kansalaisten ja valtion tämän hetkinen suhde koettaa monin tavoin kansalaisia passivoivaksi. Epäkannustava työpolitiikka ja raskas sääntely hidastavat työ- ja yrittäjäkansalaisten taloudellista toimeliaisuutta. Rakenteiden lisäksi myös valtiosta

itsestään haluttaan kannustavampi, terapeutinen valmentajavaltio, joka kannustaa kansalaisia yrittämään parhaimpansa. Osaa kansanedustajista huolestuttaa myös se, että kansalaisilla on liikaa oikeuksia ilman vastavuoroisia velvollisuuksia. Toisaalta kansanedustajat korostavat vahvasti heikommista huolenpitoa. Hyvinvointivaltion tarjoamia turvaverkkoja pidetään itsestään selvinä ja kyseenalaistamattomina.

Markkinoiden ja kansalaisten hyvinvoinnin välille paikannetaan vahva yhteys. Markkinat ovat jotakin johon on sopeuduttava sekä asia, josta kansalaiset voivat hyötyä. Ensinnäkin kansanedustajat asettavat tulevaisuuden hyvinvoinnin ehdoksi Suomen heikkenneen kilpailukyvyn korjaamisen. Tämä tarkoittaa sitä, että yrityksen markkinatilanne tulisi huomioida entistä paremmin joustavoittamalla palkkausta ja työehdoista sopimista. Sopimista halutaan vielä suuntaan, jossa kaksi rationaalista osapuolta solmivat olosuhteisiin sopivia sopimuksia ilman jäykkää valtiovaltaa. Lyhyellä tähtäimellä työkansalaiset joutuvat luopumaan saavutetuista oikeuksistaan, mutta pitemmällä tähtäimellä joustavammat työmarkkinat johtavat hyvinvointiin. Toisaalta markkinat näyttäytyvät myös yksinomaan positiivisena voimana. Markkinalogiikan ulottaminen sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamiseen yhdistetään parempiin palveluihin, joista hyötyvät – eivät vain yksittäiset kuluttajat – vaan koko yhteiskunta. Taitavaa taloudenpitoa pidetään myös tärkeänä keinona edistää tärkeitä, ei---taloudellisia arvoja.

Kansalaisille tarjotaan pääasiallisesti kolmenlaisia subjektipositioita, joista jokaisella on omanlainen suhde valtioon. Ensinnäkin ovat heikoimmat, eli ne jotka eivät kykene elättämään itseään ansiotyöllä. Heitä varten valtio tarjoaa viime sijaisen tukiverkon. Toiseksi on työkansalaisia, jotka elättävät itsensä työllä. Työssä olevia kansalaisia pyritään taloudellisesti kannustamaan työntekoon. Sen sijaan työelämän ulkopuolella olevia kansalaisia pyritään aktivoimaan virkamiesvetoisesti takaisin työhön. Kolmantena subjektipositiona on menestyjän positio. Menestyjiä kannustetaan menestykseen vapauksia lisäämällä. Lisäksi aineistossa nousee hyvinkin ambivalentti käsitys vastuullisuudesta. Yhtäältä ajetaan lisää vapauksia vastuullisille kansalaisille, ja toisaalta kannetaan huolta vastuullisuuden korroosiosta. Tätä voi tulkita niinkin, että kansalaiset jakautuvat kahtia vastuullisiin ja vastuuttomiin.

Kykyjen lisäksi kansalaissa tunnistetaan hyvin vähän muita eroja. Kansalaisista muodostuu aineiston perusteella kuva hyvin homogeenisenä joukkona. Kysymykset esimerkiksi eri kulttuuritaustoista, etnisyydestä ja seksuaalisuudesta eivät ole läsnä haastatteluissa. Pääasiallisesti kansalainen ymmärretään ruumiittomana, vaikka kansalaisuuden sukupuoli on esillä jonkin verran äitiyden yhteydessä. Naispuoliset kansanedustajat nostavat esiin äitiyden kustannuksiin ja lasten hoivaan liittyviä kysymyksiä. Kansanedustajat haluavat parantaa naisten työasemaa jakamalla äitiyden kustannuksia sekä helpottaa työkansalaisuuden ja hoivakansalaisuuden yhteensovittamista.

Yhteenvetona voi todeta, että kokoomuksen kansanedustajien tuottama kansalaisuus on hyvin linjassa aikaisempien suomalaista valtakunnan tason politiikkaa käsittelevien tutkimuksien kanssa. Sekä Liisa Björklundin ja Sari Sarlio---Siintolan (2012) että Arttu Saarisen, Suvi Salmenniemen ja Harri Keräsen (2014) tutkimuksissa suomalaisen politiikan ihannekansalaiseksi nousee aktiivinen kansalainen. Aktiiviseen kansalaiseen liitettiin sellaisia ominaisuuksia, kuten työtä tekevä, taloudellisesti tuottava, rationaalinen, itsestään ja läheisistään huolenpitävä sekä yhteisöllinen. Juuri samat ominaisuudet nousevat esiin myös omassa tutkimuksessani. Tietysti huomionarvoista on se, että kokoomus ensin valtiovarainministeripuolueena (2007–2011) ja sitten pääministeripuolueena (2011–2015) on ollut keskeisessä asemassa laatimassa aikaisemmissa tutkimuksissa analysoituja hallitusohjelmia ja muita poliittisia asiakirjoja. Siinä mielessä tutkimukseni tulos on erittäin johdonmukainen suhteessa näihin aikaisempiin tutkimustuloksiin.

Aktiivinen kansalaisuus näyttäytyy kokoomuksen kontekstissa yhtä ambivalenttina ideana kuin moderniksi hallinnan muodoksi vakiintuneessa kehittyneessä liberalismissa (ks. Dean 1999; Miller & Rose 2010; Rose 1999). Yhtäältä politiikkaa tehdään aktiivisille kansalaisille, ja toisaalta politiikalla tehdään aktiivisia kansalaisia. Toisin sanoen aktiivinen kansalaisuus hakee paikkaansa kansalaisuuden kuusijaon ensimmäisen ja toisen tason välillä.

Klassisten kansalaisuuskeskustelujen pohjalta luoma kansalaisuuden kuusijako toimi oivana analyttisenä työkaluna. Aineiston ryhmittely kuusijaon mukaan auttoi

erittelemään laajaa, jopa rönsyilevääkin haastatteluaineistoa tutkimuskysymykseni kannalta relevanttiin ja ei---relevanttiin ainekseen. Vaikka teorialähtöinen sisällönanalyysi valmiine kategorioineen ohjaakin analyysia voimakkaasti, tuloksena on monipuolinen ja kattava analyysi kokoomuksen tuottamasta kansalaisuudesta. Analyysia toteuttaessani suhtauduin alati kriittisesti metodiini, sillä en tiennyt etukäteen kuinka hyvin se oli sovellettavissa käytännön tutkimukseen. Tutkimuksen edetessä kuusijako osoittautui kuitenkin oivaksi työkaluksi aineiston analysoimisessa. Pro gradu ---tutkielmani pohjalta pidän kansalaisuuden kuusijakoa käyttökelpoisena analyttisenä työkaluna, jota voi hyväksikäyttää tutkimuksessa myös jatkossa. Sellaisenaan näen sen soveltuvan etupäässä vain poliittisten puolueiden ja muiden poliittisten toimijoiden tutkimiseen. Myös sen jatkokehittelyä voisi harkita.

7.1. eskustelu: suomalainen aktiivinen kansalaisuus muutoksessa?

Pro gradu ---tutkielmani tulokset vahvistavat siis osaltaan aiempia tutkimuksia ja kokoomuslainen kansalaisuus vaikuttaa istuvan osaksi suomalaista aktiivisen kansalaisen diskurssia, jonka muokkaamiseen ja uusintamiseen kaikki suuret puolueet ovat osallistuneet 1990---luvun lamasta lähtien ⁴⁸ . Lopuksi haluan pohdiskella tutkimustuloksieni valossa minkälaisia mahdollisia muutoksia tässä diskurssissa voisi olla tapahtumassa tulevaisuudessa.

Kokoomuksen kansanedustajien esiintuomat ajatukset työelämän joustoista ovat muodostumassa poliittisen kamppailun kohteeksi vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Kokoomuksen mukaan työelämän joustot ovat välttämättömiä tulevaisuuden hyvinvoinnin vuoksi. Kokoomuksen vaalikampanjoinnissa työelämän joustot ovat olleet hyvin näkyvässä osassa. Kokoomuksen puheenjohtaja Alexander Stubb on avoimesti kertonut, että työelämään tarvitaan nykyistä enemmän joustoja ja väliaikaista oikeutta

⁴⁸ Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe voisi olla suurien puolueiden kansalaisuuskäsityksien vertaileminen keskenään. Yhtäältä puolueet ovat kaikki yhdessä osallistuneet aktiivisen kansalaisuuskäsityksen edistämiseen, mutta toisaalta puolueilta löytyy kuitenkin yhä ideologisia eroja, jotka heijastuvat myös niiden kansalaisuuskäsityksiin.

sopia työajoista ja palkoista paikallisesti (ns. työnlinja). Kokoomus haluaa myös lyhentää ansiosidonnaisen työttömyysturvan kestoa (Ykkösaamu 7.3.2015). Samoin se haluaa pidentää työntekijän koeaikaa neljästä kuukaudesta puolen vuoteen (tai lyhyemmissä työsopimuksissa korkeintaan puolet sopimuksen pituudesta). Pitkäaikaistyötön pitää voida palkata määräaikaiseen työsuhteeseen ilman erityisiä perusteluja. (Kokoomus 2015b, 4–5; Kokoomuksen työlinja 8.3.2015.)

Kokoomuksen kilpakumppaneiden suhtautuminen joustoihin ja työntekijän sosiaalisiin oikeuksiin on huomattavasti varovaisempi. Gallup---johtaja keskusta mainitsee vaaliohjelmassaan yhdellä lauseella, että työmarkkinoita pitää uudistaa niin, että samaan aikaan vahvistetaan työntekijän turvaa ja lisätään työantajien joustoja (Keskusta 2015, 3). Muutoin puolue on ollut aiheesta varsin hiljaa. Perussuomalaiset haluavat pitää kiinni työehtosopimuksien yleissitovuudesta, mutta samalla haluavat joustavuuden parantamiseksi rohkaista paikallisen sopimisen lisäämiseen (Perussuomalaiset 2015, 3). Vasemmistopuolueet, sosialidemokraatit ja vasemmistoliitto, puolestaan ajavat työntekijöiden ehdoilla toteutettavia joustoja (Sosialidemokraatit 2015, 18; Vasemmistoliitto 2015, 7).

Seuraava vaalikausi tulee näyttämään mihin suuntaan Suomessa edetään työelämän joustojen suhteen. Jonkinlainen konsensus suomalaisen työn kilpailukyvyn parantamisesta vaikuttaisi vallitsevan tärkeimpien poliittisten pelurien kesken. Joustot sinänsä voidaan kuitenkin järjestää monin eri tavoin. Esimerkiksi Saksan mallin mukaisesti joustot voidaan toteuttaa pääasiassa työnantajien ja työntekijöiden välisellä sopimuksella. Tai vaihtoehtoisesti valtio voi näytellä omaa rooliaan työmarkkinoiden joustavoittamisessa Tanskan tapaan, jossa joustojen negatiivisia vaikutuksia työntekijöille kompensoidaan korkein sosiaalituin ja kattavin palveluin. Toisaalta teknologian kehittyminen ja työmarkkinoiden jatkuva murros tulevat tulevaisuudessa muokkaamaan työelämää mahdollisesti niin rajusti, että tulevaisuuden työelämän kysymyksenasettelut ovat täysin toiset kuin ne, joista poliitikot tällä hetkellä puhuvat.

Sosiaali--- ja terveysministeri Paula Risikon alulle paneman osallistavaa sosiaaliturvaa kehitelleen työryhmän työ jäi kaiken kaikkiaan hyvin vaatimattomaksi. Hankkeen puitteissa toteutettiin muutamia pilottikokeiluja, mutta lopulta työryhmä ei esittänyt

minkäänlaisia konkreettisia muutoksia sosiaaliturvaan. Samalla osallistava sosiaaliturva on ainakin toistaiseksi hävinnyt pois poliittisesta keskustelusta. Silti ei ole kuitenkaan sanottua, etteikö osallistava sosiaaliturva voisi tehdä paluutaan tulevaisuudessa. Ideana osallistava sosiaaliturva voi viedä moneen eri suuntaan: se voi tarkoittaa entistä tiukempaa rekommodifikaatiota, pyrkimystä toteuttaa tehokkaampia ja mielekkäämpiä aktivointitoimia työttömille tai jopa joidenkin sosiaalipolitiikan tutkijoiden esittämää ajatusta kansalaisuuden avaamisesta työn tuolle puolelle (esim. Beck 2000b; Suomessa esim. Koistinen 2014 & Hiilamo 2014.) Ajatuksena on, että maailmassa, jossa työtä ei riitä kaikille, kansalaisuuden tiukan työvelvoitteen voisi lunastaa myös työmarkkinoiden ulkopuolisella aktiivisuudella.

Aineistossa kansalaisia herätellään vastuullisuus--- ja yhteisöllisyysretoriikalla ottamaan vastuuta omasta toimeentulosta ja lähipiiristä. Vaikka aineistosta välittyy halu muuttaa kansalaisen ja valtion välistä suhdetta suuntaan, jossa kansalaiset kantaisivat suuremman vastuun elämästään, tietyt uusliberalistiseen logiikkaan liittyvät vastuullistamisen teknologiat loistavat poissaoloillaan. Haastatteluissa eivät ole millään lailla esillä sellaiset asiat kuin yksityinen vakuuttaminen ja yksityinen eläke--- tai muu säästämisen tai yksilöiden vastuu vanhuuden tai elintapasairauksien kustannuksista. (Ks. esim. Rose 1999; Isin 2004.) Esimerkiksi kansanedustaja Pia Kaumalta kysyttiin yleisökysymyksessä suoraan pitäisikö varakkaiden vanhuksien kantaa suurempi taloudellinen vastuu hoitokustannuksistaan. Kauma vastaa kantavansa huolta yksinäisistä vanhuksista. Aika tulee näyttämään, nousevatko vastaavanlaiset teknologiat vakavan poliittisen keskustelun kohteeksi julkisten menojen kasvaessa ja työikäisen väestön pienentyessä.

Lähdeluettelo

AINEISTO

Primaariaineisto

YLE:n Politiikkaradion Päivän kansanedustaja –sarja:

Autto, Heikki (5.10.11) areena.yle.fi/radio/1303316.

Eestilä, Markku (7.9.2011) areena.yle.fi/radio/1290051.

Grahn---Laasonen, Sanni (25.10.2011) areena.yle.fi/radio/1333848.

Harkimo, Leena (23.11.2011) areena.yle.fi/radio/1363746.

Heinonen, Timo (8.11.2011) areena.yle.fi/radio/1349351.

Hemmilä, Pertti (1.11.2011) areena.yle.fi/radio/1342597.

Holmlund, Anne (14.2.2012) areena.yle.fi/radio/1437965.

Häkämies, Jyri (22.2.2012) areena.yle.fi/radio/1445738.

Jaskari, Harri (14.3.2012) areena.yle.fi/radio/1471940.

Jokinen, Kalle (27.3.2012) areena.yle.fi/radio/1484454.

Kanerva, Ilkka (30.5.2012) areena.yle.fi/radio/1552443.

Katainen, Jyrki (2.4.2013) areena.yle.fi/radio/1859420.

Kataja, Sampsu (16.5.2012) areena.yle.fi/radio/1533270.

Kauma, Pia (22.5.2012) areena.yle.fi/radio/1534697.

Kiuru, Pauli (6.6.2012) areena.yle.fi/radio/1567390.

Kopra, Jukka (28.11.2012) areena.yle.fi/radio/1718776.

Kurvinen, Esko (10.10.2012) areena.yle.fi/radio/1684722.

Lauslahti, Sanna (30.1.2013) areena.yle.fi/radio/1817141.

Lehti, Eero (23.1.2013) areena.yle.fi/radio/1810794.

Lepomäki, Elina (3.9.2014) areena.yle.fi/radio/2344879.

Matikainen---Kallström, Marjo (16.1.2013) areena.yle.fi/radio/1803199.

Mäkelä, Outi (19.3.2013) areena.yle.fi/radio/1868112.

Mäkinen, Tapani (13.3.2013) areena.yle.fi/radio/1863023.

Männistö, Lasse (9.4.2013) areena.yle.fi/radio/1861782.

Mäntymaa, Markku (16.4.2013) areena.yle.fi/radio/1862135.

Orpo, Petteri (22.5.2013) areena.yle.fi/radio/1892074.

Palola, Mikael (17.9.2013) areena.yle.fi/radio/2373583.

Pelkonen, Jaana (12.6.2013) areena.yle.fi/radio/1928776.

Ravi, Pekka (1.10.2013) areena.yle.fi/radio/2031196.

Risikko, Paula (8.10.2013) areena.yle.fi/radio/2031326.

Räty, Laura (16.12.2014) areena.yle.fi/radio/2504715.

Salolainen, Pertti (13.11.2013) areena.yle.fi/radio/2068672.

Sankelo, Janne (4.12.2013) areena.yle.fi/radio/2081121.

Sarkomaa, Sari (27.11.2013) areena.yle.fi/radio/2068930.

Sasi, Kimmo (18.12.2013) areena.yle.fi/radio/2089469.

Satonen, Arto (18.11.2014) areena.yle.fi/radio/2450233.

Stubb, Alexander (28.1.2014) areena.yle.fi/radio/2128878.

Suutari, Eero (19.3.2014) areena.yle.fi/radio/2195682.

Toivakka, Lenita (18.3.2014) areena.yle.fi/radio/2195124.

Tolvanen, Kari (22.1.2014) areena.yle.fi/radio/2121852.

Urpalainen, Anu (20.4.2014) areena.yle.fi/radio/2238413.

Vahasalo, Raija (3.6.2014) areena.yle.fi/radio/2283260.

Vapaavuori, Jan (27.5.2014) areena.yle.fi/radio/2272428.

Vikman, Sofia (10.9.2014) areena.yle.fi/radio/2363085.

Virkkunen, Henna (11.3.2014) areena.yle.fi/radio/2185890.

Virolainen, Anne---Mari (17.6.2014) areena.yle.fi/radio/2295091.

Wallinheimo, Sinuhe (1.10.2014) areena.yle.fi/radio/2386087.

Zyskowicz, Ben (5.11.2014) areena.yle.fi/radio/2418225.

Sekundäärinen aineisto

Kokoomus (2012) Kokoomuksen periaateohjelma.
www.kokoomus.fi/periaateohjelma/#lukuyksi. Haettu 5.2.2015.

Kokoomus (2015a) Kokoomuksen eduskuntaryhmännormi talkoot: Järkevämmillä normeilla työtä ja talouskasvua. www.kokoomus.fi/assets/normipaperi.pdf. Haettu 24.2.2015.

Kokoomus (2015b) Korjausliike. Strateginen hallitusohjelma.
www.kokoomus.fi/assets/Kokoomuksen_strateginen_hallitusohjelma.pdf. Haettu 24.2.2015.

Sosiaali--- ja terveysministeriö (2014) Osallistava sosiaaliturva: Työryhmän väliraportti. Helsinki: Sosiaali--- ja terveysministeriö.

Valtioneuvosto (2011) Avoin, oikeudenmukainen ja rohkea Suomi. Jyrki Kataisen hallituksen hallitusohjelma.

Valtioneuvosto (2014) Suomi uuteen nousuun. Kasvua ja työllisyyttä. Alexander Stubbin hallituksen hallitusohjelma.

KIRJALLISUUS

Aristoteles (1991) *Politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Tampere: Vastapaino.

Barbalet, J.M. (1993) Citizenship, Class Inequality and Resentment. Teoksessa Bryan S. Turner (toim.) *Citizenship and Social Theory*. Lontoo: SAGE, 36–56.

Beck, Ulrich (2000a) *The Brave New World of Work*. Cambridge: Polity Press.

Beck, Ulrich (2000b) Työyhteiskunnan tuolla puolen. Teoksessa Eija Nurmi (toim.) *Sosiaalipolitiikan lukemisto*. Helsinki, Gaudeamus, 155–168.

Beck, Ulrich & Beck---Gernsheim (2002) *Individualization*. Lontoo: Sage.

Byrne, David (1999) *Social exclusion*. Buckingham: Open University Press.

Björklund, Liisa (2008) *Kannustaminen ja moraali: Kannustamisen idea suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa 1900---luvulta alkaen*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Björklund, Liisa & Airio, Ilpo (2009) Moraali ja kannustinrakenteen muutos: Miten kannustamisesta tuli suomalaisen hyvinvointipolitiikan valtavirtaa. Teoksessa Johannes Kananen & Juho Saari (toim.) *Ajatuksen voima: Ideat hyvinvointivaltion uudistamisessa*. Jyväskylä: [SoPhi] & Minerva, 153–184.

Björklund, Liisa & Sarlio---Siintola, Sari (2010) Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Heikki Hiilamo & Juho Saari (toim.) *Hyvinvoinnin uusi politiikka: johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin*. Helsinki: Diakonia---ammattikorkeakoulu, 37–70

Clarke, John (2005) New Labour's citizens: activated, empowered, responsabilized, abandoned? *Critical Social Policy* 25(4), 447–463.

Clarke, John; Newsman, Janet; Smith, Nick; Vidler, Elizabeth & Westmarland, Louise (2007) *Creating Citizen---Consumers: Changing Publics and Changing Public Services*. Lontoo: Sage.

Clarke, John; Coll, Kathleen; Dagnino, Evelina & Neveu, Catherine (2014) *Disputing Citizenship*. Bristol: Policy Press.

Culpitt, Ian (1992) *Welfare and Citizenship: Beyond the Crisis of the Welfare State?* Lontoo: SAGE.

Dagger, Richard (2002) Republican Citizenship. Teoksessa Engin F. Isin & Bryan S. Turner (toim.) *Handbook of Citizenship Studies*. Lontoo: SAGE, 145–158.

Dean, Mitchell (1999) *Governmentality: Power and Rule in Modern Society*. Lontoo: SAGE.

Delanty, Gerard (2000) *Citizenship in a global age: Society, culture, politics*. Buckingham: Open University Press.

Delanty, Gerard (2002) Communitarianism and Citizenship. Teoksessa Engin F. Isin & Bryan S. Turner (toim.) *Handbook of Citizenship Studies*. Lontoo: SAGE, 159–174.

Dwyer, Peter (2004) *Understanding Social Citizenship: Themes and perspectives for policy and practice*. Bristol: The Policy Press.

Esping---Andersen, Gøsta (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Etzioni, Amitai (1995) *The spirit of community: rights, responsibilities and communitarian agenda*. Lontoo: Fontana Press.

Fraser, Nancy & Gordon, Linda (1998) Contract versus Charity: Why is There No Social Citizenship in the United States? Teoksessa Gershon Shafir (toim.) *The Citizenship Debates: A Reader*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 111–127.

Gordon, Colin (1991) Governmental Rationality: An Introduction. Teoksessa Graham Burchell, Graham Colin & Peter Miller (toim.) *The Foucault Effect: Studies in Governmental Rationality*. Chicago: University of Chicago Press, 1–52.

Gylling, Heta Alexandra (2002) Yksilö vai yhteisö: 1900---luvun loppupuolen angloamerikkalaisen yhteiskuntafilosofian kiistakysymys. Teoksessa Ilkka Niiniluoto & Esa Saarinen (toim.) *Nykyajan filosofia*. Juva: WSOY, 437–474.

Haatanen, Kalle (2000) *Yhteisöllisyyden paradoksit*. Väitöskirja. Helsinki: Sosiaalipolitiikan laitos.

Haavisto, Ilkka & Kiljunen, Pentti (2013) Puolueiden äänestäjiä yhdistävät ja erottavat tekijät. Teoksessa Apunen, Matti et al. (2013) *Politiikan sekahaku – mitkä asiat yhdistävät ja erottavat puolueita?* Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.

Harvey, David (2008) *Uusliberalismin lyhyt historia*. Tampere: Vastapaino.

Hautamäki, Antti (1996) Individualismi on humanismia. Teoksessa Antti Hautamäki, Eerik Lagerspetz, Juha Sihvola, Juha Siltala & Jarmo Tarkki (toim.) *Yksilö modernin murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 13–62.

Heater, Derek (1999) *What is Citizenship?* Cambridge: Polity Press.

Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.) (2006) *Uusi jako: Kuinka Suomesta tuli kilpailuyhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus.

Hiilamo, Heikki (2014) Voisiko osallistava sosiaaliturva lisätä osallisuutta? *Yhteiskuntapolitiikka* 79:1, 82–86.

Hiilamo, Heikki (2010) Pitkäaikaistyöttömän sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa Heikki Hiilamo & Juho Saari (toim.) *Hyvinvoinnin uusi politiikka: Johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin*. Helsinki: Diakonia---ammattikorkeakoulu, 265–288.

Hindess, Barry (1993) Citizenship in the Modern West. Teoksessa Bryan S. Turner (toim.) *Citizenship and Social Theory*. Lontoo: SAGE 19–35.

Hindmoor, Andrew (2010) Rational Choice. Teoksessa David Marsh & Gerry Stoker (toim.) *Theory and Method in Political Science*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 42–59.

Hobbes, Thomas (1999) *Leviathan eli, Kirkollisen ja valtiollisen yhteiskunnan aines, muoto ja valta*. Tampere: Vastapaino.

Isin, Engin (2004) The Neurotic Citizenship. *Citizenship Studies*, 8:3, 217–235.

Isin, Engin F. & Wood, Patricia K. (1999) *Citizenship & Identity*. Lontoo: SAGE.

Johansson, Jan (2010) Kansalaisuus ja yhteiskunnallinen yhteisö: T.H. Marshallin ja Talcott Parsonsin perintö nykyaikaiselle kansalaisuustutkimukselle. Väitöskirja. Helsinki: Yliopistopaino.

Johansson, Håkan & Hvinden, Bjørn (2007a) Opening citizenship: why do we need a new understanding of social citizenship? Teoksessa Bjørn Hvinden & Håkan Johansson (toim.) *Citizenship in Nordic Welfare States: Dynamics of choice, duties and participation in a changing Europe*. Lontoo: Routledge, 3–17.

Johansson, Håkan & Hvinden, Bjørn (2007b) What do we mean by active citizenship? Teoksessa Bjørn Hvinden & Håkan Johansson (toim.) *Citizenship in Nordic Welfare States: Dynamics of choice, duties and participation in a changing Europe*. Lontoo: Routledge, 32–49.

Julkunen, Raija (2002). Timanttejakin parempi ystävä? Hyvinvointivaltion murroksen sukupuolittuneet seuraukset. Teoksessa Anne Maria Holli, Terhi Saarikoski ja Elina Sana (toim. 2002). *Tasa---arvopolitiikan haasteet*. Helsinki: WSOY, 32–49.

Julkunen, Raija (2006) *Kuka vastaa?: Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Helsinki: STAKES.

Julkunen, Raija & Saari, Juho (2013) Hyvinvointivaltio reformointi – Paul Piersonin institutionalismi. Teoksessa Juho Saari, Sakari Taipale & Sakari Kainulainen (toim.) *Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita*. Helsinki: Diakonia---ammattikorkeakoulu, 307–326.

Kantola, Anu (2006) Suomea trimmaamassa: suomalaisen kilpailuvaltion sanastot. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva Luhtakallio (toim.) *Uusi jako: Miten Suomesta tuli kilpailukyky---yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 156–178.

Kartal, Filiz (2001–2002) Liberal and Republican Conceptualizations of Citizenship: A Theoretical Inquiry. *Turkish Public Administration Annual vol. 27–28*, 101–130.

Kettunen, Pauli (2006) *Globalisaatio ja kansallinen me*. Tampere: Vastapaino.

Koistinen, Pertti (2014) *Työ, työvoima & politiikka*. Tampere: Vastapaino.

Kuusela, Pekka (2006) Kansalaisuus, modernisaatio ja globaali aika. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) *Kansalaisuuden ääriiivoja: Hallinta ja muodonmuutos myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino, 26–52.

Kuusela, Pekka & Saastamoinen, Mikko (2006a) Kansalaisuuden ulottuvuudet. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) *Kansalaisuuden ääriiivoja: Hallinta ja muodonmuutos myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino, 9–25.

Kuusela, Pekka & Saastamoinen, Mikko (2006b) Kohti myöhäismodernin kansalaisuuden haasteita. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) *Kansalaisuuden ääriiivoja: Hallinta ja muodonmuutos myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino, 137–149.

- Kymlicka, Will (1995) *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. Oxford: Clarendon Press.
- Lister, Ruth (1997) *Citizenship: Feminist perspective*. Basingstoke: Macmillian.
- Locke, John (1995) *Tutkielma hallitusvallasta*. Helsinki: Gaudeamus. Suomennos Mikko Yrjönsuuri.
- MacIntyre, Alasdair (2004) *Hyveiden jäljillä: Moraaliteoreettinen tutkimus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Marshall, T. H. (1965) *The Right to Welfare and Other Essays*. Lontoo: Heinemann Educational Books.
- Marshall, T.H. (1998) Citizenship and Social Class. Teoksessa Gershon Shafir (toim.) *The Citizenship Debates: A Reader*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 93–111.
- Masso, Iivi Anna (2005) Yksilöllisyys, identiteetti ja oikeudet: Feminismin suhde poliittiseen liberalistiseen humanismiin. Teoksessa Johanna Oksala & Laura Werner (toim.) *Feministinen filosofia*. Helsinki: Gaudeamus, 128–142.
- Mickelsson, Rauli (1999) *Samanlaiset ja erilaiset puolueet*. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto.
- Mickelsson, Rauli (2007) *Suomen puolueet*. Tampere: Vastapaino.
- Miller, David (2000) *Citizenship and National Identity*. Cambridge: Polity Press.
- Miller, Peter & Rose, Nikolas (2010) *Miten meitä hallitaan?* Tampere: Vastapaino.
- Moisio, Sami (2003) *Geopoliittinen kamppailu Suomen EU---jäsenyydestä*. Turku: Turun Yliopisto.
- Nurminen, Eija (toim.) (2000) *Sosiaalipolitiikan lukemisto*. Helsinki: Palmenia.
- Oldfield, Adrian (1998) Citizenship and Community: Civic Republicanism and the Modern West. Teoksessa Gershon Shafir (toim.) *The Citizenship Debates: A Reader*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 75–89.
- Óskardóttir, Stefanía (2007) From active states to active citizenship? The impact of economic openness and transnational governance. Teoksessa Bjørn Hvinden & Håkan Johansson (toim.) *Citizenship in Nordic Welfare States: Dynamics of choice, duties and participation in a changing Europe*. Lontoo: Routledge, 18–31.
- Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti (2008) *Politiikan perusteet*. Porvoo: WSOY.
- Pateman, Carole (1988) *The Sexual Contract*. Cambridge: Polity Press.

- Pulkkinen, Tuija (1998) *Postmoderni politiikan filosofia*. Väitöskirja. Helsinki: Gaudeamus.
- Rahkonen, Keijo (2000) "Kolmannen tien" sosiaalipolitiikasta. Teoksessa Eija Nurmi (toim.) *Sosiaalipolitiikan lukemisto*. Helsinki, Gaudeamus, 65–88.
- Rawls, John (2007) *Kansojen oikeus: Julkisen järjen puolustus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rose, Nikolas (1998) *Inventing our selves: Psychology, Power, and Personhood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, Nikolas (1999) *Powers of Freedom: Reframing political thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, Nikolas (2000a) Community, Citizenship, and the Third Way. *American Behavioral Scientist*, 43:9, 1395–1411.
- Rose, Nikolas (2000b) Vapauden ja vallan välissä: hyveen hallinta vapaassa yhteiskunnassa. Teoksessa Eija Nurmi (toim.) *Sosiaalipolitiikan lukemisto*. Helsinki, Gaudeamus, 304–350.
- Saari, Juho (2013) Sosiaaliset oikeudet kapitalistisessa yhteiskunnassa: T.H. Marshallin kansalaisuusteoria. Teoksessa Juho Saari, Sakari Taipale & Sakari Kainulainen (toim.) *Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita*. Helsinki: Diakonia---ammattikorkeakoulu, 283–304.
- Saari, Juho, Taipale, Sakari & Kainulainen, Sakari (toim.) (2013) *Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita*. Helsinki: Diakonia---ammattikorkeakoulu.
- Saarinen, Arttu; Salmenniemi, Suvi & Keränen, Harri (2014) Hyvinvointivaltiosta hyvinvoivaan valtioon: Hyvinvointi ja kansalaisuus suomalaisessa poliittisessa diskurssissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 79(6), 605–618.
- Saastamoinen, Mikko (2006) Riskitodellisuus ja aktiivisen kansalaisuuden ihanne. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) *Kansalaisuuden ääriviivoja: Hallinta ja muodonmuutos myöhäismodernilla ajalla*. Helsinki: Yliopistopaino, 53–84.
- Saastamoinen, Mikko (2010) Aktiivisen kansalaisuuden vastatulkintoja: Neuroottinen ja hylätty kansalaisuus. Teoksessa Jani Kaisto & Miikka Pyykkönen (toim.) *Hallintavalta: Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus, 230–253.
- Saunders, Peter (1993) Citizenship in a Liberal Society. Teoksessa Bryan S. Turner (toim.) *Citizenship and Social Theory*. Lontoo: SAGE, 57–90.
- Selbourne, David (2005) *Velvollisuuden periaate*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Selkälä, Arto (2013) *Kansalaisuuden hallinta suomalaisessa sosiaali---ja terveyspolitiikassa*. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Schuck, Peter H. (2002) Liberal Citizenship. Teoksessa Engin F. Isin & Bryan S. Turner (toim.) *Handbook of Citizenship Studies*. Lontoo: SAGE, 131–144.

Sihvola, Juha (1994). *Hyvän elämän politiikka: Näkökulmia Aristoteleen poliittiseen filosofiaan*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Sihvola, Juha (1996) Yksilö, yhteisö ja hyvä elämä: Aristotelismi ja suomalainen arvokeskustelu. Teoksessa Antti Hautamäki, Eerik Lagerspetz, Juha Sihvola, Juha Siltala & Jarmo Tarkki (toim.) *Yksilö modernin murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 63–116.

Squires, Judith (2008) Negotiating Equality and Diversity in Britain: Towards a Differentiated Citizenship? Teoksessa Birte Seem & Judith Squires (toim.) *Contesting Citizenship*. Oxon: Routledge, 129–157.

Tarkki, Jarmo (1996) Yksilöiden oikeus itsemääräämiseen. Teoksessa Antti Hautamäki, Eerik Lagerspetz, Juha Sihvola, Juha Siltala & Jarmo Tarkki (toim.) *Yksilö modernin murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 205–243.

Taylor, Charles (1995) *Autenttisuuden etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turner, Bryan S. (1993) Contemporary Problems in the Theory of Citizenship. Teoksessa Bryan S. Turner (toim.) *Citizenship and Social Theory*. Lontoo: SAGE, 1–18.

Turner, Bryan S. (2001) The erosion of citizenship. *The British Journal of Sociology* 52(2), 189–209.

Vuori, Jaana (2004) Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Ilana Aalto ja Jani Kolehmainen (toim.) *Isäkirja: Mies, vanhemmuus ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 29–64.

Wiberg, Matti (1984) Thomas Hobbes. Teoksessa Jukka Kanerva (toim.) *Politiikan teorian klassikoita*. Helsinki: Gaudeamus, 72–91.

Yrjönsuuri, Mikko (1995) Esipuhe teokseen John Locke: Tutkielma hallitusvallasta. Helsinki: Gaudeamus.

MUUT LÄHTEET

Aamulehti (15.6.2014) Stubbin yllättävä ydinviesti: Positiivisuus!
www.aamulehti.fi/Kotimaa/1194907321272/artikkeli/stubbin+yllattava+ydinviesti+p ositiivisuus.html. Haettu 15.3.2015.

Findikaattori (2014) Lasten kotihoidon tukea saaneet. www.findikaattori.fi/fi/111. Haettu 3.2.2015.

Grahn---Laasonen, Sanni (2015) Normitalkoot. sannigrahnlaasonen.fi/tag/normitalkoot/. Haettu 6.2.2015.

Helsingin kokoomus (29.1.2015) Ministeri Orpo: Sääntely rapistaa pienpanimoiden toimintaedellytyksiä. www.helsinginkokoomus.fi/ministeri---orpo---saantely---rapistaa---pienpanimoiden---toimintaedellytyksia/. Haettu 6.2.2015.

Helsingin Sanomat (22.8.2012) Katainen: Vaalitaktikointiin ei kannata sortua gallupeista huolimatta. www.hs.fi/politiikka/a1305594604699. Haettu 4.3.2015.

Helsingin Sanomat (25.8.2013) Onko tässä historian huonoin hallitus? www.hs.fi/kotimaa/a1377318620645. Haettu 10.4.2015.

Helsingin Sanomat (18.8.2014) Kokoomus repii kaulaa – perussuomalaisten kannatus alhaisimmillaan kahteen vuoteen. www.hs.fi/kotimaa/a1408247044769. Haettu 4.3.2015.

Helsingin Sanomat (21.11.2014) Keskustan Sipilä huimasta gallup---noususta: Ei mikään ”hokkuspokkustemppu”. www.hs.fi/politiikka/a1416541910266. Haettu 4.3.2015.

Helsingin Sanomat (25.11.2014) Stubb arvosteli omaa hallitustaan: ”Olemme saaneet liian vähän aikaan.” www.hs.fi/politiikka/a1416890148848. Haettu 5.3.2015.

Helsingin Sanomat (1.2.2015) Hallitus päätti: kotihoidon tuen ja subjektiivisen päivähoidon muutokset perutetaan. www.hs.fi/politiikka/a1422760430958. Haettu 5.3.2015.

Helsingin Sanomat (14.3.2015) Stubb: Pääministerin olisi sitouduttava koko vaalikaudeksi. www.hs.fi/politiikka/a1426301283064. Haettu 10.4.2015.

Iltaalehti (7.2.2015) IL---kysely: Keskustan nousu pysähtyi. www.iltalehti.fi/uutiset/2015020719157152_uu.shtml. Haettu 4.3.2015.

Iltaalehti (4.4.2015) Suomalaisten suosikkipääministeri on Lipponen. www.iltalehti.fi/uutiset/2015040419451865_uu.shtml. Haettu 4.4.2015.

Katsomo (14.3.2009) Kataisen Obama---tyyli. www.katsomo.fi/?proglid=10183. Haettu 4.3.2015.

Kela (2014) Kotihoidontuki. www.kela.fi/vanhempainvapaan---jalkeen_kotihoidon---tuki. Haettu 3.2.2015.

Keskusta (2015) Suomi kuntoon. Eduskuntavaaliohjelma.

Kokoomus (12.4.2012) Katainen: Luottamusta ja hyvinvointia. www.kokoomus.fi/uutiset/katainen---luottamusta---hyvinvointia---ja---kasvua/. Haettu 4.3.2015.

Kokoomus (12.2.2013) Pääministeri Jyrki Kataisen ilmoitus eduskunnalle hallituksen politiikasta vuonna 2013. www.kokoomus.fi/uutiset/paaministeri---jyrki---kataisen---ilmoitus---eduskunnalle---hallituksen---politiikasta---vuonna---2013/. Haettu 4.5.2015.

Kokoomus (19.6.2013) Jyrki Katainen: Eurooppalaiset valtiot ovat syvien haasteiden edessä. www.kokoomus.fi/jyrkin---paivakirja/katainen---eurooppalaiset---valtiot---ovat---syvien---haasteiden---edessa/. Haettu 4.3.2015.

Kokoomus (3.12.2013) Petteri Orpo: Suomi nousuun sääntelyä purkamalla. www.kokoomus.fi/uutiset/suomi---nousuun---saantelya---purkamalla/. Haettu 6.2.2015.

Kokoomus (7.8.2014) Heikki Autto: Kaupanalaa voidaan auttaa sääntelyä vähentämällä. www.kokoomus.fi/uutiset/heikki---autto---kaupan---alaa---voidaan---auttaa---saantelya---vahentamalla/. Haettu 6.2.2015.

Kokoomus (15.10.2014) Kokoomus sote---uudistuksesta: Ihmisen on oltava palveluiden keskiössä. www.kokoomus.fi/uutiset/kokoomus---sote---uudistuksesta---ihmisen---on---oltava---palveluiden---keskiossa/. Haettu 3.3.2015.

Kokoomus (8.3.2015) Kokoomuksen työlista. Puolueenpuheenjohtaja Alexander Stubbin puhe kokoomuksen vaaliristeilyllä. www.kokoomus.fi/uutiset/kokoomuksen---tyolista/. Haettu 12.3.2015.

Kokoomuksen Nuorten Liitto (2010) Kokoomuksen Nuorten Liiton periaateohjelma. Ladattavissa sivustolta: www.kokoomusnuoret.fi/tsekkaa---faktat/politiikka/. Haettu 6.5.2015.

Kokoomuksen Nuorten Liitto (2014) Tavoiteohjelma 2014. www.jukkarannila.fi/docs/TAVO_2014.pdf. Haettu 6.5.2015.

Kokoomuksen Nuorten Liitto (2015a) Tulevaisuus--- ja tavoiteohjelma 2015. www.kokoomusnuoret.fi/wp---content/uploads/2015/03/TuTa---2015.pdf. Haettu 6.5.2015.

MTL (2007) Kampanja, joka kesti jopa räntäsateen – Kokoomuksen eduskuntavaalivoitto 2007. mtl.fi/effie/case/2007/kampanja---joka---kesti---jopa---rantasateen---kokoomuksen---eduskuntavaalivoitto---2007. Haettu 4.3.2015.

MTV3 (16.9.2013) Kommentti: Kuka johtaa kokoomusnuoria: Kohu---Susanna ei ainakaan. www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/kommentti---kuka---johtaa---kokoomusnuoria---kohu---susanna---ei---ainakaan/2337092. Haettu 6.5.2015.

Männistö, Lasse & Grahnen---Laasonen, Sanni (2013) *K18 – Tähtisädetikku – ja 45 muuta turhaa sääntöä, ohjetta ja kieltoa*. dl.dropboxusercontent.com/u/73632833/Normitalkoot.pdf. Haettu 6.2.2015.

Perussuomalaiset (2015) Perussuomalaisten talouspoliittinen ohjelma 2015. Eduskuntavaaliohjelman talousosa.

POHTIVA (2007) Vastuullinen markkinatalous ja sen vaikutukset Suomen tulevaisuuteen. Kokoomuksen eduskuntavaaliohjelma 2007.
www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=kokvaalitavoitteet2007. Haettu 4.3.2015.

POHTIVA (2011) Matkaopas hyvinvointivaltiota paremminvointivaltioon. Kokoomuksen eduskuntavaaliohjelma 2011.
www.fsd.uta.fi/pohtiva/ohjelma?tunniste=kokvaaliohjelma2011. Haettu 4.3.2015

Sosialidemokraatit (2015) Suunta Suomelle: Työtä, tasa---arvoa ja turvallisuutta. Eduskunta vaaliohjelma.

Sosiaali--- ja terveysministeriö (2013) Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä poikkihallinnollinen toimenpideohjelma: toimeenpanon puolivälikatsaus.
www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=42733&name=DLFE---28005.pdf.
Haettu 2.3.2015.

Sosiaali--- ja terveysministeriö (2015) Työryhmä: Vaikeasti työllistyvät hyötyvät osallistavasta toiminnasta. STM:n tiedote 62/2015. www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/---/view/1905008. Haettu 24.3.2015.

Suomenmaa (4.3.2015) Sote siirtyy vaalien yli. suomenmaa.fi/etusivu/7356857.html.
Haettu 5.4.2015.

Tiessalo, Raine (2014) *Euroopan parhaat reseptit: 14 testattua rakenneuudistusta*. Helsinki: EVA.

Tilastokeskus (2011) Työllisyys parani vuonna 2011.
www.stat.fi/til/tyti/2011/13/tyti_2011_13_2012---03---09_kat_001_fi.html. Haettu 5.3.2015.

Tilastokeskus (2015) Tammikuun työttömyysaste 8,8 prosenttia.
www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2015/01/tyti_2015_01_2015---02---24_tie_001_fi.html.
Haettu 5.3.2015.

Valtioneuvosto (29.11.2013) Rakennepoliittisen ohjelman toimeenpano.
valtioneuvosto.fi/documents/10184/1043916/rakennepoliittisen---ohjelman---toimeenpano.pdf/6e77c257---6ae9---4166---a6e7---bd7dedc29b52. Haettu 5.3.2015.

Valtioneuvoston kanslia (2015) Jyrki Kataisen ja Alexander Stubbin hallitusohjelmien loppuseuranta 2015.
valtioneuvosto.fi/documents/10184/321857/Hallitusohjelmien+loppuseuranta+032015.pdf/44d7de02---958c---4b1c---8633---201038a0f2f5. Haettu 10.4.2015.

Valtiovarainministeriö (2014) Julkinen talous. verkkojulkaisut.vm.fi/zine/45/article---5906. Haettu 5.3.2015.

Vasemmistoliitto (2015) Jälleenrakennetaan hyvinvointivaltio. Eduskuntavaaliohjelma.

Ykkösaamu (6.3.2015) Alexander Stubbin haastattelu. areena.yle.fi/tv/2449065. Haettu 13.3.2015.

YLE (11.1.2011) Katainen: Perussuomalaiset hallitukseen jos vastuunkanto onnistuu. yle.fi/uutiset/katainen_perussuomalaiset_hallitukseen_jos_vastuunkanto_onnistuu/5304027. Haettu 4.3.2015.

YLE (9.9.2013a) Kanerva kokoomusnuorten ohjelmasta: Täysin toiselta planeetalta. yle.fi/uutiset/kanerva_kokoomusnuorten_ohjelmasta_taysin_toiselta_planeetalta/6822457. Haettu 6.5.2015.

YLE (9.9.2013b) Tujunen tyrmää kokoomusnuorten linjan: Järjetön. yle.fi/uutiset/tujunen_tyrmää_kokoomusnuorten_linjauksen_jarjeton/6822330. Haettu 6.5.2015.

YLE (24.9.2014) Sanni Grahn-Laasonen nousee uudeksi ympäristöministeriksi. yle.fi/uutiset/sanni_grahn---laasonen_nousee_uudeksi_ymparistoministeriksi/7489751. Haettu 2.6.2015.